

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÖZEL YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DİNİ KONULARA
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

RÜŞTÜ ACAR

İSTANBUL, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÖZEL YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DİNİ KONULARA
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

RÜŞTÜ ACAR

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Prof. Dr. AHMET KOÇ
2. Üye : Prof. Dr. MUSTAFA USTA
3. Üye : Doç. Dr. UMUT KAYA
4. Üye : Doç. Dr. AYHAN ÖZ
5. Üye : Doç. Dr. RAMAZAN GÜREL

İstanbul, 2024

ÖZET

ÖZEL YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DİNİ KONULARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Türkiye’de özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konularla ilgili soruları ile bu konulara ilişkin görüşlerinin tespit edilmeye çalışıldığı bu çalışma temel olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, özel yeteneklilik kavramı ve özel yetenekli bireylerin özellikleri, özel yetenekli bireylere sunulan din eğitimi imkânlarının Türkiye’de ve dünyada yapılan çalışmalar ekseninde değerlendirilmesi ele alınmıştır.

Nitel araştırma yöntemleriyle yürütülen ikinci bölümde ise Kocaeli’nde Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaöğretim kurumlarına ve Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden lise öğrencilerinden oluşan 2 farklı katılımcı grubuyla görüşme yapılmıştır. Görüşmelerden önce katılımcılara demografik bilgileri de içeren İhtiyaç Belirleme Formu uygulanmıştır. Görüşmede katılımcılara “Dini konulara yönelik ilgi ve sorgulama durumunuzu nasıl görüyorsunuz?” “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde işlenen konular hakkında ne düşünüyorsunuz, ders içeriğini yeterli buluyor musunuz?” gibi sorulardan oluşan 11 açık uçlu soru sorulmuştur. Verilerin analiz ve modellenmesinde NVIVO 14 programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular literatürdeki çalışmalarla tartışılarak yorumlanmıştır.

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların tamamına yakınının dini konulara dair ilgi ve sorgulamalarının olduğu görülmüştür. Analizler sonucunda hem özel yetenekli lise öğrencilerinin hem de lise öğrencilerinin dini konulardaki ilgilerine dair ortaya çıkan tema ve alt temalarda herhangi bir farklılık oluşmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarının sorgulama sürecinde, “internet ve sosyal medya, anne ve aile büyükleri, arkadaşlar, DKAB öğretmeni” sorgulama sürecinin hem nedeni hem çözüm için başvuru kaynağı hem de değişik yönleriyle sürecin içinde bilgiye ulaşırken bir güçlük olarak görülmüştür. Katılımcılar sorgulama süreçleri çerçevesinde DKAB müfredatını önemli oranda yetersiz görürken DKAB öğretmenlerinin tutumlarını güçlü bir vurguyla olumlu görmektedirler. Katılımcıların en çok sorguladıkları dini konu alanları “İnanç” ve “Sosyal hayat” olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Özel Yetenekli, Lise Öğrencisi

ABSTRACT

EXAMINATION OF SPECIAL TALENTED HIGH SCHOOL STUDENTS' VIEWS ON RELIGIOUS ISSUES

This study, which aims to determine the questions and opinions of specially talented high school students in Turkey about religious issues, basically consists of two parts. In the first part, the concept of special talent and the characteristics of specially talented individuals, and the religious education opportunities offered to specially talented individuals in the context of studies conducted in Turkey and the world are discussed.

In the second part, conducted with qualitative research methods, interviews were conducted with two different participant groups consisting of high school students attending secondary education institutions and Science and Art Centers affiliated with the Ministry of National Education in Kocaeli. Before the interviews, a Needs assesstment Form, including demographic information questions, was applied to the participants. During the interview, the participants were asked 11 affective questions as like as: “How do you see your interest and questioning of religious issues? “What do you think about the topics covered in Religious Culture and Ethics courses? Do you find the course content sufficient?”. NVIVO 14 program was used to analyze and model the data. The findings were interpreted by comparing with former studies in the literature.

According to the research findings, it was seen that almost all of the participants had interests and questions about religious issues. As a result of the analysis, it was determined that there was no difference in the themes and sub-themes that emerged regarding the interests of both gifted high school students and high school students in religious issues. In the process of questioning the research results, “internet and social media, mothers and family elders, friends, RCE teachers”; were seen as both the reason for the questioning process, the source of reference for the solution, and a difficulty in accessing information in the process from different aspects. While the participants see the RCE curriculum as significantly inadequate within the framework of the questioning processes, they see the attitudes of the RCE teachers as strongly positive. The religious subject areas that the participants questioned most were “Faith” and “Social life”.

Keywords: Religious Education, Special Talented, High School Student

ÖNSÖZ

Özel yeteneklilik ve din eğitimi alanında ilk çalışmalardan birisi olarak her aşamasında heyecanla çalıştığım bu araştırmanın, uzun ve zahmetli bir sürecin meyvesi olduğunu belirtmek gerekir. Bu sürecin mimarı ve rehberi, çalışmanın her aşamasında ilgi, tecrübe ve desteklerini yanımda hissettiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet KOÇ'a yürekten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisiyle her görüşmem ilme olan heyecan ve aşkıma tazelemeye vesile olmuştur. Ayrıca tez izleme komitesinin değerli üyeleri Prof. Dr. Mustafa USTA ve Doç. Dr. Umut KAYA hocalarıma da, çalışmanın her izleme döneminde samimi, değerli katkılarından ötürü teşekkür ediyorum. Tezin bütün yönleriyle son şeklini almasında önemli katkı sağlayan kıymetli jüri üyesi hocalarım Doç. Dr. Ramazan GÜREL'e, Doç. Dr. Ayhan ÖZ'e ve Dr. Öğretim Üyesi Aydın TİRYAKİ'ye araştırma sürecine verdikleri destekten dolayı teşekkür ediyorum. Çalışmanın teorik ve yöntem kısmının olgunlaşmasındaki önemli katkılarından dolayı başta Doç. Dr. Gülşah TAŞÇI, Doç. Dr. Oğuz KELEŞ, Doç. Dr. Figen KASAPOĞLU olmak üzere İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki hocalarıma şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca özel yeteneklilik alanında çalışmayı düşündüğüm ve araştırma konumu belirlemek için istişareler yürüttüğüm süreçte değerli görüşlerini paylaşarak beni cesaretlendiren Doç. Dr. Ahmet KURNAZ'a teşekkür ederim.

Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcılara ulaşmamda çok önemli destekleri için İzmit BİLSEM PDR öğretmeni Esra ARCAN'a ve İzmit BİLSEM idarecilerine, Gebze BİLSEM müdürü Hikmetullah TAŞAN'a ve görüşme talebimizi geri çevirmeyip araştırmaya katkıda bulunan tüm lise öğrencisi katılımcılara ayrıca teşekkür ediyorum. Yine Darıca ilçesinde çalışma yaptığım ortaöğretim kurumu idarecilerine, lise öğrencisi katılımcılarla görüşmelerimizdeki ilgi ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Sahip olduğum maddi ve manevi bütün varlığın sebebi olan babam Murat Ali ACAR'a, dualarını üzerimden eksik etmeyen cennetin anahtarı annem Pervin ACAR'a ve karşılıksız dualarıyla yanımda olan tüm kardeşlerime teşekkür ediyorum. Bu uzun ve yorucu süreci benimle birlikte yaşayan, fedakâr eşime ve çocuklarım Muhammed Emin ve Edibe Zeynep'e anlayış ve destekleri için teşekkür ediyorum. Çalışmamı inandığı gibi yaşayan, bu yaşantısından asla taviz vermeyerek güzel ahlakıyla bize örnek olan, uzun ömrünü salih amellerle taçlandırarak rahmeti Rahman'a kavuşan babaannem Döndü ACAR'a ithaf ediyorum.

İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xvii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.4. Araştırma ile İlgili Çalışmalar	7
BÖLÜM II: ÖZEL YETENEKLİLİK VE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ	12
2.1. Özel Yeteneklilik Kavramı	12
2.2. Özel Yetenekli Bireylerin Özellikleri	14
2.3. Dünyada Özel Yeteneklilik Alanındaki Din Eğitimi Çalışmaları	17
2.4. Türkiye’de Özel Yeteneklilik Çalışmaları.....	23
2.5. Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylere Sunulmakta Olan Eğitim ve Din Eğitimi İmkânları.....	25
BÖLÜM III: YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın Modeli.....	31

3.2. Araştırmanın Evreni ve Katılımcı Grubu	32
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	36
3.4. Güvenirlik ve Geçerlik	40
3.4.1. Güvenirlik	40
3.4.2. Geçerlik.....	40
BÖLÜM IV: BULGULAR	43
4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine ve Lise Öğrencilerine Ait Elde Edilen Bulgular	43
4.2.İhtiyaç Belirleme Formundan Elde Edilen Bulgular	101
4.2.1.İhtiyaç Belirleme Formundan Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Elde Edilen Bulgular.....	101
4.2.2.İhtiyaç Belirleme Formundan Lise Öğrencilerine Ait Elde Edilen Bulgular	104
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	110
5.1. Sorgulama Durumlarına Ait Sonuç ve Tartışma	111
5.1.1. İlgi ve sorgulama durumları.....	112
5.1.2. Başlıca sorgulama alanları	113
5.1.3. Hayatın anlamına dair sorular ve sorunların çözümünde dinin katkısı.....	113
5.2. Sorgulama Süreçlerine Ait Sonuç ve Tartışma.....	115
5.2.1. Merak ve Sorgulama Sebepleri	115
5.2.2. Dini sorularının cevaplanmasında öncelikle başvurdukları yerler.....	116
5.2.3. Bilgi edinme sürecindeki güçlükler	116
5.3. Sorgulama Süreçlerine Dair Beklentilerine/Taleplerine Ait Sonuç ve Tartışma	120
5.3.1.Dini sorularının cevaplanmasına yönelik beklentileri	120
5.3.2. BİLSEM’de serbest soru dersine yönelik görüşleri	121
5.3.3.DKAB müfredatı yeterliliğine yönelik görüş ve beklentileri	121

5.3.4.DKAB öğretmen yaklaşımlarına yönelik değerlendirme ve beklentileri	123
Öneriler.....	129
KAYNAKÇA	131
EKLER.....	143
Ek-1: Araştırma Etik Kurul Onayı -Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	143
Ek -2: Araştırma İzni – T.C. Kocaeli Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü.....	144
Ek-3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	145
Ek-4: İhtiyaç Belirleme Formu	147

KISALTMALAR LİSTESİ

AP	:	Advance Placement
ARGEM	:	Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi
BEP	:	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
BİLSEM	:	Bilim ve Sanat Merkezi
Bkz.	:	Bakınız
Bs.	:	Baskı – Basım
C.	:	Cilt
DKAB	:	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	:	Editör
f	:	Frekans
Hzr.	:	Hazırlayan
LK	:	Liseli Katılımcı
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	:	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖYK	:	Özel Yetenekli Katılımcı
PDR	:	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
RCE	:	Religious Culture and Ethics
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
ss.	:	Sayfa Aralığı
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEV	:	Türk Eğitim Vakfı
TEVİTÖL	:	Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi
TÜBİTAK	:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
t.y.	:	Tarih Yok
ÜYEP	:	Üstün Yetenekliler Eğitim Programları Uygulama ve Araştırma Merkezi
V.	:	Volume
vb.	:	Ve Benzeri
YKS	:	Yükseköğretim Kurumları Sınavı

y.y. : Yayınevi Yok
ZEP : Zenginleştirilmiş Eğitim Programı

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1-1: Araştırma Katılımcı Grubunu Oluşturan Özel Yetenekli Lise Öğrencisi Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	35
Tablo 1-2: Araştırma Katılımcı Grubunu Oluşturan Lise Öğrencisi Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	36
Tablo 4-1: “İlgi ve Sorgulama Durumu” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	43
Tablo 4-2: “İlgi ve Sorgulama Durumu” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular..	45
Tablo 4-3: “DKAB Müfredat Yeterliliği” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	47
Tablo 4-4: “DKAB Müfredat Yeterliliği” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.	50
Tablo 4-5: “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	53
Tablo 4-6: “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	54
Tablo 4-7: “Merak ve Sorgulama Sebebi” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	56
Tablo 4-8: “Merak Ve Sorgulama Sebebi” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular... ..	59
Tablo 4-9: “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	62
Tablo 4-10: “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	65

Tablo 4-11: “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	68
Tablo 4-12: “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” Sorusuna İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	70
Tablo 4-13: “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	73
Tablo 4-14: “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	76
Tablo 4-15: “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	80
Tablo 4-16: “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	83
Tablo 4-17: “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	85
Tablo 4-18: “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	88
Tablo 4-19: “Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	91
Tablo 4-20: “Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	94
Tablo 4-21: “BİLSEM’de Serbest Soru Dersi” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	97
Tablo 4-22: “Okulda Serbest Soru Dersi” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.....	99
Tablo 4-23: “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” Temasına İlişkin Özel Yetenekli 44 Lise Öğrencisine Ait Bulgular.....	102
Tablo 4-24: “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” Temasına İlişkin 287 Lise Öğrencisine Ait Bulgular.....	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3-1: NVivo14 Programından Üretilen Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesine Ait Kategori ve Tema Haritası.....	39
Şekil 4-1: NVivo14 Programından Üretilen Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin İhtiyaç Belirleme Formunda Belirttikleri Sorulara Ait Kelime Bulutu.....	109
Şekil 4-2: NVivo14 Programından Üretilen Lise Öğrencilerinin İhtiyaç Belirleme Formunda Belirttikleri Sorulara Ait Kelime Bulutu.....	109

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1: Özel Yetenekli Lise Öğrencileri Anne Mezuniyet Durumları Dağılım Grafiği	36
Grafik 2: Özel Yetenekli Lise Öğrencileri Baba Mezuniyet Durumları Dağılım Grafiği	36
Grafik 3: Lise Öğrencileri Anne Mezuniyet Durumları Dağılım Grafiği	36
Grafik 4: Lise Öğrencileri Baba Mezuniyet Durumları Dağılım Grafiği.....	36

EKLER LİSTESİ

Sayfa No

EK-1: Araştırma Etik Kurul Onayı -Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	142
EK-2: Araştırma İzni – T.C. Kocaeli Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü.....	143
EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	144
EK-4: İhtiyaç Belirleme Formu.....	146

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1.Problem

Eğitim, günümüzde bütüncül bir iletişim süreci olarak değerlendirilmekte, iletişim ortamları, kaynakları ve hedef kitle de her geçen gün çeşitlenmektedir. Bu durum, başka alanlarda olduğu gibi din eğitimi ve öğretiminde de yeni yaklaşımları gerekli kılmaktadır. İletişim için her insanın bir ana dili olduğu gibi, bir de hitap edilen muhatap kitleye göre farklılaşan iletişim dili vardır. Bu bağlamda toplumun her kesimini ilgilendiren din, öğretim konusu edilirken doğru bilginin, doğru kaynak tarafından, doğru kanallarla hedef kitleye ulaştırılabilmesi için muhataplarımızla ilgili detaylı bilgiye ihtiyacımız olmaktadır. Din, hedef kitlesi bakımından her yaştan, her seviyeden ve toplumun her kesiminden farklı özelliklerde insanı muhatap almaktadır. Bu çerçevede toplumda dikkate değer bir oranı normal bireylerin %2'sini (Berger, 1991) oluşturan özel yetenekli bireylerin, “özel eğitim” içinde ihtiyaç odaklı bir din eğitimi ve bunu sağlıklı bir biçimde yürütebilecek özel formasyon, mesleki bilgi ve alan eğitimiyle yetişmiş din eğitimcilerine ihtiyaç duydukları söylenebilir. Özel yetenekli bireylerin kitle iletişim araçları vasıtasıyla da dini konulara dair araştırmalarda bulunma ihtimalleri dikkate alınması gereken önemli bir durumdur. Kitle iletişim araçlarının çocuklar ve ergenlerin zihinsel açıdan gelişimlerdeki rolünü ortaya koyan çalışmalar, kitle iletişim araçlarının çocuk ve ergenlerin beyinlerinin ve bağlantılı olarak inanç sistemlerinin gelişimini ne kadar etkileyebileceği gerçeğine işaret etmektedir (Gürel & Tat, 2010, s. 342). Günlük hayatta kitle iletişim araçlarına aktif olarak muhatap olan, özel yetenekli bireylerin de hangi dini konuları merak ettikleri ve bu konularla ilgili dini bilgileri nerelerden öğrendikleri önemli bir husustur. İnanç gelişim süreçlerinde hangi dini konularda yoğunlaşma olduğu, bu konuları araştırmada başvuru kaynaklarının neler olduğu hususu din eğitimi bilimi açısından ortaya çıkarılması gereken bir problem alanı olarak görülmektedir. Son yıllarda özel yetenekli çocukların din eğitimi ihtiyacının programlı bir şekilde giderilmesinin gerekliliğini gündeme getiren çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye’de özel yetenekli öğrencilerin en yaygın ve sistemli bir şekilde eğitim desteği alabildiği resmi kurumlar olan bilim ve sanat merkezlerinde (BİLSEM) din eğitimine yönelik bir ders eğitim programlarında yer almamaktadır. BİLSEM eğitim programındaki dersler arasına Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi koyulsa bile bu dersi verebilecek özel alan bilgisi almış branş öğretmeni bulunmamaktadır. Bununla birlikte özel yetenekli bireyler için örgün eğitimde farklılaştırılmış ve zenginleştirilmiş bir din eğitimi ve öğretimi programı da bulunmamaktadır. Örgün eğitim kurumlarında destek eğitim odalarında sunulan eğitim desteği ile ilgili de örnek öğretim

programı, materyaller, belli standartları bulunan ortam donatımı sağlanmış durumda değildir. BİLSEM’lerde değerler eğitimi, diğer derslerle ilişkilendirilerek ders öğretmenleri tarafından verilmeye çalışılmaktadır. Ancak haftada bir gün ve 4 saat gibi kısıtlı bir sürede özel yeteneklilerle ilgili lisans veya yüksek lisans gibi özel bir eğitimi olmayan ders öğretmenlerinin, hem dersini hem de değerler eğitimini sağlıklı bir biçimde vermesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca özel yetenekli öğrenciler için verilen bu değerler eğitimi desteğinin din eğitimi ihtiyacını karşılamayacağı açıktır. Bu bireylerin eğitiminde yapılacak yanlışlar telafisi olmayan sonuçlar doğurabilir. Bu bağlamda özel yetenekli öğrencilere dini, manevi ve ahlaki konularla ilgili bilgilerin doğru bir şekilde verilmesinde din eğitiminin önemli bir yeri olacaktır. Bu problem durumu çerçevesinde özel yetenekli lise öğrencilerinin din ve dini konularla ilişkisinin ortaya çıkarılması araştırmanın temel hareket noktasını oluşturmuştur.

Özel yetenekli çocukların ahlaki değerleri gelişmiştir. Ahlaki gelişim basamaklarını akranlarından daha önceki yaşlarda geçerler ve güçlü etik değerlere sahip olurlar. Özel yetenekli öğrenciler bireysel, toplumsal, millî ve evrensel değerlere sahip olması gereken öncelikli bireylerdendir. Çünkü bu öğrenciler sahip oldukları kapasitelerini doğru kullandıkları takdirde genellikle yarının liderleri olmaları beklenir. Bu sebeple kişisel değerleri gelişmiş, ahlaki değer yargıları olgunlaşmış bireyler olmaları gerekir (Johnsen, 2004; Kılıç & Çitil, 2019). Zihinsel açıdan güçlü ve donanımlı olan bireylerin de, iç disiplini ve otokontrolü sağlayan din ve ahlak eğitimine diğerlerinden daha fazla ihtiyaçları vardır. Öte yandan özel yetenekli bireyler için dini, milli ve manevi değerlerin öğretiminin yapılabileceği farklılaştırılmış ve zenginleştirilmiş bir programla verilecek özel bir dersin sunulması, öğretim programlarında yer alması anayasal ve insani bir haktır. Özel yetenekli bireylerin yaşamlarının devamında manevi alanda sorun yaşamamaları için yetiştirme sürecinde, özelliklerine uygun usullerle verilecek bir din eğitimi ile desteklenmeleri gereklidir (Koç & Acar, 2019, s. 418).

Özel yetenekli bireyler üst düzey düşünme becerilerinin yanı sıra üstün duyuşsal özelliklere de sahiptir. Bu üstün özelliklere sahip bir birey çok duyarlı olabildiği gibi, hırsları değerlerinin önüne geçmiş acımasız ve duyarsız da olabilirler. Akademik olarak elde edecekleri başarılarla ve buna bağlı gelişim alanlarına odaklanmış bir eğitim anlayışıyla insanlıklarını kaybetmiş, ahlaki ve manevi değerlerini yitirmiş bireyler yetiştirebiliriz. Bu dengeyi doğru ayarlamak için ihtiyaç olan, dini ve manevi değerlerin eğitimidir. Özel yetenekli çocukların aynı zamanda bütün insanları ilgilendiren evrensel nitelikte manevi ve ahlaki konulara özel ilgilerinin olduğu bilinmektedir. Özel yetenekliler, doğuştan getirdikleri özellikleri ile insanlığın ufkunu açmaya, topluma yeni değerler kazandırmaya ve insanlığın yükselişi için sorumluluklar almaya adaydırlar. Doğuştan getirilen yeteneklerin tanındığı, ona göre değer verilip yönlendirildiğinde kişi, toplum içinde uyumlu, yararlı ve mutlu olarak yetişir.

Özel yeteneklilerin eğitimine ayrıca önem verilmesi sadece onların kendileri açısından değil, toplumsal yaşam standartlarının ve insan kalitesinin yükseltilmesi açısından da fazlaca önemlidir (Gündüz & Hökelekli, 2007, s. 371; VanTassel-Baska, 2016).

Gardner ve Silverman, özel yetenekli çocukları derinlere gömülü, keşfedilmeyi bekleyen değerli hazinelere benzetmektedirler. Keşfedilenlerin, keşfedilmeyi beklenenlere göre azınlıkta olduğuna inanmaktadırlar (Silverman, 2012). Bu değerdeki çocuklar erken yaşlarda iken keşfedilirse toplum ve bilimin geleceği adına olumlu gelişmelerin elde edileceği açıktır. Kalkınma hamlesi içinde olan toplumların böyle özel nitelikli bireylere ihtiyacı vardır. O halde toplum olarak bu özel çocukları kazanmak için tarihimizdeki örnekleri iyi tahlil etmeliyiz (Levent, 2011). Tarihimizde, Enderun mektebinde öğrencilerin bütün sanatları ve bilgileri hızlı bir şekilde edinebildiğini, buradaki öğrencilerin eğitiminde zekânın yanında ahlak, karakter ve kişilik gelişimine de önem verildiğini ve Osmanlı Devleti'nde üst düzey yöneticilerin bu özel yetenekli bireylerden yetiştirildiği bilinmektedir (Bayram, 2022, s. 14). İçinde bulunduğumuz topluma sağlıklı nesiller kazandırabilmek bir anlamda verilen eğitim sürecinin değerler sistemiyle ilişkilendirilmesiyle ulaşılabilecek bir hedeftir. Sağlıklı nesiller ve buna bağlı olarak da sağlıklı bir toplum yetiştirilmek amaçlanıyorsa Türk toplumunun inançlarını da barındıran değerlerinin öğretiminin gerçekleştirilmesi gereklidir (Kurnaz, 2012, s. 50).

Özel yetenekli çocukların daha yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren esasen manevi soruları sordukları fikri, literatürde yer almıştır. Hem alışılmadık bilişsel işlemlerini hem de genellikle yoğun duygusal hassasiyetlerini içeren bir süreç olan bu sorulara nasıl cevap verecekleri, her zaman büyük ölçüde hem ebeveynleri hem de hayatlarındaki diğer önemli yetişkinler tarafından sağlanan modellere ve kendi yaşam deneyimlerine bağlı olmuştur. Dindar ailelerden gelen çocuklara büyük olasılıkla kendi dinlerinin geleneksel cevapları verilir; agnostik veya ateist ailelerden gelen çocuklara, kültürlerinin ahlaki kurallarıyla birlikte ebeveynlerin sorular hakkındaki kendi düşünceleri veya şüpheleri verilebilir veya sorular cevaplanamaz olarak reddedilebilir. Böylece çocuklar cevapları kendi başlarına bulmaya bırakılır. Özel yetenekli çocukların çoğu için bu sorular derin ve kişisel önem taşır. Bu soruların sorulduğu tek yer ev olmamaktadır. Özel yetenekli öğrencilerin eş zamansız gelişimi okulda akademik alanlarda olduğu kadar dini eğitimde de belirgindir. Bu çocuklar, ne kadar eski ya da ne kadar otoriter bir şekilde sunulmuş olursa olsun basit cevapların yeterli olacağı çocuklar değildir (Tolan, 2000, s. 2). İnsan doğasında var olan mükemmellik potansiyeli, sürekli olarak onu mükemmel olanı aramaya, varlığını geliştirmeye yönelmektedir. Bu aynı zamanda tabiatı gereği insanın içinde yaşadığı daha iyiye, daha güzele, daha mükemmele doğru kendini geliştirme arzusu olarak da ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz mükemmele yolculukta manevi doygunluk önemli bir enerji kaynağıdır. İnsanın kendini gerçekleştirme, varlığını geliştirme yolculuğunda maneviyatı bir enerji kaynağı olarak kullanması her zaman kendi başına gerçekleştirebileceği bir hedef değildir (Cebeci, 2010, s. 59).

Günümüzde, tartışılıp olgunlaştırılması gereken şey, eğitimin bütünlüğü içinde din öğretiminin, öğretmenlerce okulda hangi içerik ve yöntemlerle verilmesi gerektiğidir. Çünkü normal gelişim gösteren akranlarından daha fazla hassas özelliklere sahip bu bireylerin, yetersiz dini bilgiyle yetişmesi ileri yaşantılarında bireysel ve sosyal huzursuzluklara ve bunalımlara yol açabilecektir (Aşıkoğlu, 2011, s. 13). Bu konuda özel yetenekli bireylerin ihtiyaçlarına uygun bir din eğitime ve başvurabileceği özel alan yeterliliğine sahip bir DKAB öğretmenine sahip olma ihtiyaçları/hakları vardır. Ortaya koyulan bu problem durumunun çözümüne katkı sunmak amacıyla özel yetenekli lise öğrencilerinin hangi dini konuları sorgulayıp merak duyduklarını, bu konularda hangi kaynaklara başvurduklarını, normal gelişim gösteren lise öğrencileri ile karşılaştırmalı olarak ortaya koyarak mevcut durum tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda “*Özel yetenekli lise öğrencileri hangi dini konulara merak duyup sorgulamaktadırlar?*” sorusu araştırmanın temel sorusunu teşkil etmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Özel yetenekli lise öğrencilerinin merak duydukları dini konular/sorular hangi alanlarda yoğunlaşmaktadır?
2. Özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulardaki sorularının cevaplanması sürecindeki karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
3. Özel yetenekli lise öğrencileri dini sorularına çözüm olabilecek dini bilgileri hangi kaynaklardan nasıl elde etmektedirler?
4. Özel yetenekli lise öğrencilerinin dini bilgi edinme kaynakları arasında DKAB dersinin yeri nedir?
5. Özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulardaki sorularının aydınlatılmasında DKAB öğretmenine bakışı nasıldır?
6. Özel yetenekli lise öğrencileri ile normal gelişim gösteren lise öğrencilerinin ilgileri hangi dini konularda ayrılmaktadır?
7. Özel yetenekli ve normal gelişim gösteren lise öğrencilerinin dini konularla ilgili meraklarının giderilmesine yönelik talepleri nelerdir?

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konularla ilgili soruları ile bu konulara ilişkin görüşleri öncelikli olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Devamında özel yetenekli bireylerin dini konulardaki sorularına cevap ararken hangi kaynaklardan faydalandıklarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Araştırmada, özel yetenekli lise öğrencilerinin sorgulama durumları, sorgulama süreçleri ve sorgulama süreçlerine dair beklentileri/talepleri tespit edilerek genel durum hakkında bilgi

edinilmeye çalışılmıştır. Bu bireylerin sahip oldukları özelliklerle elde edilen bilgilerin ilişkilendirilmesi özel yeteneklilerin din eğitimi hususunda önemli bir adım olacaktır. Özel yetenekli bireylerin kendilerine has özellikleri nedeniyle ilgileri bir müddet sonra üst düzey içeriği keşfetme ve ulaşma durumuna dönüşmektedir. Bu bireyler ilgili oldukları bir konu üzerine uzunca bir süre giderek takıntı haline dönüştürebilmektedirler (Gürten, 2021, s. 8). Özel yetenekli bireyler sadece gelişmiş zihinsel yeteneklere değil aynı zamanda alışılmadık derecede güçlü duygulara da sahiptir. Başkalarıyla aynı duyguları yaşarlar ama onları daha yoğun yaşarlar. Bu durum, özel yetenekli çocukların duygularıyla ilgili davranışlarını nasıl yöneteceklerini öğrenmelerini de daha kritik hale getirmektedir. Özel yetenekli bir ergen: "Üstün zekâlı olmanın en kötü yanı yalnızlıktır... Din, ahlak, felsefe ve politika gibi zor konularla boğuşuyorum ve konuşabileceğim kimse yok. Her şeyi tek başıma halletmek..." şeklinde ifade ettiği yoğun duygu durumuyla baş etmede ebeveynlerinden, öğretmenlerinden destek ve anlaşılma beklemektedir (Webb, 2007, s. 37). Özel yetenekli bireylerin araştırdıkları konuları takıntı haline getirecek derecede detaya inmeleri ve yoğun duygu durumlarıyla ilişkili olarak dini sorularına bağlı herhangi bir sorgulama problemi yaşayıp yaşamadıkları araştırılmıştır. Başka bir deyişle araştırmada, süreçte karşılaştıkları güçlüklerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Özel yetenekli öğrencilerin din eğitimi alanında, literatür kısmında da sunulan çalışmaların çok yeni ve kısıtlı olması sebebiyle, özel yetenekli ve normal gelişim gösteren bireyler arasında dini gelişim bakımından bir ayrışma var mıdır sorusu gündeme gelmiştir. Daha sonraki karşılaştırmalı çalışmalara yardımcı olacağı da düşünülerek araştırma sorularının ve veri toplama araçlarının tamamı normal gelişim gösteren lise öğrenci katılımcı grubuna da uygulanmıştır. Bu iki katılımcı grubunun sahip oldukları farklı özelliklerin merak ettikleri dini konu alanlarını ve sorgulama biçimlerini farklılaştırıp farklılaştırmadığına bakılmıştır. Bu şekilde araştırmada özel yetenekli lise öğrencileri ile normal gelişim gösteren lise öğrencileri arasındaki dini konulara dair merak edilen soru alanlarında bir ayrışma olup olmadığına ilişkin durum tespiti de hedeflenmiştir.

Türkiye'deki özel yetenekli lise öğrencilerine yönelik literatür tarandığında din, ahlak ve maneviyat çalışmalarının yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Mevcut yayınların da referans kaynaklarının neredeyse tamamı yurt dışındaki özel yetenekliler araştırmalarına dayandırılmaktadır. Ülkemiz dışındaki farklı toplumlardaki insanların dini inanç ve algıları ülkemizle farklılık göstermektedir. Ayrıca özel yeteneklilerle ilgili her ülke kendi milli kültürüne, dini inanışına ve gelecek tasavvuruna göre bir planlama, bir eğitim-öğretim tasarımı ortaya koymaya çalışmaktadır. Örneğin ABD'nin her bir eyaleti farklı, Avrupa Birliği devletleri farklı farklı, Güney Kore farklı, bir yöntemle özel yetenekli bireylere ait uygulamalar ortaya koymaktadırlar (Heller vd., 1993; Lee vd., 2016; Levent, 2022; Öznacar, 2011; Tirri & Kuusisto, 2013). Bu durum, hedef kitemiz olan özel

yetenekli bireyin dini konulardaki ilgi alanlarının, sorularının tespitine ve incelenmesine yönelik bir araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği olan özel yetenekli gençlerin din eğitimi ihmale gelmeyecek kadar önemli bir konudur.

Özel yetenekli bireylerin eğitiminde sürekli öğretmenin aktif olduğu takrir yöntemi gibi yöntemler etkili bir yol olarak görülmemektedir. Salt teorik bilgi olarak doğruların anlatılması bu bireylerde istenilen etkiyi ortaya çıkarmayacağı gibi ters etki de yapabilmektedir. Özel yetenekli öğrencilerde değer muhakemesine dayalı öğrencinin kendi muhakemesi sonucunda doğruyu benimsediği veya benimsediği doğruyu savunduğu yaklaşımlar tercih edilmektedir (Kurnaz vd., 2013, s. 191). Özel yetenekli bireylerde temel dini bilgiyi oluşturmaya yönelik bir çalışmaya ihtiyaç duyulmamaktadır. Özel yetenekli bireylerin dini kavramlar, inanç sistemiyle ilgili özellikle temel noktalarda doğru bilgiye ulaşmalarını sağlayacak sorgulamaya ve keşfetmeye dayalı bir öğretime ihtiyaçları olduğunu söyleyebiliriz (İpek, 2021a, s. 72). Dini bilgilerin test edilebilir olmaması sebebiyle, ona yönelen beşeri akıl, ikna olabilmek için deneysel doğrulamadan ziyade mantıki doğrulama yoluna başvurur (Cebeci, 2010, s. 63). Bu başvuru, normal gelişim gösteren öğrencilere nazaran özel yetenekli öğrencilerde daha fazla olabilmektedir. Özel yetenekli bireylerde bilim ve sanat merkezlerinde diğer branşlarda da salt bilgi öğretimi yapılmaz. Beceri geliştirmeye yönelik etkinlikler takip edilir (Kılıç & Çitil, 2019, s. 145). Kendilerine has gelişim özellikleriyle akranlarından ayrılan özel yetenekli bireylerde din eğitim ve öğretimi, akli delillerle desteklenerek bilginin arka planını sorgulama imkânı verilmek suretiyle yapılacak bir öğretim yaklaşımı ile olumlu sonuç verebilir. Bu noktada özel yetenekli öğrencilere hitap edecek bir din eğitimi yaklaşımının hangi vasıflara sahip olması gerektiğiyle mevcut durumun ne olduğunun tespiti birbirini takip eden iki önemli adımdır. Mevcut durum görülmeden hangi çalışmaların nasıl yapılması gerektiğine dair bir yol haritası çizmek mümkün görünmemektedir. Bu çalışma mevcut durumu tespit ederek, özel yetenekli bireylerin din eğitimi hususunda, bu bireylerin dini konulardaki sorgulama süreçlerine rehberlik edecek sonuçlar ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte araştırmanın, din eğitimi ve öğretiminde özel yetenekli lise öğrencilerine yönelik yapılacak müfredat geliştirme çalışmalarına katkı sunması beklenmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Kocaeli ilinde bulunan BİLSEM'lere devam eden özel yetenekli 20 lise öğrencisi ve yine Kocaeli ilinde öğrenim gören 20 normal gelişim gösteren lise öğrencisi ile sınırlıdır. Çalışmada özel yetenekli ve normal gelişim gösteren lise öğrencisi ayrımında, Özel Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan tanılama sürecinden geçip BİLSEM'e devam eden öğrenciler "özel yetenekli", tanılanmamış olanlar "normal gelişim gösteren" olarak kabul edilmiştir.

Normal gelişim gösteren lise öğrencileri çalışmanın devamında “lise öğrencisi” olarak ifade edilecektir. Elde edilen veriler görüşmede sorulacak olan sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplarla sınırlıdır. Bununla birlikte araştırma, yapıldığı yıl ve yapıldığı il ile sınırlıdır. Daha genel geçer sonuçlar elde edebilmek için daha fazla araştırmacı ve araştırmanın yapılmasına ihtiyaç vardır.

1.4. Araştırma ile İlgili Çalışmalar

Araştırmayla ilgili literatür taraması yapıldığında özel yetenekli lise öğrencilerinin, dini soruları ve dini konulara ilişkin görüşleri ile ilişkili 1 adet doktora tez çalışmasının bulunduğu görülmüştür. Üstün zekâlı ve özel yeteneklileri ifade eden toplam 650 doktora/yüksek lisans tez çalışması taranmış, tespit edilen din eğitimi ile ilgili bu çalışma dışında bir teze rastlanılmamıştır. Taramada ayrı ayrı “özel yetenekli”, “üstün yetenekli”, “üstün ve özel yetenekli”, “üstün zekâlı”, “lise öğrencileri”, “ergenlik” “BİLSEM” “örgün din eğitimi” ve “manevi” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Lise öğrencileri ve din ile ilgili toplam 22 doktora/yüksek lisans tez çalışmasına, ergenlik ve din ile ilgili toplam 23 doktora/yüksek lisans tez çalışmasına ulaşılmıştır. Örgün din eğitimi ile ilgili toplam 5 doktora/yüksek lisans tez çalışmasına ve son olarak manevi-maneviyat ile ilgili toplam 71 doktora/yüksek lisans tez çalışmasına ulaşılmıştır. Ancak gerek özel yetenekli lise öğrencilerini gerekse özel yetenekli bireylerin dini konulara dair sorularını ve din eğitimi konu alan 1 adet tez çalışmasının dışında çalışmanın bulunmaması, bu araştırmanın konusunun ilgili literatürde önemli bir problem alanının varlığına işaret ettiğini göstermiştir. Yine tez dışı makale ve bildiri çalışmaları incelendiğinde sınırlı sayıda özel yeteneklilere yönelik değerler eğitimi, ahlak gelişimi, din eğitimi ve dini iletişim alanlarında araştırmaya ulaşılmıştır.

Gündüz tarafından yazılan “Üstün Zekâlı ve Özel Yetenekli Bireylerde Din Eğitimi” başlıklı kitap bölümü, özel yetenekli bireylerin din eğitimi doğrudan konu edinen ülkemizdeki ilk çalışma olarak görülebilir. Çalışma, özel eğitim içerisinde önemli bir kitleyi oluşturan özel yetenekli öğrencileri ve bu bireylerin din eğitimi ulusal ve uluslararası literatür çerçevesinde ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada öncelikle zekâ ve yetenek kavramları açıklanmıştır. Devamında özel yetenekli bireylerin özelliklerinden bahsedilmiştir. Sonrasında özel yetenekli bireylere sunulan hizmet ve eğitimden bahseden yazar, özel yetenekli öğrencilere özel bir program dâhilinde hizmet ve eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Gündüz, özel yetenekli öğrencilerin eğitim sürecini yürüten öğretmenlerin özel alan yeterliliğinin bulunması gerektiğine dikkat çekmiştir (Gündüz, 2018).

Koç ve Acar tarafından I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu’nda sunulan “*Dezavantajlı (Özel Yetenekli) Bireylerle Dini İletişim Meselesi*” isimli bildiri çalışması özel yeteneklilerin din eğitiminde kullanılacak iletişim diline dikkat çekmektedir. Çalışmada özel yetenekli bireylere

sunulacak eğitim hizmetlerinin diğer dezavantajlı bireyler gibi özel bir hazırlık gerektirdiği üzerinde durulmuştur. Çalışmada, bu bireylere sunulacak din eğitimi hizmetlerinin diğer gelişim alanlarında sunulmaya çalışıldığı şekilde eğitim ortamları, öğretim programları ve öğretmenleri bakımından ihtiyacı karşılayacak yeterliliğe ulaştırılması gerektiği vurgulanarak bu çerçevede öneriler sunulmuştur (Koç & Acar, 2019).

Özel yeteneklileri konu alan tez dışı makale ve bildiri çalışmaları incelendiğinde sınırlı sayıda değer eğitimi, ahlak gelişimi, din eğitimi ve dini iletişim alanlarında yayın tespit edilmiştir. Tosun vd. tarafından yayınlanan “*Üstün Zekâlı Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*” isimli araştırma makalesi nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmış bir çalışmadır (Tosun vd., 2020). Çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nce “üstün zekâlı” olarak tanımlanan ortaokul ve lise öğrencileri oluşturmaktadır. Söz konusu araştırma verileri 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında toplanmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşılan araştırma bu alanda yapılacak yeni çalışmalara zemin hazırlamayı hedeflemektedir. Aynı zamanda çalışma, özel yetenekli öğrencilerin din ve ahlak eğitimi alanındaki ilgi ve ihtiyaçlarının tespitine ilişkin derinlemesine araştırmalara ihtiyacı ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma, ilgili araştırmalardan elde edilen tespit ve önerilerin dikkate alınarak üstün zekâlı olarak belirlenmiş öğrencilere yönelik farklılaştırılmış DKAB öğretim programlarının geliştirilmesini önermektedir.

Ülkemizde araştırmaya konu olan özel yetenekli lise öğrencilerinin dini soruları ve din eğitimi ile ilişkili güncel bir tez çalışması olarak tek çalışma İpek’e ait “*Üstün Zekâlı Öğrencilerin Din Öğretiminde Öğrenme Davranışları*” isimli doktora çalışmasıdır (İpek, 2021b). Hâlihazırda yapılan bu araştırmayla benzerlik gösteren İpek’e ait çalışma, alanda kitap olarak da yayınlanan ilk nitel araştırma olmuştur. Özel yetenekli öğrencilere dair sahadan elde edilen çok kıymetli verilerin yer aldığı çalışması ile İpek’in daha sonra yapılacak çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağı söylenebilir. İpek, Denizli ilinde BİLSEM’e devam eden 6.sınıftan 12. sınıfa kadar değişik yaş gruplarındaki özel yetenekli öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden görüşmeler yapmıştır. Çalışmasında özel yetenekli öğrencilerin sahip oldukları üst düzey düşünme becerilerinin dini konularda ve dinle ilgili alanlardaki düşünmelerinde de karşılık bulup bulmadığını irdelemiştir. Ulaştığı veriler bağlamında din öğretiminin görev ve sorumlulukları üzerinde durmuştur. Özel yetenekli öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini dinle ilgili alanlara da yansıttıklarına dair veriler elde eden İpek, bu durumun din eğitimi süreçlerine yansımalarının üzerine düşünülmesine zemin hazırlamıştır. İpek, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin dinsel alan düşünmelerine yansımaları durumunu yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, analitik düşünme ve yansıtıcı düşünmelerinin dinle

ilgili alanlara izdüşümleri üzerinde yorumlamıştır. Özel yetenekli öğrencilerin din öğretimi süreçlerinde üst düzey düşünme süreçlerini desteklemenin ve duyuşsal gelişim özelliklerine duyarlı olmanın önemli ilkeler olduğunu vurgulamıştır. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak sunduğu önerilerle İpek ilgili literatüre önemli bir katkı sunmuştur.

Bu araştırmada, genelde gelecek nesillerimizin tamamı için özelde de özel yetenekli bireylerin bütüncül bir gelişim gösterebilmesi adına hayati önemi bulanan din eğitimi, ahlak eğitimi, değer eğitimi ve dini iletişim gibi başlıklarda yapılmış olan çalışmalara nitel bir alan araştırmasıyla katkı sunmaya çalışılmıştır. Genel durumun tespitini yapmayı hedefleyen çalışmanın özel yetenekli bireylerin din eğitimi ihtiyaçlarına dair önemli bir adım olacağı umulmaktadır.

Çalışmanın muhatap kitlesini özel yetenekli lise öğrencileri oluştursa da genelde araştırmanın problemi bütün lise çağındaki gençleri ilgilendirmektedir. Bu çerçevede gençlik döneminin arayış ve sorgulamalarına cevap olmaya çalışan ya da çağımızın güncel inanç sorunlarına değinen problem alanımıza hitap ettiği düşünülen çalışmalara da burada kısaca yer verilecektir.

M. Erdoğan, “Gençlerle Söyleşi” isimli kitabında söyleşiler aracılığıyla gençlerin karşılaşabilecekleri çıkmaz sokakları ortaya koyduktan sonra dini, milli ve fikri konularda ufuk açmaya çalışmıştır (M. Erdoğan, 2003). Korkut, “Gençlik Sorunları ve İntihar” isimli kitabında gençliğin sorunları ve sorumluluklarını ortaya koymuştur. Korkut kitabında, modern çağın beraberinde getirdiği sıkıntılı durumların sahih bir din algısı ve gündelik hayata yön veren bir maneviyat desteği ile huzura kavuşabileceğini ifade etmektedir (Korkut, 2011).

Karahan, “Ailemde Bir Genç Var” isimli kitabında ebeynlere rehberlik edecek pratik ilkeler, yaklaşımlar, uygulamalar sunarak gençlerle iletişimin önemini ortaya koymaya çalışmıştır (Karahan, 2014). Gündüzöz, “Gençlerle Hayata Dair” isimli kitabında gençliğin bir fırsat olduğunu, gençlik dinamizminin Kuran ışığında ve Hz. Muhammed’in rol modelliğinde ortaya çıkarılabileceğini işlemiştir (Gündüzöz, 2019). Erdem ve Şahin’in editörlüğünde yayınlanan “Peygamberimiz ve Gençlik” isimli eserde 18 alan uzmanının gençler ve gençlik konularına dair yazıları farklı konulara farklı bakış açıları sunmaktadır (Erdem & Şahin, 2019).

Altıntaş, “Gençler İnançtan Soruyor” adını verdiği eserinde gençlerin inançla ilgili bazı sorularına cevap vermeye çalışmıştır. Yazar, gençlerin akıl, gönül, ruh ve inanç sağlıklarını koruma yükümlülüğü bulunduğuna ve gençleri doğru, mantıklı, sağlam bir inançla donatmanın önemine inanmaktadır. Yazar bu eserdeki soruları, öğrencileri tarafından kendisine yöneltilen sorulardan oluşturmuştur. Altıntaş bu kitapta, gençlerin inanç dünyalarıyla ilgili içinden çıkamadıkları sorulara anlaşılır ve kolay cevaplar üretmeyi hedeflemiştir. (Altıntaş, 2020)

Kurt, “Sorularla Günümüz İnsanın İnanç Problemleri” isimli çalışmasında 2006-2010 yılları arasındaki süreçte insanların dinî/itikadî gündemlerinin ne olduğu, daha çok hangi alanlarda soruların yoğunlaştığını ana hatlarıyla tespit etmeye çalışmıştır (Kurt, 2019). Yine Kurt’un editörlüğünde yayınlanan “Modern Çağın İnanç Sorunları” isimli eserde alanının uzmanı 15 bilim insanı tarafından günümüzün en çok tartışılan inanç konularına ışık tutulmaya çalışılmıştır (Kurt, 2020).

Ak, “Bir Şüphen Mi Var?” isimli kitabı akademik bir eser niteliğinde olmasa da alana dair gençlerin merak ettikleri dini konular hususunda bir veri kaynağı olarak görülebilir. Ak kitabında, eğitimci olarak görev yaptığı sınıflarda öğrencileri tarafından kendisine yöneltilen çeşitli sorulara aklı ve naklî delillerle cevaplar vermeye çalışmıştır (Ak, 2022).

Duman, “Allah’ım Sorularım Var” isimli kitabında gençlerin de yoğunlukla merak edip sordukları sorulara Kuran ve hadis temelli cevaplar vermeye çalışmıştır. Kitapta sorulara verilen cevaplar İslam ilim geleneğinde de mevcut olan cevaplardan günümüz şartlarına güncellemeler yapılarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yazar tarafından cevaplar, günlük hayattan örnekler verilerek akademik bir dilden uzak sade bir dille ifade edilmiştir (Duman, 2022).

E. Erdoğan, “N’apsak Bu Gençleri” isimli kitabında gençlerle ilgili ön yargıların analizini bilimsel temellere dayandırarak ortaya koymuştur. Gençlere ait bakış açısının bir süreç içinde oluştuğunu, bu durumun yine yetişkinlerin süreç içerisinde bilinçlendirilmesi yoluyla aşılabileceğini ifade eden Erdoğan, kitabında bu konudaki verdiği mücadele sürecine de değinmiştir (E. Erdoğan, 2022).

Sonuç olarak bu başlıkta ele alınan eserlerin önemli bir kısmının Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmış olması dikkat çekici bir durumdur. Araştırma verileri arasında liseli gençlerin ifade ettikleri görüşlerinde başkanlığın genel olarak güven duyulan bir başvuru kaynağı olduğu da tespit edilmiştir. Literatürden ve alandan elde edilen bu iki veriden yola çıkılarak MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın özel yetenekli öğrenciler için ortak bir proje ile bir araya gelerek daha nitelikli bir kaynak ağı oluşturulmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir. İlgili literatürden ve mevcut araştırma sonuçlarından özel yetenekli öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri ve buna bağlı sorgulamalarının olduğu bilinmektedir (Webb vd., 2016). Dini konu alanlarında da bu becerilerinin izdüşümünün görüldüğünü son yıllarda yapılan araştırmalar ortaya koymuştur (İpek, 2021b; Tosun vd., 2020). Özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulardaki sorgulamalarında kaynaklık edecek bu tür bireyselleştirilmiş çalışmalar önem arz etmektedir.

Özel yetenekli bireylerle ilgili yapılan çalışmalar büyük çoğunlukla nicel veriler elde etmeye yönelik olup din, maneviyat ve manevi konularla ilgili olarak ne gibi soruları olabileceğini inceleyen İpek (2021) dışında herhangi bir nitel araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu durum Türkiye dışında da

benzer şekildedir. Genel olarak yurt dışında da özel eğitim ihtiyaçları olan öğrencilere din eğitiminin öğretilmesine yönelik pedagojik pek çok çalışma tamamlanmıştır. Ancak özel yetenekli öğrencilere yönelik din eğitiminde pedagojik yaklaşımlar hakkında daha az şey yazılmıştır (Whittall, 2009, s. 72). Oysaki pek çok araştırma, manevi/dini inançlar ve ritüellerin insanı hem fiziksel hem de psikolojik olarak iyileştirdiğini ortaya koymuştur (Cebeci, 2010, s. 57). Maneviyat, özellikle kişiye karar almada, sosyal destek sağlamada ve kendisi ile barışık olmada önemli katkılar sağlar. Ancak günah ve suça dayanan katı dini inanışlar depresyon, kuruntu, halüsinasyon gibi hastalıklara sebep olabilir (Karasu & Demirkol, 2018, s. 117). Bu bağlamda özel yetenekli bireylerin dini konulardaki sorularının tespiti, bu sorularının hangi alanlarda yoğunlaştığı ve sorgulama süreçlerinde yaşadıkları güçlükleri ortaya çıkarmak, çözüm ve destek adına önemli bir adım olacaktır.

BÖLÜM II: ÖZEL YETENEKLİLİK VE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ

2.1. Özel Yeteneklilik Kavramı

Üstün zekâ, üstün yetenek ya da özel yetenek kavramları tarihi seyir içerisinde çeşitli araştırmalara konu olarak, önemli bir bilimsel birikimle birlikte gelişim sürecini günümüze kadar devam ettirmiştir. Bilimsel bir kavram olarak özel yetenekliliğin ele alındığı 19. yüzyıldan bu yana özel yeteneğin en önemli göstergesi, zekâ kavramı ve zekâyı ölçtüğü kabul edilen zekâ testleri olmuştur (Levent, 2011, s. 19). Zekâyı dair ilk görüşlerden birine İbn-i Sina'da rastlamaktayız. İbn-i Sina (980-1037) insanın hiçbir canlıda olmayan en önemli niteliğini, maddeden tümüyle soyutlanmış tümel akli kavramları oluşturma yetisi olarak ifade etmiştir. İnsan akli, duyuların yardımıyla temel kavram ve önermeleri üretir ve deneyime dayalı akli bilgilere ulaşır (Gürel & Tat, 2010, s. 343; akt. Levent, 2022, s. 4).

İnsan zekâsına yönelik bilimsel çalışmalar eski tarihlere kadar gitse de zekâyı yönelik ilk bilimsel temelli araştırmaları Sir Francis Galton'un yaptığı söylenebilir. Galton (1822-1911), dehalar konusunda ortaya koymuş olduğu araştırmalarda dehanın aileden çocuklara tevarüs ettiğini iddia etmiştir. Galton, zekâyı büyük oranla kalıtımın eseri olarak görmektedir. Ona göre zekâ genel bir kapasiteyi, duyular ise bilgi edinme kanalları olmaları sebebiyle genel bilişsel kapasitenin temellerini oluşturur. Alfred Binet (1857-1911)'e göre bireysel farklılıkların yeterli biçimde ölçülebilmesi şekil, tasarım ve cümle belleğinin; soyut sözcüklerden anlamlar çıkarabilme kapasitesinin, kavrama ve yargılama yeteneklerinin ölçülmesi ile mümkün görülmekteydi. Binet öğrencisi Simon ile birlikte 1905 yılında ilk zekâ testi olan Binet-Simon Ölçeği'ni geliştirmiştir. Binet'in bu çalışması 20. yüzyıl zekâ araştırmalarına ve yaklaşımlarına yön vermiştir (Sak, 2016, ss. 105-106). Lewis Terman (1877-1956) zekâyı “soyut semboller üzerinde düşünebilme yeteneği” olarak tanımlamış ve bireyin soyut düşünebildiği ölçüde zeki olduğunu iddia etmiştir (Titrek, 2007). Zekâ bölümü fikrini üstün zekâlılığın neredeyse tek belirleyicisi olarak geliştiren Lewis Terman, Binet ve Simon'un geliştirdiği ölçeği genişletmiş ve William Stern'in formüle etmiş olduğu IQ kavramını da kullanarak “Stanford-Binet” adlı zekâ testinin ilk örneğini geliştirmiştir. Terman'ın yüksek IQ'lu çocuklarla yapmış olduğu uzun dönemli araştırmalar, daha sonraki yapılan çalışmalara yön vermiştir (Tunnicliffe, 2010, s. 19; akt. Gürten, 2021).

20. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Gardner'ın zekâya yönelik yeni bir yaklaşım getirdiği görülmektedir. “Çoklu zekâ” olarak isimlendirdiği kuramıyla Gardner zekânın sekiz alanı olduğunu belirtmiştir. Buna göre Gardner geleneksel yaklaşımın aksine zekânın çoğulcu bir yapıda olduğunu iddia etmiştir (Levent, 2022, s. 7). Renzulli özel yeteneklilik kavramını, Üçlü Halka Kuramı'na göre birbiriyle etkileşimi olan üç özellekle izah etmiştir. Bunlar genel ve özel yetenek düzeyi, yaratıcılık ve motivasyon özelliğidir. Renzulli bireyin herhangi bir alanda üstün başarı göstermesinin bu üç özelliğin etkileşim halinde olmalarına bağlı olduğunu ileri sürmüştür (Renzulli, 2012, s. 154). Üstün zekâlılığın yaygın kullanılan bir tanımı da Marland'dan gelir ve üstün zekâlılığı çeşitli açılardan tanımlar. Özel yetenekli çocuklar uzman kimselerce tanımlanan ve üst düzey yeteneklerinin etkisiyle yüksek performans gösterebilecek bireylerdir. Yüksek performans sergileyebilecek çocuklara genel bilgi yeteneği, belli bir akademik beceri, üretici düşünce, liderlik becerisi, görsel veya performansa yönelik sanat eğilimi ve psikomotor beceri durumlarından birini veya birkaçını gösterenler dâhil edilmiştir (Marland, 1971; akt. Thomas vd., 2016, s. 71).

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise “üstün zekâ” kavramının tanımı yerine “üstün yetenek” kavramının kullanımı görülmektedir. Bu duruma Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Bakanlığının kabul etmiş olduğu Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın Yasası'nın tanımında “üstün yetenekli çocuk” kavramı kullanılmıştır. Bu kavramın tanımı “entelektüel, yaratıcı, sanatsal veya liderlik kapasitesi gibi alanlarda yüksek başarı becerisine sahip olduğunu kanıtlayan öğrenciler, çocuklar veya gençler” olarak geçmektedir. Bu çocuklar; zihinsel, yaratıcılık ya da sanatsal alanlarda yüksek performans gösteren, sıra dışı liderlik kapasitesine sahip olan veya akademik alanlarda olağanüstü başarı gösterdiği için okul tarafından sağlanmayan hizmetlere veya faaliyetlere ihtiyaç duyan bireylerdir (Conklin & Frei, 2007, s. 19). Türkiye’de de 1991 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından toplanan Birinci Özel Eğitim Konseyi’nin Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyonu Raporu’nda Amerika’da benimsenen bu anlayışa benzer bir değişim görülmüştür. Raporda “üstün zekâ” ve “üstün özel yetenek” kavramları “üstün yetenek” başlığı altına toplanmış ve aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

“Üstün yetenekliler, genel ve/veya özel yetenekleri açısından, yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişilerdir. Üstün yetenekliler, bu yeteneklerini geliştirmede normal eğitim programları yetersiz kaldığı için kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda farklılaştırılmış programlara ihtiyaç duymaktadır.” (Birinci Özel Eğitim Konseyi, 1991)

Özel yetenek günümüzde sosyal, kültürel, biyolojik, psikolojik temelleri olan çok yönlü bir kavram olarak tartışılmaktadır (Şahin, 2021, s. 190). Özel yetenekli kavramının evrensel bir tanımı bulunamadığı gibi aksine bu konuda birçok farklı görüş mevcuttur (Fertig, 2022, ss. 15-16). Alan yazında üzerinde uzlaşılmış bir tanım da bulunmamaktadır. Ancak bu araştırmada Milli Eğitim

Bakanlığınca BİLSEM öğrenci seçiminde kullanılan tanılama sisteminde “*Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017*”den bu yana kullanımı tercih edilen, en güncel kullanım olarak “özel yetenek” kavramı tercih edilmiştir. Buna göre “*Özel yetenekli birey: Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireyi*” ifade etmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018b).

2.2. Özel Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Özel yetenekli öğrencilerin, tanılama aşamasında başvuru ve özel yetenek kavramının tanımında da yer bulmuş olan normalin üzerinde bir takım özelliklere sahip oldukları bilinmektedir. Yine özel yeteneklilik kavram tanımında olduğu gibi özelliklerin belirlenmesinde de tarihi süreç içerisinde farklılaşmalar görülmektedir. Özel yeteneklilerin özellikleri üzerine yapılan çalışmalar sonucunda yıllar içerisinde genelden öze doğru bir detaylandırmaya şahit olunmaktadır. Bu konudaki ilk kuramlar daha çok özel yeteneklilerin genel özelliklerini ortaya koymaya çalışırken, daha sonraki yıllarda alana özgü özelliklerin belirlenmesine odaklanılmıştır. Özel yetenekli bireyleri daha yakından tanıma adına daha detaylı bilgiye sahip olunması, tanılama ve ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sunmanın etkinliğinin artması açısından oldukça önemlidir (Gürten, 2021, s. 11).

Özel yetenekli öğrencilerin sahip oldukları özelliklerini ve bunlarla ilgili performanslarını gösterme fırsatının sunulması gerekmektedir. Özellikle bu öğrencilerin örgün eğitim içerisinde normal sınıflarda kendilerine has özelliklerini sergileme imkânları kısıtlı olmaktadır (Johnsen, 2004, s. 6). Örgün eğitim kurumları olarak okullar, bireylerin gelişimini eğitim öğretim faaliyetleri vasıtasıyla sağlamaktadırlar. Bu faaliyetlerin uygulanması sırasında ise bireysel farklılıkların varlığı ortaya çıkmaktadır. Bireysel farklılıklar çok yönlüdür ve bu noktada zihinsel farklılıklar fiziksel farklılıklardan daha çok söz konusu olmaktadır. Bahse konu zihinsel farklılığın eğitim öğretim sürecine yansması ise öğrencilerin bilgiyi öğrenme hızları ya da düzeyleri şeklinde olmaktadır. Bu alanda farklı olan bu bireyler için ilgi ve yetenekleri dikkate alan özel bir eğitimin sunulması görüşü ortaya çıkmıştır. İnsanlığın gelişimine önemli katkısı olan özel yetenekli öğrenciler için ilgi ve yeteneklerini dikkate alan özel bir eğitim önem taşımaktadır (Özenç & Özenç, 2013, s. 14).

Özel yetenekli öğrenciler sınıf öğretmenleri için benzersiz bir dizi zorluk sunabilmektedir. Ancak genellikle yüksek riskli değerlendirmeleri geçmek için ekstra veya farklı müdahalelere ihtiyaç duymamaktadırlar. Çeşitli derecelerde öğrenme engelleri olan öğrencilere odaklanan sınıf öğretmenleri, özel yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış eğitim geliştirmeye engelli öğrenciler için harcadıklarından daha az zaman harcayabilmektedir. Bu gibi durumlarda, özel yetenekli öğrenciler

genellikle kendilerini sınıflarda ortalama gelişim gösterenlerle birlikte gruplandırılmış olarak bulurlar. Bu sınıf ortamında akranlarının kendilerine yetişmesini, öğretmenlerinin zorlayıcı içerik sağlamasını ve okullarının kendilerine özgü ihtiyaçlarını karşılamasını beklerler (Badley & Dee, 2010, s. 19). Ancak bu ihtiyaçlarını karşılaması beklenen öğretmenler her zaman istenilen düzeyde yeterlilik sahibi olmayabilmektedirler (Mirman, 2003). Özel yetenekli çocuklar eş zamansızdır. Bu bireyler genellikle yaşitlarıyla senkronize gelişim gösteremediklerini hissederek ve yaşitlarına göre okul beklentileri farklıdır. Duygusal olarak yoğunlurlar ve toplumsal olaylar hakkında daha fazla farkındalığa sahiptirler. Bilişsel farkındalıklarını karşılayacak duygusal kaynaklara sahip olmayabilirler (Silverman, 2012, s. 238). Özel yetenekli öğrencilerin duygusal gelişimi için eğitim planlaması, bilişsel gelişim planlaması gibi, hizmet verilecek çocukların özelliklerinden ve bu özelliklerin ima ettiği özel ihtiyaçlardan kaynaklanmalıdır (Clark, 1992, s. 247). Bu duruma yönelik olarak okul yönetimleri ve öğretmenlerin, özel yetenekli öğrencilerin sınıflardaki varlığının ve özelliklerinin farkında olmaları gerekmektedir. Özel yetenekli öğrenciler her alanda listelenen özelliklerin hepsini olmasa da çoğunu sergileyebilirler. Diğer taraftan özel yetenekli öğrenciler yalnızca bir alanda da potansiyel veya performans gösterebilirler.

Yapılan çeşitli araştırmalarda özel yetenekli öğrencilerin genel olarak şu ortak özelliklere sahip oldukları görülmüştür (Berger, 1991; Clark, 2015, s. 46; Conklin & Frei, 2007, s. 37; Gallagher, 1966; Johnsen, 2004, ss. 6-13; Levent, 2011, ss. 22-23; Smutny, 2003, s. 40; Webb, 2007, s. 11,281):

- Özellikle ilgi duyduğu alanda geniş ve ayrıntılı bir hafızası vardır. Bilgileri kolay ve hızlı öğrenir. Geniş bir bilgi tabanına yani büyük miktarda bilgiye sahiptir. Ayrıntıları inceler ve hatırlar.
- Öğrenme kavramlarındaki kritik unsurları ve ayrıntıları tanır. Öğrenme konusunda yansıtıcıdır. İlkeleri anlar, genellemeler oluşturur ve bunları yeni durumlarda kullanır.
- Erken gelişmiş dil için geniş bir kelime dağarcığına sahiptir.
- Sözlü iletişimden ve iletişim becerilerinden hoşlanır. Kendine güvenen ikna edici bir iletişimcidir. Yaşına göre gelişmiş iletişim becerilerine sahiptir ve fikir ve duygularını ifade edebilir. İlişkileri gözlemler ve bağlantıları görür. Yeni durumlara uyum sağlar.
- Yeni kavramların, problemlerin önemli özelliklerini tanımlayabilir. Çeşitli sembol sistemlerini anlar ve kullanır.
- Soyut fikirleri ve karmaşık kavramları anlar. Analogik düşünmeyi, problem çözme veya akıl yürütmeyi kullanır. Bilimsel karmaşıklığa ilgi duyar, karmaşık sorunları çözmekten hoşlanır.
- Sağduyuludur, yanıtlara ulaşmak için mantığı kullanır. Sorunları analiz eder ve alternatifleri değerlendirir.

- Özenle çalışır ve ilgi alanına yüksek düzeyde yoğunlaşır. Yoğun ve sürekli bir ilgisi vardır. Meraklı bir yapıya sahiptir, zekice sorular sorar.
- İlgi alanlarında bağımsız çalışmayı ve araştırmayı sever. Kendi kendini motive etme yeteneği yüksektir, ısrarcıdır.
- Entellektüel oyunlara katılır, kelime oyunlarından ve iyi bir mizah anlayışından hoşlanır.
- Özgün ve yaratıcıdır, yazarken veya konuşurken benzersiz çok sayıda fikre sahiptir.
- Yetişkinlere yönelik sorunlarla ilgilenir. Toplumsal etik ve ahlaki konulara duyarlıdır. Eleştirel olarak değerlendirir ve yargılar.
- Nedensellik teorileri ile ilgilenir.
- Duygusal açıdan oldukça hassastır, güzelliğe duyarlıdır.
- Vizyonerdir, bütünsel bakış açısına sahiptir. Akranlar tarafından lider olarak kabul edilir, diğerlerinin davranışlarını etkiler.
- İşbirlikçi bir tutuma sahiptir, gruplar halinde iyi çalışır. Çoğu sosyal aktiviteye katılır, diğer insanlarla birlikte olmaktan hoşlanır.
- Son derece sorumluluk sahibidir, güvenilebilir.
- Heyecan veren işlerde motive olur. Rutin görevlerden sıkılır.
- Mükemmeliyetçidir. Kendisinden ve başkalarından yüksek beklentilere sahiptir.
- Gelişmiş bir empati duygusu vardır.

Özel yetenekli öğrencilerde bireyselleştirme, yukarıda verilen özelliklere sahip bu öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarını anlamalarını ve kendi yükümlülüklerini ve öğrenen olarak başarılı olma fırsatlarını sahiplenmelerini gerektirir. Sonuç olarak normalin üzerinde özelliklere sahip olmak normalin üzerinde öğrenme ihtiyaçlarına odaklanılmasını gerektirir. Özel yeteneklilerin ihtiyaçlarını anlayarak ve tanımlayarak, bu ihtiyaçların giderilmesi yolunda önemli bir adım atılabilir. Bu çocukların başarılı öğrenciler olmak için neye ihtiyaç duyduklarını bilmek, bu ihtiyaçları karşılamak için hangi düzenlemelerin yapılması gerektiğini bilmeye yönelik ilk adımdır (Tunnicliffe, 2010). Araştırmanın bulgular bölümünde ulaşılan sonuçlardan bazıları bu başlıkta verilen özelliklerle örtüşmediği durumlar görülebilir. Bunun nedeni bu çalışmanın katılımcı sayısının sınırlı olması ve kısıtlı bir zamanda yapılan araştırma verilerini içermesiyle ilişkili olabilir. Ülkemizdeki özel yetenekli öğrencilerin daha uzun zaman dilimlerinde boylamsal çalışmalarla incelenmesi alana önemli katkılar sağlayacaktır.

2.3. Dünyada Özel Yeteneklilik Alanındaki Din Eğitimi Çalışmaları

Özel yeteneklilik, ortalamanın önemli ölçüde üzerinde bir entelektüel yetenek olarak tanımlanmaktadır. Ortalamanın önemli ölçüde üzerinde olan bir kitlenin eğitimi ise dünyanın birçok ülkesini bu durum karşısında farklı eğitim yaklaşımları geliştirmeye zorlamıştır. Özel yeteneklilik kavramı ve tanımlamalar ile bu bireylere verilen eğitimlerin her ülkeye özel bir takım uygulamalarla yapıldığı söylenebilir. Özel yetenekli öğrencilerin genel eğitimlerinde uluslararası bir normlar bütünü belirlenmiş değildir. Özel yetenekli öğrencilerin din eğitimi ile ilgili ise alanda yapılan çalışmaların çok daha yeni olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ülkemizde olduğu gibi dünya ülkelerinde de özel yeteneklilerin din eğitim ve öğretimine dair çalışmaların zengin bir literatüre sahip olduğu söylenemez. Bu başlık altında özel yetenekli öğrencilerin din eğitimini konu edinen dünyanın farklı ülkelerindeki araştırmalara değinilecektir. Öncesinde özel yeteneklilerin eğitimi alanındaki çalışmalarıyla öne çıkan bazı dünya ülkelerinden örneklerle yer verilecektir.

Özel yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili Amerika Birleşik Devletleri'nde de bütün dünyadaki gelişimlerine paralel olarak bu bireylere yönelik siyasi, politik, ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak inişli çıkışlı bir ilgi, destek ve hizmet sunulduğunu söylenebilir (Tomlinson & Reis, 2004). Federal hükümet özel yetenekli çocukları “entelektüel, yaratıcı, sanatsal veya liderlik kapasitesi gibi alanlarda veya belirli akademik alanlarda yüksek başarı yeteneğine sahip olduklarını kanıtlayanlar” olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nde özel yetenekli öğrencileri belirlemeye yönelik herhangi bir ulusal standart yoktur ve özel yetenekli çocukları tanımak ve onların akademik ihtiyaçlarını en iyi şekilde hangi programların karşıladığını belirlemek, eğitim finansmanlarını sağlamak genellikle eyaletlere veya okul bölgelerine bırakılır (Conklin & Frei, 2007, s. 19; Levent, 2011; VanTassel-Baska, 2018, s. 100; Weselby, 2014). Amerika Birleşik Devletleri'nde özel yeteneklilik alanındaki çalışmaların itici gücü Marland Raporu'ydü. Ülkede bazı üniversitelerde araştırma, eğitim etkinlikleri veya öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim sunan merkezler bulunmaktadır. Bu okulların ve merkezlerin yanı sıra ebeveynlerin oluşturduğu destek grupları, dernek ve vakıflar da özel yeteneklilere yönelik yaz okulları, özel olarak eğitilmiş öğretmenler rehberliğinde çalışma ve zenginleştirme programları etkinlikleri düzenlemektedirler. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki araştırmacılar özel yeteneklilerin belirlenmesiyle özel olarak ilgilenmekte ve kültürden bağımsız materyallerin kullanımına büyük önem vermektedirler (Larsson, 1986, s. 213). Amerika Birleşik Devletleri'nde özel yetenekli öğrenciler için bir asır öncesinden başlayan ayrı okullarda eğitim süreci olduğu ve günümüzde de bu okullara yenilerinin eklendiği görülmektedir (Çitil vd., 2020, s. 275).

Rusya’da özel yeteneklilerle ilgili başarılı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların kökleri 1950’li yıllarda kurulan iki tür okula dayanmaktadır. Nobel ödüllü bilim adamlarının kurmuş olduğu bu okulların birinci türü, bölgede bulunan ortaokul öğrencileri arasından fizik, matematik, kimya, biyoloji dallarında ayrı ayrı seçilen öğrencilere yönelik olarak lise düzeyinde eğitim vermektedir (Akarsu, 2004b: 143). 1970’lerde zorlu bir seçimle öğrencilerin alındığı ülke genelindeki bu özel okulların sayısı on bir olup Moskova, Leningrad, Kiev ve Novosibirsk’te bilim kentindeki üniversite kampüslerinde bulunmaktaydı (Genç, 2016, s. 58; Larsson, 1986, s. 218). Üniversitelerdeki bilim adamlarından ders alan öğrenciler, üniversite imkânlarından faydalanabilmektedirler. Özel yetenekli öğrencilere sunulan ikinci tür okullar da altı yaşında seçtiği öğrencilere müzik, bale, resim gibi özel yetenek alanlarında eğitim imkânları sunmaktadır. Bu okulların en ünlüleri arasında Straşonov Sanat Okulu, Gnesin Müzik Okulu ve Leningrad Bale Okulu bulunmaktadır. Moskova ve Sen Petersburg üniversitelerinde çeşitli kurslar düzenlenmekte, ayrıca Krasnoyarsk’ta kozmonotluk üzerine yaz okulu da bulunmaktadır (Genç, 2016, s. 58). Rusya’da yeni gelişen anlayışa göre özel yeteneklilerin eğitiminde hedefler; çocuğun iyi olması, teknolojik gelişimin teşviki ve ülkenin refahıdır. Özel yetenekliler ile ilgili model geliştirme çalışmaları sürmektedir. Yeni benimsenen model, geleneksel bilgi ile modern, insan merkezli yaklaşımları içermektedir (TBMM, 2012).

Singapur, entelektüel açıdan özel yetenekli öğrencilere yönelik olarak ‘Gifted Education Programme (GEP)’ ‘Üstün Zekâlılar Eğitim Programı’ hazırlamıştır. Öğrenciler, ilkokul 3. Sınıfta 2 aşamalı bir tanılama çalışmasıyla bu programa seçilmektedir. Üstün Zekâlılar Eğitim Programı müfredatı, entelektüel açıdan özel yetenekli öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal ihtiyaçlarını zenginleştirilmiş bir müfredatla karşılamak üzere tasarlanmıştır. Ülkede özel yetenekli öğrencilere sunulan bireyselleştirilmiş çalışma seçenekleri bulunmaktadır (Ministry of Education Singapore, 2022). Bu program ile Singapur’da resmi olarak özel yetenekli eğitimi ilk kez 1984 yılında başlamıştır. Singapur özel yeteneklilerin eğitim uygulamalarında okul içerisinde özel sınıflarda eğitim vermektedir. Ülkede özel yetenekli öğrencilere yönelik okul ortamı dışında da çeşitli özel olanaklar sağlanmaktadır. Özel yetenekli bireylerin eğitiminde Singapur 1983 yılında başlatılan programı güncelleyerek devam ettirmektedir (Yılmaz & Er, 2019).

Suudi Arabistan’da yetkili makamlar özel yetenekliler eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla iki profesyonel kurum kurmuştur. Bunlar Üstün Yetenekliler Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Eğitim Bakanlığı Üstün Yetenekli Öğrenciler ve Kral Abdülaziz ve Arkadaşları Üstün Yetenek ve Yaratıcılık Vakfı’dır. Bu kuruluşların nihai amacı, özel yetenekli çocukları tanımak ve böylece onlara gereksinimlerini karşılayacak tüm bilgileri vermek olarak belirtilmiştir. Suudi Arabistan’da özel yetenekli öğrenciler için özel bir müfredat bulunmamaktadır. Özel yeteneklilerin eğitimi alanındaki çeşitli teorisyenler ve araştırmacılar, okullara özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarının

karşılanabilmesi için farklı bir müfredata sahip olmalarını tavsiye etseler de bu öğrenciler hala normal sınıflara devam etmek zorundadır. Suudi Arabistan'da özel yetenekli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel öğretmen eğitimi de bulunmamaktadır. Ancak, 2007 yılında Mawhiba projesinin sunumu yapılarak bu alanda önemli bir adım atılmıştır. Mawhiba, özel yetenekli öğrencilerin belirlenmesinde ve onlara bakım sağlanmasında öncü bir rol oynayan bir proje olarak öğrencilerin yeteneklerini zorlayan, farklı ihtiyaçlarını ve farklı ilgi alanlarını karşılayan öğrenme etkinliklerini içeren, farklı akademik aşamalar için çeşitli programlar tasarlar. Özel yetenekli öğrencilerin bilimsel meraklarını harekete geçirmelerine, araştırma, keşfetme, sorunlara yaratıcı çözümler bulma ve daha benzersiz başarılar elde etme yeteneklerini geliştirmelerine katkıda bulunur. Bu projenin hedefleri gerçekleşirse, Suudi Arabistan'da özel yetenekliliği ve yaratıcılığı teşvik eden, yenilikçiliği destekleyen ve Suudi Arabistan'ın yirmi birinci yüzyılın bilgi temelli sosyal gereklilikleri doğrultusunda kalkınmasının uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlayan iyi işleyen bir altyapıdan söz etmenin mümkün olacağı beklenmektedir (Alawfi, 2016; Gifted Phoenix, 2011; King Abdulaziz & his Comparisons Foundation for Giftedness & Creativity, 2024). Projenin Suudi Arabistan'da özel yeteneklilik alanında yapılan çalışmaları cesaretlendirdiği söylenebilir. Aşağıda verilecek dünyadaki din eğitimi çalışmaları örnekleri arasında bu araştırmalara örnekler verilecektir.

Dünya genelinde özel yeteneklilik alanındaki yaklaşımların, benzersiz birer çözüm ve yaklaşımlar olmadığının değerlendirilmesi önemlidir. Tercih edilen yöntemler toplum temelli ve farklı ülkelerdeki eğitim felsefelerindeki farklılıkları göstermektedir. Batı toplumlarında son dönemde özel yetenekliler için hümanist değerlerin ve daha yüksek düzeyde ahlaki muhakeme gelişiminin, farklılaştırılmış eğitimin bileşenleri arasında olması umulmaktadır (Larsson, 1986, s. 219). Ayrıca günümüzde en güçlü ekonomiye sahip gelişmiş ülkelerin birçoğunda özel yetenekliler için açılmış ayrı okullar bulunmaktadır. Bu kapsamda özel yeteneklilere yönelik hizmet veren okullar; ABD'de Magnet okulları, Dalton ve Hunter Koleji, Rusya'da Kalmogorof Okulları, Güney Kore'de Özel Yetenekliler Okulları ve Çin'de 8 Numaralı Okullar olarak örneklendirilebilir (Çitil vd., 2020, s. 262). Bugün Çin'de, üstün zekâlılığın doğuştan gelen bir yetenek değil, çabayla geliştirilen yetenekli performansın bir sonucu olduğuna dair geleneksel Konfüçyüsçü kültürel görüş hâkimdir. Üstün zekâlı hizmetini IQ puanı 130'un üzerinde olan tahmini 3 milyon kadar gence değil, ortalamanın üzerinde zekâyâ sahip olduğu tahmin edilen 200 milyona yayma konusunda resmi kararlılık sergilenmektedir. Böylece Çin'de çok daha fazla çocuk, gelişmekte olan bir devletin ve onun büyüyen ekonomisinin yararına olacak şekilde tüm alanlarda yeteneklerini geliştirmek için desteklenebilecektir (Tunnicliffe, 2010, s. 18). Arap Körfezi ve Orta Doğu'da ise, özel yeteneklilerin eğitimiyle ilgili öne çıkan konular, bu ülkelerdeki eğitim bakanlıkları arasında ivme, ilgi ve destek kazanmakta ve devlet fonları artmaktadır. Orta Doğu'da özel yetenekli öğrencilere sunulan eğitim hükümlerini geliştirmek için fikirler, teoriler

ve uygulamalar şeklinde yeni nesil bilgi arayışına ve çabalarına devam edildiği görülmektedir (Subhi-Yamin, 2009). Bu bağlamda son yıllarda özel yetenekli öğrencilerin ahlaki gelişimlerini, manevi yönelimlerini, dinin gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmaların hem batı hem de doğu toplumlarında gündeme geldiğine dair örnekler aşağıda sunulacaktır.

Badley ve Dee özel yetenekli ve zekâlı bireylerin eğitimini Hristiyan etiği çerçevesinde ele almışlardır. Yaptıkları çalışma ile özel yetenekli bireylerin tanrının kendilerine bahsettiği yetenek ve armağanları tam olarak gerçekleştirebilmeleri için bu bireylere yönelik farklılaştırılmış bir eğitim çağrısında bulunmuşlardır. Çalışmanın sonucunda özel yeteneklilerin eğitiminde farklılaştırmanın Kutsal Kitaba (İncil) uygun olduğu önermelerinin doğrulandığını ve bunun iki boyutu bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Birincisi sınıf öğretmenleri farklılaştırma konusunda hizmet geliştirmek için desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. İkincisi de, öğretmenlerin özel yetenekli öğrencilere uygun öğrenme stratejilerini kullanarak uygun müfredatı sunabilmeleri için donatılmaya ihtiyaçları vardır (Badley & Dee, 2010).

Mofield ve Mofield yaptıkları çalışmada üstün zekâ kavramını Hristiyan bakış açısıyla ve yetenek gelişimi paradigmasıyla incelemiştir. Özel yetenekliliği Kutsal Kitap (İncil) anlayışı ile seküler anlayış açısından ortaya koymuşlardır. Özel yetenekli öğrencilerin eğitiminde pedagojik yaklaşımlara veri sunmak için Hristiyan eğitiminin amaçları ile özel yetenekliliğin gelişimsel görüşünü birlikte değerlendirmişlerdir. Hristiyan ilkelerinin özel yetenekli öğrencilere öğretim için yetenek geliştirme çerçevesine uygulanmasıyla ilgili öneriler sunmuşlardır. Ortaya koydukları Hristiyan pedagojisi özel yetenekli öğrencilere kim olduklarını, onları ilahi olarak kimin yarattığını ve tanrının onları nasıl kullanmak istediğini anlamaları için Kutsal Kitaba (İncil) dayalı bir yetenek geliştirme perspektifi uygulamayı içermektedir (Mofield & Mofield, 2021).

Simpson yapmış olduğu çalışmada, Cambridgeshire'daki birbirinden çok farklı üç ortaokuldaki eğitim ve uygulamaların, din eğitimi konusunda özel yetenekli öğrencileri belirlemede öğrencileri nasıl etkilediğini araştırmıştır. Bu çalışmaya dayalı olarak uluslararası, ulusal ve bölgesel olarak din eğitimi ile özel yetenekliler eğitimi arasındaki uçurumun nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Din eğitiminde öğrenci mücadelesinin eksikliği tespit edilmiş ve din eğitiminde genişletme ve zenginleştirme için öneriler sunulmuştur. Birleşik Krallık'ta pragmatik yaklaşımların hakimiyetine vurgu yapan ve bu durumu sorgulayan çalışmasında Simpson, sınıf uygulamaları için doğrudan etkileri olan özel yeteneklilere yönelik eleştirel ve teorik olarak bilgilendirilmiş bir yaklaşımın, din eğitimi mesleği tarafından nasıl geliştirilebileceğinin önerisini yapmıştır (Simpson, 2012).

Al-Lawati ve Hunsaker tarafından yapılan araştırmada Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İslami okullarda özel yetenekli öğrencilerin deneyimlerindeki öğretmen öğretimi ve müfredat

uygulamaları araştırılmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve İslami değerlerin entegrasyonuna yönelik farklılaştırma uygulamalarının ne ölçüde uygulandığını belirlemek amacıyla özel, tam zamanlı İslami ilkokullarda anketler uygulanarak veri elde edilmiştir. Bulgular, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İslami okulların özel yetenekli öğrencilere yönelik programlarının sınırlı olduğunu göstermiştir. İslami okullardaki öğretmenlerin çoğunluğunun, öğretim stratejilerinde özel yetenekli ve ortalama öğrenciler arasında çok az ayırım yaptığı görülmüştür. Farklılaşma meydana geldiğinde, bu çok basit düzeyde kalmıştır. Ayrıca İslami okullardaki öğretmenlerin genellikle İslami değerleri diğer akademik alanlara entegre etmedikleri ve bunları ayırım yapmadan tüm öğrencilere aynı şekilde sundukları tespit edilmiştir (Al-Lawati & Hunsaker, 2007).

Alzboon ve Jadou tarafından hazırlanan araştırma makalesinde İslam medeniyet tarihindeki özel yetenekli Müslüman bilim adamlarına, daha öncesinde sahabeler içerisindeki parlak şahsiyetlere ve bunların keşfedicisi olarak İslam Peygamberi Hz. Muhammed (sav)'e dikkat çekilerek bu çerçevede bir problem durumu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmada, Müslüman çocukların yetenek ve yaratıcılıklarını geliştirmede Peygamber Sünnetinin rolüne dikkat çekilmiştir. Araştırma, “Nebevi Sünnet'te Üstün Zekâlılar Eğitiminin Temelleri”ni ve modern teori ve üstün zekâlılık kavramları ile Sünnet'te üstün zekâlıların eğitimi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır (Alzboon & Jadou, 2020).

Almutairi vd. tarafından hazırlanan araştırma makalesinde üstün zekâlıların eğitimi ile ilgili İslam felsefesinin anlaşılması, eğitimcilerin Suudi Arabistan'daki üstün zekâlıların eğitimi uygulamalarına yönelik bakış açılarının etkisine dair bir ön bakış açısı sağlanması hedeflenmiştir. Makalede, eğitimcilerin okullardaki din ve eğitim konusundaki bakış açıları ve eğitim uygulamaları, İslam eğitim felsefesi, İslami perspektiften hayatın amacı ve İslami düşüncelerin üstün zekâlılığa bakış açıları üzerinde etkisi olmak üzere dört alan ele alınmıştır (Almutairi vd., 2021).

Alawfi hazırlamış olduğu doktora tezinde batı ve İslam biliminde özel yeteneklilerin eğitimi araştırarak Suudi Arabistan için bir sentez sunmaya çalışmıştır. Alawfi, özel yeteneklilik kavramıyla ilgili olarak hem İslam hem de batı akademik geleneklerindeki düşünce ve araştırmaların bir analizini sunarak ve bunların günümüzde Suudi öğrenciler için daha güçlü bir özel yetenekliler eğitimi geliştirmek için pratik olarak nasıl uygulanabileceğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Batı ve İslami ilimlerdeki paralellikleri ve benzerlikleri ortaya çıkarmayı amaçlayan tez, Suudi Arabistan eğitim sistemi için bu fikirlerin etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik pratik çözümler önermiştir (Alawfi, 2016).

Tirri'nin aktardığına göre Finlandiyalı ortaokul öğrencileri arasında yakın zamanda yapılan araştırmalar, çoğunun hayalperest olduğunu, yani onların bir yaşam amacına sahip olduklarını ve

başkalarına yardım etmekle ilgilendiklerini göstermektedir. Yine Tirri'nin (2023) aktardığı Amerika'da yapılan bir amaçlı gençlik araştırmasında, din ve maneviyatın, ergenlerin hayatlarının amacını bulmalarına yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre din ve maneviyat, özel yetenekli öğrencilere çalışmalarında ve gelecek yaşamlarında amaç sağlayabilecek yaşamın değerleri ve anlamları üzerine düşünme olanakları sağlamaktadır (Tirri, 2023, s. 74). Tirri'ye göre Finlandiya'da ve dünyanın birçok ülkesinde eğitimin amacı, kişinin yalnızca bilişsel gelişimini değil, bütünsel gelişimini desteklemektir. Bu tür bir eğitim, öğrencilerin gelişiminde manevi ve dini kaygılar da dâhil olmak üzere sosyal ve duygusal alanları önemsemektedir. Din, tarihi ve kültürü şekillendiren ve insan aklının olanaklarını ve sınırlarını anlamada bilgelik sağlayan bir kaynak olmaya devam etmektedir (Tirri, 2022).

Whittall özel yetenekli öğrencilere din eğitimi öğretiminde uygun ilke ve stratejilerin geliştirilmesine yönelik araştırmasını, okul ortamında katılımcı gözlem ve özel yetenekli öğrencileriyle yapmıştır. Yaptığı görüşmeler sonucunda din eğitiminin onların akademik yetenek ve özelliklerine uygun şekilde gelişmesi ve değişmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın önemli bir özelliği, özel yeteneklilerin din eğitiminde İslam'ın incelenmesine de odaklanıyor olmasıdır. Bu yönüyle ülkemizde yapılacak özel yeteneklilerin din eğitim ve öğretimi çalışmalarına katkı sunabilecek bir araştırma olarak görülebilir. Araştırma yorumlayıcı yaklaşımın, din eğitimi alan en yetenekli öğrencilerin ilgisini çekmede başarılı olduğunu göstermiştir. Bu yaklaşımla öğrencilerin yaşayan, dinamik geleneklerle karşılaşmalarına ve yorumlamalarına olanak sunulmuştur. Araştırmada, özel yetenekli öğrenciler için daha uygun olan daha az yapılandırılmış ve daha bağımsız pedagojik yöntemler, bu öğrencilerin sahip olduğu becerileri geliştirmeyi amaçlamıştır (Whittall, 2009).

Özel yeteneklilerin eğitimi alanında önemli teori ve çalışmaları bulunan Renzulli, özel yeteneklilik üzerine 20. yüzyılın son çeyreğinin değerlendirmesini yaparken bu alanda ortaya koyulan teorilerin değerini pratik uygulamalarının olup olmadığına bağlamıştır. En iyi teorilerin, uygulayıcılara ve bunları gençlerin faydasına kullanacak kişilere, özel stratejiler ve rehberlik sağladığında bir anlam ifade edeceğini vurgulamıştır (Renzulli, 1999, s. 38). Herhangi bir alanın canlı kalmaya devam etmesi ve büyümesi için yeni seslerin duyulması ve yeni araştırmaların yapılması gerekir. Bu alanda büyük bir fırsat mevcuttur. Özel yetenekli öğrencilerin eğitim durumlarını gündeme getiren çalışmalarla, değişen eğitim anlayışlarındaki düzenlemelerin önü açılabilir. Zenginleştirme programları, hızlandırma, bireysel müfredat yoluyla farklılaştırma özel yetenekliler için sunulacak önemli fırsatlardır (Renzulli & Reis, 2021). Bu anlamda hem dünyada hem de ülkemizde yapılacak olan özel yeteneklilerin din eğitim ve öğretimi çalışmaları bu öğrencilerin, öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin pratik faydasını hedeflemelidir.

2.4. Türkiye’de Özel Yeteneklilik Çalışmaları

Tarihimizde Osmanlı Devleti dönemindeki Enderun Mektepleri özel yetenekli bireylerin en iyi şekilde değerlendirildiği dönem olarak görülmektedir. Enderun Mektebi, birçok dünya ülkesinde özel yeteneklilerin eğitimi alanına kaynak oluşturmuştur. Enderun, 600 yıllık bir devletin sadece yönetimde değil, bilim ve sanatta da yetişmiş insan kaynağının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Enderun Mektebi’nde eğitilen özel yetenekli çocuklar Osmanlı Devleti zamanında üst kadrolarda hizmetle görevlendirilmek üzere hazırlanırlardı (Dönmez, 2005, s. 85; Milli Eğitim Bakanlığı, 2013). Enderun mektebi Fatih Sultan Mehmet döneminde sistemli hale getirilmiş ve daha önce başka bir eğitim kurumunda örneği bulunmayan yeni bir müfredat kullanılmaya başlanmıştır (Miller, 1961, s. 41). Türkiye’de zekâ testlerinin Osmanlı döneminde 16. yüzyılda Enderun Mektebi’ne öğrenci seçiminde kullanılmaya başlandığı da söylenebilir. Bu sayede uzun yıllar boyunca devletin başarıyla devamına hizmet etmiş kadrolar isabetle seçilebilmiştir. Sonrasında Osmanlı Devleti’nin son döneminde 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında dünyada bu alanda yaşanan gelişmelere duyarlı davranıldığı, Binet ve Simon tarafından geliştirilen zekâ testlerinin tercümelerinin yapıldığı, değişik kitaplara konu edildiği görülmektedir. Bu tür tercüme ve kitap çalışma örnekleri 1950’lere kadar devam etmektedir. Bunun yanı sıra 1929 yılında “1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebeler Hakkında Kanun” ile 1943 yılında 4489 sayılı Kanun çıkarılarak zekâ ve karakter yönünden üstün olması koşulunu taşıyanların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından seçilerek yurt dışına gönderilerek eğitim aldırılması sağlanmıştır (Levent, 2022, ss. 135-143; Milli Eğitim Bakanlığı, 2013; Sak, 2007, s. 290).

Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (Wechsler Intelligence Scale for Children, WISC) 1949 yılında Wechsler tarafından 5 ile 15 yaş grubundaki çocukların zekâ seviyelerini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. 1974 yılında yeniden düzenlenen (WÇZÖ-R) ve bu hali ile ölçeğin uygulanabilir yaş grubu 6 ile 16 arasına çıkarılan ölçek (WÇZÖ-R), ülkemizde Savaşır ve Şahin tarafından 1995 yılında, 11 kent merkezinden, toplam 1639 çocuktan oluşan bir örnekleme standardizasyon çalışması yapılarak ve Türk kültürüne uyarlaması yapılmıştır (Çelik vd., 2015, s. 23). Wechsler zeka testinin IV. versiyonu olan WÇZÖ-IV’ün ticari ve bilimsel telif hakları 2008 yılında Türk Psikologlar Derneği tarafından alınmış ve Öktem ve arkadaşları tarafından 2008-2011 tarihleri arasında TÜBİTAK’tan proje desteği de alarak Türkiye uyarlaması ve standardizasyonu tamamlanmıştır (Erden vd., 2011, s. 50).

Ülkemizde özel yeteneklilerin eğitimi için sistemli denilebilecek ilk adımlar 1952 - 1953 yıllarında atılmıştır. 1952 - 1953 öğretim yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsünde bir bölüm olarak ilk kez “özel eğitim şubesi” açılmıştır. İlk olarak, özel yetenekli çocukların seçimi ve eğitimleri için grup ve

bireysel zekâ testlerinin tercümesi, testle alakalı olan yazılı materyallerin basılması ve diğer materyallerin yapılması, uygulanması, geçici kuralların alınması ve adaptasyonları bilimsel kurallar çerçevesinde, özenle yapılmış ve başarılmıştır. Prof. Dr. Dalton Beier 1953 - 1960 yılları arasında Stanford- Binet L- M formlarının, Wechsel Zekâ Testlerinin, Parteüs, Alexander Performance Testlerinin Türkiye şartlarına göre uyumları ve yepyeni bir sentezi oluşturularak Gazi-Beier testi adında bir test hazırlanmış ve bu test özel uygulamacılar tarafından Türkiye'nin belli bölgelerinde uygulanarak, istatistik çalışmaları yapılarak normlar belirlenmiştir (Çağlar, 2004, s. 62; D. T. Yıldırım, 2016, s. 107).

1961 yılında kabul edilen T.C. Anayasası'nın 50. maddesine, özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi için özel hüküm konulması ve bununla birlikte 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun çıkarılması üzerine özel eğitimde planlı programlı bir dönem başlamıştır (Çağlar, 2004a, s. 61,62). 1964'de Milli Eğitim Bakanlığı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Ankara Üniversitesi, Ford Vakfı işbirliğinde Ankara Fen Lisesi açılarak özel yetenekli çocukların fen ve matematik alanında gelişimleri desteklenmeye çalışılmıştır. ODTÜ arazisinden yer tahsis edilmiş, mimari projeleri yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Brown High School'un fen programlarının Türkçe'ye çevrilmesini sağlamıştır. Öğretmenlerin seçilebilmesi için 3 aşamalı bir seçme uygulanmıştır. Ankara Üniversitesi seçilen öğrencileri, öğretmenleri yetiştirmek üzere programlar düzenlemiştir. Bununla birlikte Florida Devlet Üniversitesi, Ankara Üniversitesinde yetişen öğretmenleri 1 yıllığına alıp eğitim vermiştir. Ankara Fen Lisesine öğrencilerin seçimi 3 kademeli şekilde yapılarak, yaş grubunun üst %1'inin ilk 96'sı alınmıştır. Ankara Fen Lisesi'ne Ford Vakfı tarafından verilen destek 3 yıl devam etmiştir (Çitil, 2020, s. 518).

1992 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitime muhtaç çocuklara eğitim hizmeti sağlamak için Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Genel Müdürlük bünyesinde idare, rehberlik ve özel eğitim olmak üzere üç daire başkanlığı ve bunlara bağlı 25 şube oluşturulmuştur. Böylece özel eğitime ihtiyacı olan hem engel gruplarının, hem de özel yeteneklilerin eğitimleri için şubeler kurulmuş, çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda daha fazla özel yetenekli çocuğa en uygun modelle hizmet sunabilmek için diğer ülkelerde uygulanan modeller incelenmiş, uygulanabilirlikleri tartışılmış, akademik çalışmalar dikkate alınmış ve ülkemizin ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim şartlarına uygun yeni bir model ortaya çıkarılmıştır. Bu model, Dönmez'in kendi çalışmalarında "Ek Ders Uygulama Okulu" diye adlandırdığı model Ankara, İstanbul, İzmir, Bayburt ve Denizli'de öğrenci, öğretmen seçimi ve eğitimi, aile eğitimi ve bina hazırlıkları yapılarak 1993 yılında pilot uygulamayla hayata geçirilmiştir (Dönmez, 2007, s. 181). Bu model, 1994'ten itibaren Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) olarak faaliyet göstermiş ve bu

kurumların sayısı 2023 yılında 81 ilimizde 395 Bilim ve Sanat Merkezine ulaşmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023d).

Bireylerin ihtiyaçlarına uygun eğitim almalarının bir insani hak olduğu, yüksek zekâ düzeyine sahip öğrencilerin farklı özelliklere sahip olmalarından dolayı farklılaştırılmış bir eğitim programına ihtiyaç duydukları, böyle bir olanak verilmediği zaman, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olabildikleri bilinmektedir. Özel yetenekli bireylerin bir ülkenin kalkınmasında büyük önem taşıdıklarının bilinci ile üstün zekâlıların eğitimi alanı bilimsel bir çalışma alanı olarak üniversitelerde özellikle 2000’li yıllarla beraber üstün zekâlıların eğitimi anabilim dalları ve bu anabilim dallarında yüksek lisans ve doktora programları ve özel yetenekli çocuklar için özel eğitim merkezleri açılmaya başlanmıştır. Türkiye’de üstün zekâlıların eğitimi alanında ilk anabilim dalı 2002 yılında İstanbul Üniversitesi’nde, ikincisi ise 2006 yılında Anadolu Üniversitesi’nde kurulmuştur. 2015 yılı itibariyle 17 üniversitede üstün zekâlıların eğitimi anabilim dalları kurulmuştur (Sak vd., 2015, s. 128). Bu üniversiteler içerisinde üstün zekâlılar öğretmenliği bölümleri de açılmıştır. Ancak Yükseköğretim Kurulu, 2015 yılında özel eğitim alanında öğretmen yetiştirme sorunlarının görüşülmesi üzere gerçekleştirdiği toplantıda özel eğitimin tek çatı altında birleştirilmesine karar vermiştir. Bu kararla birlikte 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren, Zihin Engelliler Öğretmenliği, Görme Engelliler Öğretmenliği, İşitme Engelliler Öğretmenliği ve Üstün Zekâlılar Öğretmenliği lisans programları “Özel Eğitim Öğretmenliği” lisans programı altında birleştirilmiştir (Çelik Şahin vd., 2018).

Türkiye’de özel yeteneklilerin eğitimi konusunda köklü bir atılım yapılması gerekmektedir. Türkiye’de, zekâ ve yetenek eğitimi hususunda öncelikle her yaştan zekâ ve yeteneğin gelişmesini sağlayacak bir eğitim felsefesine ihtiyaç vardır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019c, s. 28). Özel yetenekli öğrencilerin tespit edilip eğitimlerinin desteklenmesi amacıyla her geçen yıl tanılama imkânları çoğaltılarak daha çok aday öğrenci taramadan geçirilmektedir. Buna rağmen ülkemizde tanısı konulmayan daha pek çok özel yetenekli öğrencinin olduğu rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla bu öğrencilerin bir an önce tanınmaları ve bütüncül bir eğitim anlayışıyla dini gelişimlerinin de diğer gelişim alanlarıyla birlikte desteklenmesi gerekmektedir.

2.5. Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylere Sunulmakta Olan Eğitim ve Din Eğitimi İmkânları

Üstün zekâlı, üstün yetenekli ya da bu araştırmada kullanımı tercih edilen özel yetenekli kavramının ne anlama geldiğine dair tanımların tartışma konusu edildiği kadar özel yetenekli çocuklarla nasıl bir eğitim yapılması gerektiği konusu, üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Bu konuda hem dünya ülkelerinde hem de Türkiye’de yerleşik birçok yanlış algının var

olduğunu görmekteyiz. Özel yeteneklilik kavramının tanımları incelediğinde bu çocukların genel nüfusa göre farklı eğitim gereksinimlerine sahip oldukları ortaya çıkar. O halde amaç özel yetenekli bireylerin eğitim ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağını bulmak olmalıdır. Araştırmalar öğrencilerin yeteneklerine uygun öğrenme deneyimlerine ihtiyaç duyduklarını, aksi takdirde öğrenme şevklerini kaybedeceklerini kanıtlamıştır. Beynin gelişim düzeyini koruyabilmesinin öğrencilerin bu gelişim düzeylerine uygun eğitim imkânlarına sahip olmalarına bağlı olduğu görülmüştür.(Conklin & Frei, 2007, s. 20)

Özel yetenekli bir öğrenci olmanın genel eğitim sınıfları ya da eğitim sistemleri içerisinde özel önlemlerin alınmasını ve desteklerin sağlanmasını gerekli kılan bir durum olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte genel eğitim sınıflarında özel yetenekli öğrencileri fark etmesi ve desteklemesi beklenen öğretmenlerin öncelikle özel yetenekli olmanın ve bunun getirdiği kritik önemin farkında olmaları gerekmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin eğitimi konu edildiğinde *ayırıştırma, kaynaştırma, bütünleştirme ve dâhil etme* yaklaşımları gündeme gelmektedir. Ayırıştırma, tamamen ya da özel sınıflar düzeyinde uygulanmakta olan bir yaklaşım olarak hayata geçirilmektedir. Bu yaklaşım özel yetenekli öğrencilerin diğer ortalama akranlarından ayrılarak kendisi gibi özel yeteneklilerle beraber tam zamanlı eğitim almaları anlayışını ortaya koymaktadır. Akranlarla birlikte aynı ortamlarda eğitim almak kaynaştırma, bütünleştirme ve dâhil etme yaklaşımlarını gündeme getirmektedir (Akar, 2018, ss. 318-319). Özel yetenekli öğrencilerin eğitiminde karşımıza çıkan temel yaklaşımlara dair ülkemizdeki uygulamalar aşağıda sunulmuştur.

Kaynaştırma/Bütünleştirme özel yetenekli öğrencilerin genel eğitim içerisinde, okullardaki sınıflarında normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim öğretim imkânlarından faydalanmaları durumudur. Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi'nde konu ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır: “Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimini sürdüren özel yetenekli öğrenciler için zenginleştirilmiş bireysel eğitim programları uygulanacaktır.” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019b) Bu durum bize özel yetenekli öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak eğitim alabilmeleri hususunda bir takım önlemlerin alındığını göstermektedir. Ayrıca kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarının yapıldığı okullardaki öğrenciler, öğretmenler, aileler ve ilgili paydaşların artan ihtiyaçları ve çeşitlenen taleplerinin karşılanması amacıyla Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Ulusal Eylem Planı (2022-2026) Haziran 2023'te yayınlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023c). Örgün eğitim kurumlarında psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenlerinin takibinde özel yetenekli öğrencilerin dersine giren öğretmenler tarafından zenginleştirilmiş eğitim programı(ZEP) hazırlanarak uygulanmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde “*Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim yapılan okullarda özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için uygun ortam düzenlemeleri yapılır ve destek eğitim*

odası açılır.” hükmü gereğince destek eğitim odaları açılması zorunludur (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018b). Özel yetenekli olarak tanılanan öğrenciler okullarda olağan gelişim gösteren akranları ile birlikte sınıflarında öğrenimlerine devam ederler. Bu öğrencilerin sunulan eğitim hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanabilmeleri için özel araç gereçler ile eğitim materyalleri sunularak oluşturulmuş eğitim ortamlarına destek eğitim odası denilmektedir. Destek eğitim odaları özel yetenekli öğrencilerin örgün eğitim kurumlarında farklılaştırılmış ve zenginleştirilmiş bir eğitim programı eşliğinde, branş öğretmeni rehberliğinde, ilgi duyduğu branşlarda aldığı bir eğitim hizmetidir. Bu odalarda birebir eğitim verilebileceği gibi eğitim performansı aynı seviyede olan birkaç öğrenciye grup eğitimi de verilebilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022b; Ulusoy vd., 2014). Destek eğitim odalarını düzenleyen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 11. maddesinde “Özel yetenekli bireylere her tür ve kademede kayıtlı bulundukları okulların destek eğitim odalarında ve BİLSEM’lerde destek eğitim hizmeti verilir.” denilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018b). Destek eğitim odalarında verilen eğitimin niteliğini artırabilmek için görev alacak öğretmenlere özel yeteneklilik alanında hizmet içi eğitimlerin verilmesi, öğretim programlarının ve materyal desteğinin sağlanması gerekmektedir (Altunel & Göksal, 2022, s. 376).

*Bilim ve sanat merkezlerinde destek eğitimi ile ilgili olarak sürecin doksanlı yıllarda başladığı ve ortaya çıkış sürecinin tarihi seyri bir önceki başlık altında ifade edilmiştir. BİLSEM’lerle ilgili en detaylı ve güncel veriler MEB Özel Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün “Bilim ve Sanat Merkezleri Nedir?” başlıklı açıklamasında belirtildiği şekliyle şu şekilde özetlenebilir. BİLSEM’ler Türkiye genelinde özel yetenekli öğrencilerin tanılanmasının ardından öğrenim gördükleri, örgün eğitim kurumlarına ek olarak eğitim ve öğretimlerinin desteklendiği kurumlardır. Bu sebeple özel yetenekli öğrenciler BİLSEM’lerdeki tüm eğitim ve öğretim etkinliklerine, örgün eğitim gördükleri okul saatleri dışında, hafta içi veya hafta sonu katılabilmektedirler. Öğrencilerin ülkelerinde *milli, insani, manevi, ahlaki ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren*; hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; lider, yapıcı, yaratıcı ve ülke kalkınmasına katkıda bulunan bireyler olarak yetiştirilip geliştirilmesi de BİLSEM’lerin genel amaçları arasında görülmektedir. BİLSEM’lerde öğretim programları ve etkinlikleri, eğitim ve öğretim yılı içinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ortak yıllık çalışma takvimine göre icra edilmektedir. Bu bağlamda genel olarak oluşturulan çerçeve niteliğindeki programlar dışında özel yetenekli öğrencilerin tek bir alanda uzmanlaşmasını sağlayan atölye modülleri de bulunmaktadır. Bu atölyelere katılım kayıt güncelleme dönemlerinde veli işbirliği ile öğrencinin ilgisi doğrultusunda yapılmaktadır. BİLSEM’lerde genel anlamda özgün ürün, proje ve üretimlerin gerçekleşmesi için öğrencilerin yeteneklerine uygun proje tabanlı, disiplinler arası ve farklılaştırılmış çerçeve niteliğinde eğitim öğretim programları uygulanmaktadır. Öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmeye yönelik çerçeve*

programlar hazırlanırken üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesini sağlayan etkinliklerin planlanmasına ve uygulanmasına dikkat edilmektedir. Uygulanacak eğitim programlarının her aşamasında uygun olan branşlar bazında, *değerler eğitimi* de yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022a). BİLSEM’e tanılama aşamasından sonra kayıtları yapılan öğrenciler; Uyum, destek eğitim, bireysel yetenekleri fark ettirme, özel yetenekleri geliştirme, proje üretimi ve yönetimi programlarına alınırlar. Öğrenciler tamamladığı her programın sonunda bilim ve sanat merkezi müdürlüklerince hazırlanan “Program Tamamlama Belgesi” almaya hak kazanırlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018b).

Ayrıştırma uygulanan sadece özel yetenekliler için açılmış Türkiye’nin ilk resmi kurumu *Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi* (ARGEM) Lisesi’dir. Bünyesinde anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise bulunan ARGEM’in öğretim programları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel kurul kararlarıyla belirlenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023a). İstanbul’da tam zamanlı ve yatılı olarak hizmet veren kurumun eğitim algoritması; her sınıf düzeyinde BEP yaklaşımı, farklılaştırma-zenginleştirme ve taksonomi kullanımına dayalı bir müfredat ve eğitim programı uygulanmasıdır. ARGEM’e kabul edilen özel yetenekli öğrenciler, Türkiye’nin 81 ilinde bulunan BİLSEM öğrencileri arasından seçilerek bu merkezde yüz yüze eğitim almaktadırlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 2024). ARGEM Lisesi 2021 yılında ilk mezunlarını vermiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023b).

Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL) özel yetenekli lise öğrencilerine yönelik hizmet veren yatılılık ve bursluluk imkânı bulunan bir özel eğitim kurumudur. 1993 yılında Kocaeli’nin Gebze ilçesinde kurulmuştur. Kurum 2001 yılında Türk Eğitim Vakfı (TEV) tarafından devralınmıştır. Kurumun uyguladığı akademik program şu şekildedir: Hazırlık sınıfında yoğun İngilizce öğrenme odaklı; 9-11. sınıflarda disiplinler arası, araştırma ve problem çözmeye dayalı, 21. yüzyıl ve bilişim becerilerini kullanabilmeye ve geliştirmeye yönelik; 11. sınıfta ulusal müfredat ve uluslararası AP (Advance Placement) programını entegre etmeye yönelik; 12. sınıfta ulusal üniversite giriş sınavına hazırlanan öğrenciler için okul ve YKS kurs takviye derslerine yönelik; yurt dışı üniversitelere hazırlık yapan öğrenciler için AP programı kapsamında (TEVİTÖL, 2024). Kurum ilk mezunlarını 2000 yılında vermiş ve hâlihazırda eğitim hayatına devam etmektedir.

Üstün Yetenekliler Eğitim Programları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÜYEP) Anadolu Üniversitesi ve TÜBİTAK desteğiyle Anadolu Üniversitesi Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığı tarafından 2007 yılında bir program olarak kurulmuş, 2014 yılında da uygulama ve araştırma merkezine dönüştürülmüştür. Kapsam olarak Türkiye’deki ilk ve tek program olma özelliğini taşımaktadır. Merkezin genel amacı zekâ, üstün zekâ ve yaratıcılık alanlarında bilimsel araştırmaları yürütmek, zekâ ölçümleri yoluyla özel yetenekli öğrencileri tanılamak ve öğrencilerin

entelektüel potansiyellerini en üst düzeye taşımalarına yardımcı olacak farklılaştırılmış eğitim ve rehberlik hizmetleri sunmak olarak ifade edilmiştir. ÜYEP, öğrencilerin yeteneklerini keşfettikleri, kendilerini geliştirme olanağı buldukları eğitsel ve sosyal bir ortam sunmayı hedeflemektedir. Merkezde; “Zekâ Testleri”, “Bellek Testleri”, “Görsel Algı Testleri” yapılmaktadır. Testler dört yaş ve üzeri bireylere randevu ile uygulanmaktadır. Özel yetenek tanısı alan öğrenci ve velilerine danışmanlık hizmeti de verilen merkezde, özel yetenekli öğrencilere yönelik olarak sınıf seviyelerine uygun hazırlanan bir plan dâhilinde güz, bahar ve yaz dönemi olmak üzere eğitimler verilmektedir (ÜYEP, 2024).

Özel yetenekli öğrencilere yönelik olarak Türkiye’de sunulmakta olan din eğitimi imkânları değerlendirildiğinde bu alanda yapılan bilimsel çalışmalarla benzer bir durumla karşılaşılmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin din eğitimi ile ilgili araştırmaların azlığı, herhangi bir müfredat ve materyal geliştirme çalışmasının bulunmaması ile DKAB öğretmenlerine yönelik özel alan yeterliliğine yönelik lisans/yüksek lisans programlarının olmaması önemli bir eksikliktir. Özel yetenekli öğrencilerin din eğitimi ile ilgili bilimsel çalışmalarda mevcut duruma bağlı olarak bu öğrencilere yönelik özel bir din eğitimi imkânının bulunmadığı görülmektedir. Buraya kadar sunulan eğitim imkânları içerisinde özel yetenekli öğrenciler sadece örgün eğitimdeki okullarda normal gelişim gösteren akranları ile birlikte sınıflarında DKAB dersi almaktadırlar. Örgün eğitim kurumlarındaki eğitim ve öğretim programları hedef kitlenin öğrenim ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmadığından, normal gelişim süreci içindeki bireylere ek olarak özel yetenekli bireylerin de eğitsel ihtiyaçlarını yeterince karşılamamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022a). BİLSEM’lerde sunulan ders programında da herhangi bir din eğitimi imkânı bulunmamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019a). Sadece uygulanacak eğitim programlarının her aşamasında uygun olan branşlar bazında, değerler eğitimi yer alacağı ifade edilmektedir. Bu kapsamda yapılan değerler eğitimi çalışmaları da daha çok evrensel değerlerden oluşmaktadır. Bu yüzden bir din eğitimi imkânı olarak görülmemektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022a). ARGEM Lisesi programı incelendiğinde de tam zamanlı bir şekilde özel yetenekli öğrenciler için açılmış tek resmi kurum olmasına rağmen farklılaştırılmış bir din eğitimi imkânı sunulmadığı Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2019-2020 eğitim öğretim yılında yayınlanan son kurul kararlarında görülmüştür (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023a). Ancak DKAB dersinin örgün eğitim kurumlarındaki gibi bütün sınıf seviyelerinde zorunlu olarak okutulduğu ARGEM Lisesi Müdürlüğü’nün resmi mail adresinden bulunulan bilgi talebine verilen cevaptan anlaşılmıştır. Bu durum özel yetenekli öğrenciler için din eğitimi imkânlarının diğer gelişim alanları ile beraber sunulmasının öneminin dünyada (Almutairi vd., 2021; Alzboon & Jadou, 2020; Badley & Dee, 2010; Mofield & Mofield, 2021; Simpson, 2012; Spawi vd., 2022; Tirri, 2022, 2023; Tolan, 2000) ve ülkemizde (Gündüz, 2010, 2018; İpek, 2021a; Koç & Acar, 2019; Tosun vd., 2020) daha çok gündeme geldiği bir dönemde olumlu

olarak değerlendirilecek bir durumdur. Fakat bu öğrencilerin örgün eğitim kurumlarında aldıkları DKAB dersini ARGEM Lisesi'ne özel yetenekli oldukları için seçilmeleri sebebiyle özel bir müfredat programı ile alabilmeleri üzerinde önemle durulması gereken hassas bir konudur.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Özel yetenekli lise öğrencilerinin hangi dini konuları sorguladığını ayrıntılı ve derinlemesine ortaya koymaya çalışan bu çalışmada, nitel araştırma deseni “durum çalışması” tercih edilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı (Berg & Lune, 2015, s. 75), varsayımlarla ve bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa attettikleri anlamlara değinen araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı çatıların işe koşulması ile başlayan bir süreci ifade eder (Creswell vd., 2020, s. 300). Nitel araştırmalarda elde edilen veriler doğası gereği dinamik bir yapıdadır ve hem araştırmacılar hem de okuyucular için çekicidir. Bununla birlikte nitel veri iyi yapılandırılmış, zengin tanımlamalara ve sürece ilişkin ayrıntılı açıklamalara dayanır. İyi bir nitel veri, araştırmacıları yeni ve beklenmedik bulgulara götürebilir. Ayrıca nitel veri, araştırmacılara başlangıç kavramlarının ötesine geçme ve çalıştıkları konunun kavramsal alt yapısına katkı sağlama noktasında da destek sağlayabilecektir (Miles & Huberman, 2015, s. 1). Veri elde etmekte kullanılan nitel araştırma yöntemi olarak durum çalışması ise program, kurum, birey, süreç veya sosyal ögeler gibi birbirine bağlı olguların ayrıntılı ancak bütüncül bir analizidir. Merriam, durum çalışmasını sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Durum çalışmaları gerçekte ortamda neler olduğuna bakma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koymayı sağlayan bir yöntemdir. Ortaya çıkan ürün ise, olayın niçin o şekilde olduğunu ve gelecek araştırmalar için daha derinlemesine nelere odaklanmanın gerektiğini, bütünsel bir betimleme ve açıklama yoluyla ortaya koymaya çalışır. Durum çalışması, araştırmacının topladığı gözlemler, yüz yüze görüşmeler, görsel işitsel kayıtlar, doküman ve raporlar ayrıntılı ve derinlemesine verileri kullanarak zaman içinde keşfettiği ve vakayı betimleyerek vakayla ilgili temaları raporladığı bir yaklaşımdır (Merriam, 2018, ss. 40-43).

Araştırma, literatür taramasına dayalı doküman analizi ve alan araştırmasına dayalı nitel veri analizinin yapılacağı iki ana bölümden oluşmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini ifade eden teorik bölümünde konu ile ilgili yazılmış olan kitaplar, tezler, makaleler başta olmak üzere konu ile ilgili materyaller incelenerek bu alanda daha önce yapılmış çalışmaların değerlendirmesini ifade eden literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Nitel bir araştırmada literatür tarama yöntemi araştırmayı güçlendiren bir veri toplama yöntemi olarak elde edilen bulguların tartışılmasında da kaynak olarak kullanılmaktadır (Merriam, 2018, s. 72,73). Çalışmanın araştırma

bölümünde ise beşeri bilimler ve sosyal bilimlerde temel bir nitel araştırma yöntemi olan mülakat (görüşme) yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler, az ya da çok yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerle katılımcı bireylerin ilgilenilen fenomenle ilgili deneyimleri ve bakış açıları hakkında bilgi elde etmede yardımcı olan etkili bir yöntemdir (Barlett vd., 2021, s. 65). Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç görüşme türünden söz edilebilir. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşımda araştırmacı önceden hazırlamış olduğu soruların yanı sıra görüşmenin akışına göre soruların yerini, sırasını değiştirebildiği gibi yeni sorular da sorabilir ve araştırılan konu hakkında derinlemesine bilgi elde edebilir. Yarı yapılandırılmış bir görüşmede kullanılan sorular kişilerin dünyayı çeşitli vasıtalarla anladığına ilişkin bir farkındalık yansıtabilir. Bu yüzden araştırmacılar, katılımcının bakış açısından dünyaya yaklaşmaya çalışırlar. Araştırmacılar planlanan soruların dil ve anlatım yönünden seviyesini veya araştırma süresince kendiliğinden ortaya çıkan planlanmamış ek sorularla bunu gerçekleştirirler (Berg & Lune, 2015, s. 137). Bu nedenle araştırmada, özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulara dair sorularının ayrıntılı bir şekilde tespit edebilmek amacı ile görüşme esnasında esneklik sağlayan, hazırlanan soruların görüşmenin akışına göre düzenlemesine ve ayrıntılara inilmesine imkân sunan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Sözü edilen amaca ulaşmaya yönelik olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu, ilgili literatürün taranması sonucunda araştırmanın problemine cevap olabilecek sorulardan oluşturulmuştur. Görüşme formundaki sorular danışman öğretim üyesi ve ilgili alanlarda uzman beş ayrı öğretim üyesinin görüşleri alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunda anlaşılmayan veya yanlış anlaşılabilecek soruların olup olmadığını test etmek amacıyla ile 5 lise öğrencisi ile pilot uygulama yapılmıştır. Ayrıca araştırma evrenimizdeki bir BİLSEM PDR öğretmeni ve rehberliğinde 8 özel yetenekli lise öğrencisinin formları incelemesi sağlanıp görüşleri alınmıştır. Pilot uygulamaya katılan öğrencilerden görüşmeye ve sorulara yönelik görüş ve düşünceleri sorulmuştur. Söz konusu öğrencilerden gelen geri bildirimler çerçevesinde görüşme soruları dil ve içerik bakımından tekrar gözden geçirilerek danışman öğretim üyesi ile birlikte görüşme sorularına son şekli verilmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Katılımcı Grubu

Bu araştırmanın evrenini Kocaeli ili oluşturmaktadır. Katılımcı grubunu ise Kocaeli ili ortaöğretim kurumlarında okuyan ve aynı ilin Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden özel yetenekli 20 lise öğrencisi ile yine Kocaeli ilinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören normal gelişim gösteren 20 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma keşfetmeye, anlamaya, içsel bir durum tespiti yapmaya çalıştığı için çoğu şeyin öğrenilebileceği bir katılımcı grubu seçimini zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden katılımcı grubunu belirlerken nitel araştırma modelinde yer alan amaçlı örneklem seçme

tekniklerinden biri olan “maksimum çeşitlilik” ve kartopu örneklemeinden faydalanılmıştır (Creswell vd., 2020, s. 158; Merriam, 2018, ss. 76-78). Bu örneklemin tercih edilme sebebi çalışmada yer alan kriterlere uyan katılımcılara ulaşabilmeyi sağlamasıdır. Görüşmelerde, araştırma amacına uygun kılavuz soruları ve gönüllü katılımcıları tespit etmeye yardımcı olacak ihtiyaç analizi formunun uygulanması sonucunda katılımcı grubunun ilk üyelerine ulaşılmıştır. Süreç gönüllü katılımcılar ve “kim daha çok konuya ilgi duyabilir?” “bu konularda kim daha çok bilgilidir?” sorularıyla zincir bir katılımcı elde edilerek devam ettirilmiştir.

Araştırmanın katılımcı grubunu oluşturan özel yetenekli lise öğrencilerine ve lise öğrencilerine ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Katılımcıların sıralamasında görüşme sırası takip edilmiştir. “ÖYK” özel yetenekli katılımcıyı, “LK” lise katılımcıyı ifade etmektedir.

Tablo 3-1: Araştırma Katılımcı Grubunu Oluşturan Özel Yetenekli Lise Öğrencisi Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

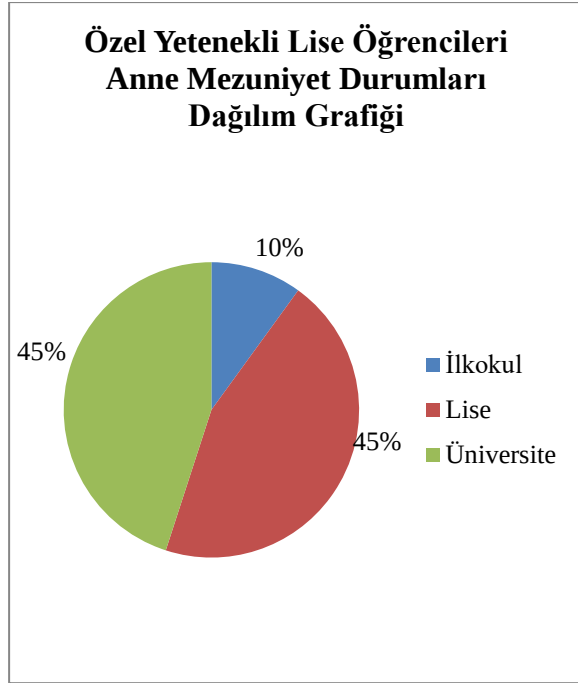
No	Kod	Sınıf Seviyesi	Cinsiyet	Okul Türü	Anne/Baba Mezuniyet
1	ÖYK1	10.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	Üniversite/Lise
2	ÖYK2	10.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Üniversite/Lise
3	ÖYK3	9.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Lise/İlkokul
4	ÖYK4	11.Sınıf	Erkek	Anadolu Lisesi	Lise/Üniversite
5	ÖYK5	9.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	Üniversite/Üniversite
6	ÖYK6	9.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	Lise/Lise
7	ÖYK7	10.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Üniversite/Üniversite
8	ÖYK8	10.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Lise/Lise
9	ÖYK9	10.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	Lise/Üniversite
10	ÖYK10	12.Sınıf	Kız	Anadolu Lisesi	Üniversite/Yüksek Lisans
11	ÖYK11	12.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Lise/Üniversite
12	ÖYK12	10.Sınıf	Kız	Anadolu Lisesi	Üniversite/Üniversite
13	ÖYK13	10.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Üniversite/Yüksek Lisans
14	ÖYK14	10.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Lise/Lise
15	ÖYK15	9.Sınıf	Kız	Anadolu Lisesi	Üniversite/Lise
16	ÖYK16	9.Sınıf	Erkek	Anadolu Lisesi	İlkokul/Üniversite
17	ÖYK17	9.Sınıf	Erkek	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Üniversite/Üniversite
18	ÖYK18	11.Sınıf	Erkek	Anadolu Lisesi	Lise/Üniversite
19	ÖYK19	9.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Lise/Üniversite
20	ÖYK20	9.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	İlkokul/Yüksek Lisans

Tablo 3-2: Araştırma Katılımcı Grubunu Oluşturan Lise Öğrencisi Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

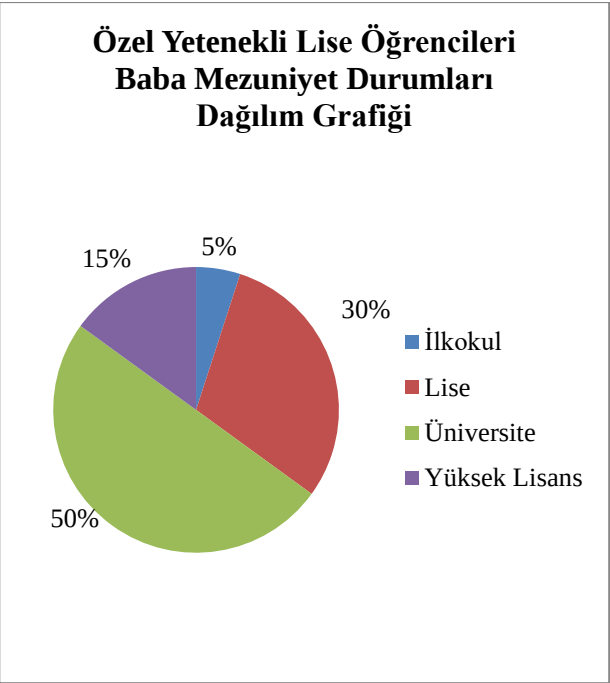
No	Kod	Sınıf Seviyesi	Cinsiyet	Okul Türü	Anne/Baba Mezuniyet
1	LK1	11.Sınıf	Kız	Anadolu Lisesi	Ortaokul/Ortaokul
2	LK2	10.Sınıf	Kız	Anadolu Lisesi	İlkokul/İlkokul
3	LK3	9.Sınıf	Kız	Anadolu Lisesi	Üniversite/Üniversite
4	LK4	9.Sınıf	Erkek	Anadolu Lisesi	Lise/Üniversite
5	LK5	9.Sınıf	Erkek	Anadolu Lisesi	Üniversite/Yüksek Lisans
6	LK6	10.Sınıf	Kız	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Lise/Ortaokul
7	LK7	12.Sınıf	Kız	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Lise/Üniversite
8	LK8	12.Sınıf	Kız	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Lise/Üniversite
9	LK9	12.Sınıf	Kız	Anadolu İmam Hatip Lisesi	İlkokul/Lise
10	LK10	12.Sınıf	Kız	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Ortaokul/Ortaokul
11	LK11	11.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	İlkokul/Ortaokul
12	LK12	12.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	İlkokul/İlkokul
13	LK13	9.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	Lise/Lise
14	LK14	11.Sınıf	Kız	Fen Lisesi	Lise/Lise
15	LK15	9.Sınıf	Erkek	Fen Lisesi	Üniversite/Üniversite
16	LK16	11.Sınıf	Erkek	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	Lise/Ortaokul
17	LK17	9.Sınıf	Erkek	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	İlkokul/Lise
18	LK18	10.Sınıf	Kız	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	Lise/Ortaokul
19	LK19	10.Sınıf	Erkek	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	Üniversite/Lise
20	LK20	12.Sınıf	Erkek	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	Lise/Lise

Araştırmanın katılımcı grubunu oluşturan özel yetenekli lise öğrencilerine ve lise öğrencilerine ait anne/baba mezuniyet durumlarını ve oranlarını gösterir grafikler aşağıda sunulmuştur.

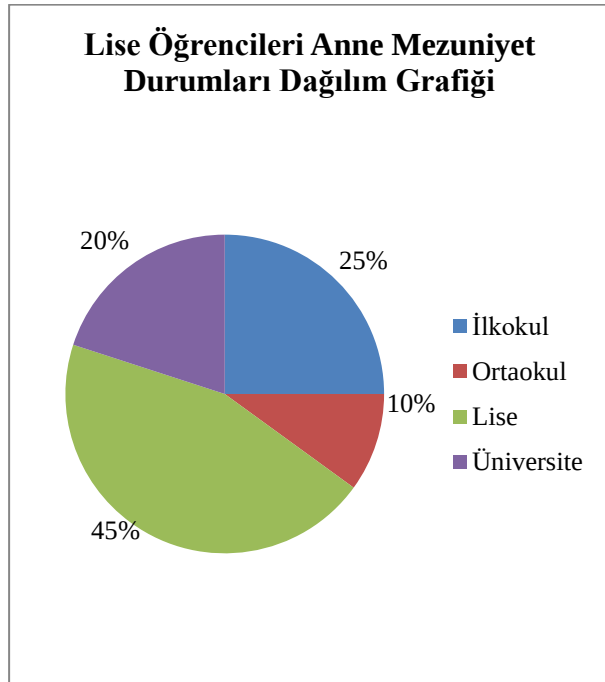
Grafik - 1

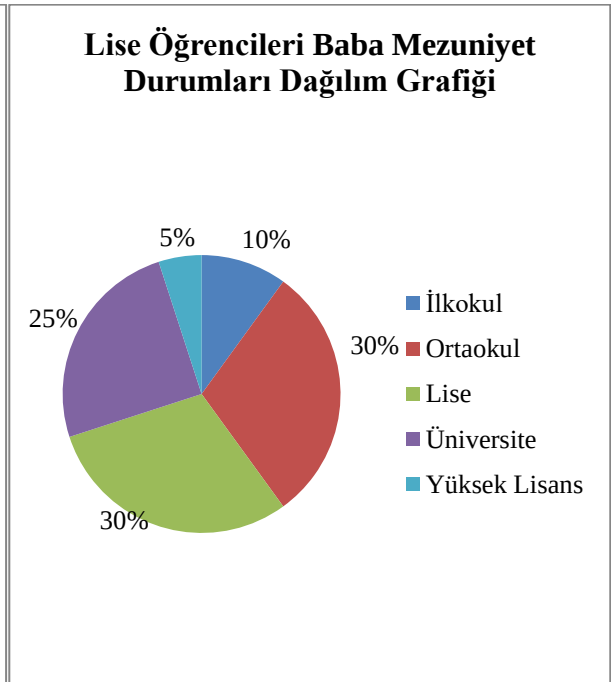
Grafik - 2

Grafik - 3

Grafik -4

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada öncelikle 1 Ocak - 30 Haziran 2022 dönemini içeren tez izleme kurulu raporunda yapılan planlamaya uygun olarak ihtiyaç belirleme formu ve 11 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu gerekli uzman görüşleri alındıktan ve son hali verildikten sonra 2022 Ocak ayında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu'na sunulmuştur. 28 Mart 2022 de etik kurul onayı alınmış ve akabinde Milli Eğitim Bakanlığı okullarında uygulama yapabilmek için gerekli olan izin için Kocaeli Valiliği'ne başvuru yapılmıştır. 14 Nisan 2022 itibarıyla valilik izni okullara gönderilmiş olup izinde sunulan çalışma planına uygun olarak araştırma uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Liselerde yapılan uygulamada katılımcı çeşitliliğini sağlayabilmek için 4 farklı okul türü tercih edilmiştir. Her okula görüşme yapılmak üzere 5 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır. Bu okullar niteliği açısından değerlendirildiğinde, merkezi sınavla öğrenci alan resmi kurumlardır. Bu durum, okullar Darıca ilçesinde bulunsun da Kocaeli ilinin farklı ilçelerinden öğrenci çeşitliliğine ulaşılmasını sağlamıştır. Her okulda yine katılımcı çeşitliliğini yakalayabilmek için 9., 10., 11. ve 12. sınıf seviyelerinden birer sınıf araştırmaya katılmaya davet edilmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere ihtiyaç belirleme formu dağıtılarak uygulanmıştır. İhtiyaç belirleme formunun ilgili bölümünde birebir görüşmeyi kabul eden öğrencilerden 18 yaş altında olanlara veli onam formu verilerek velilerinin izni talep edilmiştir. Liseler içerisinde görüşme için seçilen, velisine izin formu gönderilen öğrencilerden tamamında ailelerinden olumlu dönüt alınmıştır. Araştırma için gidilen okullarda okul idareleri ve rehberlik servisleri ile koordineli bir şekilde, gösterilen uygun ortamda yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir. 4 okul türünde 287 gönüllü katılımcı içerisinde 117 katılımcı yarı yapılandırılmış görüşme için gönüllü olmuştur. Her okuldan 5'er kişi olmak üzere toplam 20 lise öğrencisiyle ses kaydı alınarak görüşme yapılmıştır.

BİLSEM'lerde yapılan uygulama şartları liselere göre farklılık göstermiştir. BİLSEM'ler özel yeteneklilik tanısı almış bireylere ek ders imkânı sunulan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlardır. Hafta içi okul saatleri dışında akşam ve cumartesi günleri gündüz, 4 ders saati olarak hizmet vermektedirler. Bu 4 ders saatlik zaman dilimi özel yeteneklilik tanısı konulmuş bu öğrenciler ve aileleri için kısıtlı bir süreyi ifade etmektedir. Lise öğrencileri seçtikleri alanda proje hazırlamakta ve her yılsonunda bu projelerini jüri önünde sunmaktadırlar. Bu durum BİLSEM'li lise öğrencileri ve aileleri için bu merkezlerde geçirdikleri süreyi daha önemli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra BİLSEM'e devam eden 12. sınıf öğrencileri yaklaşan üniversite sınavına akademik hazırlık kaygısıyla bilimsel araştırmalara katılım konusunda isteksiz görülmüştür. BİLSEM'lerde yapılan bilimsel araştırmaların yoğunluğu ve özel yetenekli bireylerin kısıtlı bir süre merkezde bulunmaları sebebiyle

de genel anlamda BİLSEM öğrencilerinin çalışmaya katılımı ile ilgili olarak zorluklar yaşanmıştır. Buna ek olarak dini konularla ilgili bir görüşme yapılacağı bilgisi verildiğinde sadece bu sebeple görüşmeyi kabul etmeyen veliler olmuştur. Bu şartlarda BİLSEM'lerden araştırma uygulaması için izin alınan 3 BİLSEM idarecileri ile görüşmeler yapılarak çalışma takvimi planlanmıştır. Gölcük ilçesinde bulunan BİLSEM'de 2 lise seviyesi öğrencisi ile görüşme talep edilmiştir. Ancak veliler araştırmaya onay vermediğinden dolayı Gölcük Bilim ve Sanat Merkezi'nde çalışmaya katılım olmamıştır. Gebze BİLSEM ve İzmit BİLSEM okul idareleri ve rehberlik servisleri ile işbirliği içerisinde veli onayı alınarak özel yetenekli lise öğrencilerine ihtiyaç analizi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Gebze Bilim ve Sanat Merkezi'nde 47, İzmit Bilim ve Sanat Merkezi'nde 169 özel yeteneklilik tanısı konmuş lise öğrencisinden toplam 44 gönüllü katılımcı olmuştur. 20 özel yetenekli lise öğrencisi ile görüşme yapılmıştır.

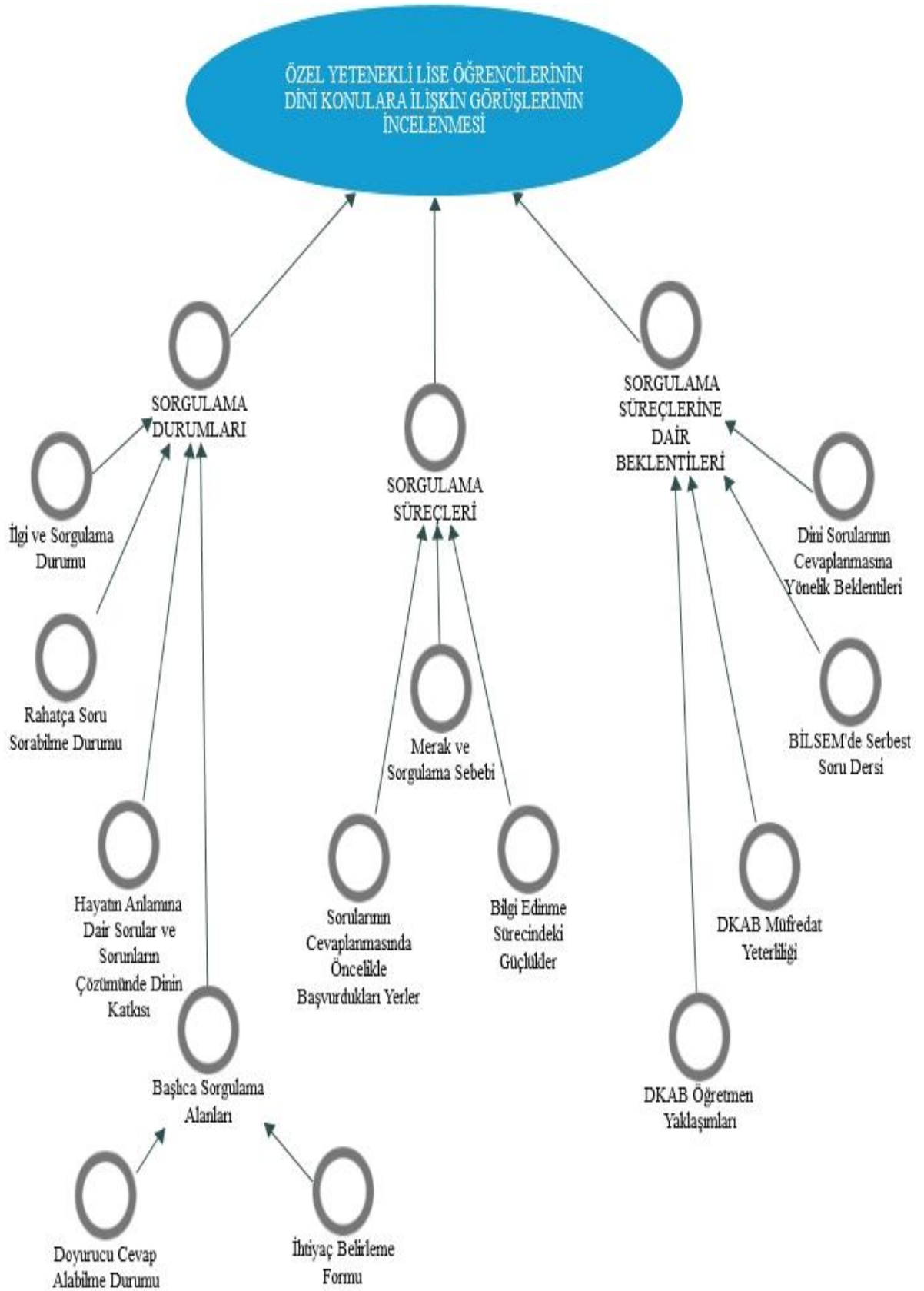
Görüşmelerin sonucunda özel yetenekli bireylerin dini konularda merak ettikleri alanlar belirlenerek ve bu konu alanlarının aydınlatılmasına ilişkin taleplerine dair durumun tespitine yönelik veriler elde edilmiştir. Özel yetenekli lise öğrencileri ile yarı yapılandırılmış görüşme formu vasıtasıyla dini konuların görüşülmesi, araştırmacıya katılımcıların bakış açısıyla konulara yaklaşabilme imkânı sunmuştur. Araştırma, din eğitimi ve öğretimi hususunda öğretmen, öğretim programları ile öğretim yöntem ve teknikleri konularında veri sağlayarak mevcut durumun ortaya koyulmasına imkân oluşturmıştır. Sorulara verilen cevaplar katılımcıların ve yasal vasilerinin yazılı izni alınarak, görüşme esnasında ses kaydı altına alınmıştır. Kaydedilen verilerin çözümlemesi yapılmıştır. Yapılan görüşme transkriptleri nitel veri analiz programı olan NVivo14 programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca görüşme günlüğü tutulmuştur. Veriler gerekli sınıflandırmalar yapıldıktan sonra kodlanarak belirlenen temalar ve alt temalar altında içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir (Bazeley vd., 2015; Merriam, 2018, s. 170). Araştırma sürecinde, uygulama yapılan her kurum için ayrı bir dosya oluşturulmuştur. Katılımcı öğrencilere ait uygulama evrakları düzenli bir şekilde dosyalanmış ve veri güvenliği açısından gerekli tedbirler alınmıştır. Yine aynı şekilde görüşme kayıtları gerekli isimlendirmeler ve yedeklemeler yapılarak arşivlenmiştir.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar ve tartışmalar sunulurken, ihtiyaç belirleme formunun yarı yapılandırılmış görüşmeleri kılavuzlayıcı ve tamamlayıcı veriler ihtiva etmesi göz önünde bulundurularak bulgular bölümünde yarı yapılandırılmış görüşme formuyla birlikte açıklanması tercih edilmiştir. Her ne kadar frekans ve yüzdelikle sonuçların ifade edilmesi nicel araştırma yöntemlerinde yaygın kullanılmakta ise de okuyucunun araştırma sonuçlarını daha rahat değerlendirebilmesi adına tablolarda katılımcıların ne kadarının neye yöneldiği ve hangi sıklıkla tekrar ettiğini gösterecek şekilde kodlara ve temalara ait frekans ve yüzdelikler verilmiştir. Araştırılan konunun özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konularla ilgili görüşlerinin incelenmesi gibi geniş bir bilimsel çalışmalar ağıyla

açıklanabilecek bir konu olması nedeniyle tartışmayı bulgularla birlikte yapmayı güçleştirmiştir. Her bir görüşme sorusu ayrı bir araştırmaya konu olabilecek niteliktedir. Bu yüzden sonuçlar tartışmalarla birlikte, araştırmanın bulgularını üç kategoride ifade edecek şekilde “Sorgulama Durumları”, “Sorgulama Süreçleri” ve “Sorgulama Süreçlerine Dair Beklentiler/Talepler” başlıkları altında toplanarak sonuç bölümünde sunulacaktır.

Şekil 3-1: Özel Yetenekli ve Normal Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesine Ait Kategori ve Tema Haritası

3.4. Güvenirlik ve Geçerlik

3.4.1. Güvenirlik

Nitel araştırmada geleneksel anlamda güvenilirlik yapılan araştırmada elde edilen bulguların yeniden üretilip üretilmemesi ile ilgilidir. Diğeri bir deyişle eğer çalışma yeniden yapılırsa aynı sonuçları verir mi ile ilgilidir. Sosyal bilimlerde güvenilirlik sorunlu bir alandır bunun en basit nedeni insan davranışlarının durağan olmamasıdır (Merriam, 2018, s. 211). Ancak nitel araştırmalarda, araştırmacı detaylı alan notlarını yüksek kalitede bir ses kayıt cihazı ile kaydetmiş ve bunları yazıya aktarmışsa güvenilirlik artırılabilmiştir. Ayrıca görüşme esnasında ufak tefek ama genellikle önemli olan duraksamalar ve tekrarlar da yazıya aktarılması gerekmektedir. Güvenilirliği artırmanın başka bir yolu da verilerin analiz edilmesi ve kodlanması için bilgisayar programlarından faydalanılmasıdır (Creswell vd., 2020, s. 255). Yapılan bu araştırmada bahsedilen hususlara hassasiyet gösterilmiştir. Her görüşme yüksek kalitede ses kaydı altına alınmıştır. Verilerin kodlanması ve analizinde NVİVO 14 programı kullanılmıştır. Her katılımcı için görüşme günlüğü tutularak süreç içerisinde görüşmelerin veriminin artırılması hedeflenmiştir.

3.4.2. Geçerlik

Nitel araştırmalarda geçerlik, çalışılan olayların ve durumların araştırmanın varlığı ve eylemleriyle zorakileştirilmeyen ve değiştirilmeyen bir doğal gerçeklikle ifade edilmesi ile açıklanmaktadır (Miles & Huberman, 2015, s. 278). Nitel araştırmalarda araştırmacılara geçerliğin sınırları için çalışmalarının doğruluğunu kanıtlamak için kabul edilmiş stratejileri benimsemeleri önerilir (Creswell vd., 2020, s. 252).

3.4.2.1. İç Geçerlik

Araştırmada başvuru kabul edilmiş stratejilerin en çok kullanılanlarının bazıları “üçgenleme tekniğı”, “uzman görüşlerinin alınması” ya da “dış denetimler” ve “veri toplama süreçlerine uygun ve yeterli katılım” olarak söylenebilir (Creswell vd., 2020; Merriam, 2018).

Üçgenleme (çeşitleme) tekniğı; Çoklu ve farklı kaynakları, yöntemleri, araştırmacıları ve teorilerin kullanarak araştırılan duruma yönelik kanıt toplamak olarak tarif edilebilir (Creswell vd., 2020, s. 253). Araştırmada verilerin üçgenlenmesine yönelik araştırmanın amacına uygun çok yönlü veriler elde etmek için nitel veri toplama kaynakları kullanılmıştır. Nitel veri toplama araçları arasında

çeşitliliğe gidilmiştir. Nitel veriler ihtiyaç belirleme formu, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve doküman analizleri ile elde edilmiştir.

Uzman görüşlerinin alınması ya da dış denetimler; dışarıdan bir danışmanın, hem süreci hem de çalışmaların sonucunda elde edilen ürünleri incelemeleri ve doğruluklarını değerlendirmelerini sağlamaktır (Creswell vd., 2020, s. 254). Bu stratejinin bütün lisansüstü tezlerinde süreç olarak gerçekleştiği söylenebilir. Tez izleme komiteleri jürinin çalışma üzerinde değerlendirme ve yorumları bulunmaktadır (Merriam, 2018, s. 210). Bu araştırma boyunca nitel veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde alanla ilgili uzman kişilerin görüşleri alınarak süreç devam ettirilmiştir.

Veri toplama süreçlerine uygun ve yeterli katılım; Nitel araştırmalarda katılımcıların incelenen olay veya olgu hakkındaki görüşlerine ulaşmaya çalışırken yararlanılan önemli stratejilerden biri de veri toplama sürecine kaç kişinin dâhil edileceğidir. Burada dikkat edilmesi gereken en temel kural olgu ile ilgili verilerin doygunluk seviyesine gelmesi konusunda araştırmacının ikna olmasıdır. Araştırmanın geçerliliği açısından bu durum önemli bir yere sahiptir (Merriam, 2018, s. 209). Bu araştırma da yeteri kadar katılımcıyla pilot görüşmeler dâhil yeterli uygulama zamanı ayrılarak mülakatlar yapılmış, araştırma ile ilgili doygunluk seviyesinde veri toplanması sağlanmıştır.

3.4.2.2. Dış Geçerlik

Dış geçerlik bir çalışmanın sonuçlarının farklı durumlara ne kadar uygulanabileceği ile alakalıdır. Bu durum söz konusu çalışmanın ne kadar genellenebilir olduğu anlamına gelir. Bir araştırmaya ait sonuçların başka bir duruma genellenebilme olasılığını yükseltmek için belli yollar izlenebilir. Bu yolların en çok tercih edilenleri “Zengin ve yoğun tanımlama” ve “Uygun Örneklemen seçimi ve çeşitliliği” dir (Merriam, 2018).

Yapılan araştırmalarda bir strateji olarak kullanılan zengin ve yoğun tanımlama; ortamın ve katılımcıların tanımlanması kadar katılımcı görüşmelerinden araştırma notlarından ve dokümanlardan yapılan alıntılar biçiminde sunulan uygun kanıtlarla desteklenen bulguların detaylı tanımlanması anlamına gelmektedir (Merriam, 2018, s. 219). Bu araştırmanın da dış geçerliliğini sağlamak için farklı kaynaklardan elde edilen veriler katılımcılardan kanıt niteliğinde alınan alıntılara dayanılarak bulgular detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Uygun örneklem seçimi ve çeşitliliği; örneklem seçiminin daha dikkatli ve özenli yapılmasıdır. İster araştırmanın uygulanacağı ortamların belirlenmesinde olsun isterse mülakat yapılacak bireylerin seçiminde olsun, örneklemde azami çeşitlilik sağlandığı takdirde sonuçta elde

edilecek çalışma, okuyucular tarafından çok daha fazla alanda ve farklı amaçlar için kullanılabilir olacaktır (Merriam, 2018, s. 219).

Bu araştırmanın sonuçlarının da farklı durumlara genellenebilirliğini sağlamak için uygulamanın yapıldığı ortamlar dikkatle seçilmiştir. Bununla birlikte uygulamanın amaçlarına uygun şekilde hem özel yetenekli lise öğrencilerinde hem de lise öğrencilerinde uygun örneklem seçimi için kabul edilmiş şartlara uyulmuştur. Araştırmaya katılan tüm katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve dokümanlar kayıt altına alınmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine ve Lise Öğrencilerine Ait Elde Edilen Bulgular

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Bana biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? Dini konulara yönelik ilgi ve sorgulama durumunuzu nasıl görüyorsunuz?” sorusuna ilişkin bulgular aşağıda Tablo 4-1 ve 4-2’ de belirtilmiştir.

Tablo 4-1: “İlgi ve Sorgulama Durumu” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
İlgi ve Sorgulama Durumu	Var	• İlgiliyim, merak ediyorum	(5)	%90
		• İnaniyorum, yaşamıyorum ama sorguluyorum	(4)	
		• Sorguluyorum, sorularım var	(9)	
	Yok	• Eskiden biraz vardı şuan ilgim yok	(1)	%10
		• Hiç ilgim yok	(1)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “İlgi ve sorgulama durumu” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 90’ı dini konulara karşı ilgi ve sorgulamasının olduğunu değişik ifadelerle belirtmişlerdir. Yüzde 10’luk bir kısmı da şuan ilgisinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcı öğrenciler Müslüman bir ailede olmanın, içinde bulundukları sosyal çevrenin ve güncel hayattaki bir takım olayların ilgi ve meraklarını dini konulara yönelttiğini belirtmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “İlgi ve sorgulama durumu” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Dini konularla ilgili kafam biraz karışık aslında şu an. Yani Müslümanım diyebilirim ama deist gibi yaşıyorum, namaz falan kılmıyorum. Onun dışında aklımı karıştıran sorular oluyor. Bir de genel olarak zamanım olmadığı için önem yani ilgi veremiyorum.” (ÖYK3)

“Kendim olarak ya ben İslam’ı, gerçek İslam’ı çok merak ediyorum. Yani şu an bize öğretilen yalan yanlış bir sürü şey var medyada dolaşan. Çok fazla yalan şey var ve bu hani bir nevi insanlara artık küçük yaştan itibaren sürekli bir korku aşılanıyor. Allah’tan korkmak tamam doğru ama sevmek de lazım Allah’ı. Ve insanları bir yerde öyle bir noktaya getirdiler ki sadece korku var. Böyle insanlarla tanıştım. O yüzden öğrenmek istiyorum. ...gerçeğini öğrenmek istiyorum İslam’ın. İlgiliyim. Merak ediyorum.” (ÖYK5)

“Ben küçük yaşlardan beri camiye gidiyorum. Yani 3-4 sene önce falan bırakmıştım camiye gitmeyi. Her sene gidiyordum normalde yaz tatillerinde. Ve Kuran’da biliyorum şu anda. Biliyorum, öğrenmişim duaları, sureleri falan. Ezberimde var. Annem bana öğretmişti küçükken. O yüzden yani İslam’a karşı yani ilgim var küçük yaştan beri.” (ÖYK8)

“Yoğun bir sorgulama içerisindeyim aslında. ‘Dinler acaba doğru mu?’ yani böyle ‘Allah var mı?’ tarzında. Ama inanıyorum yani.” (ÖYK11)

“Aklıma takılan sorular oluyor genelde. Ama cevaplarını elimden geldiğince araştırarak bulmaya çalışıyorum. Elhamdulillah Müslümanım.” (ÖYK15)

Özel yetenekli lise öğrencilerin “İlgi ve sorgulama durumu” teması kapsamında “Yok” alt teması altında verdikleri cevaplar şöyledir:

“Genel olarak hani eskiden biraz ilgim vardı ama şu anda yok gibi. ...Yani o konulara değinmiyorum. Ne bileyim ilgim yok.” (ÖYK10)

“Sıfır, hiç ilgim, alakam yok denebilir.” (ÖYK14)

Tablo 4-2: “İlgi ve Sorgulama Durumu” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
İlgi ve Sorgulama Durumu	Var	Sorguluyorum, sorularım var	(13)	%100
		İlgiliyim, merak ediyorum	(5)	
		Sorguladım, aklım almayınca bıraktım	(2)	
	Yok			%0

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “İlgi Ve Sorgulama Durumu” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Lise

öğrencisi katılımcıların yüzde 100'ü dini konulara karşı ilgi ve sorgulamasının olduğunu değişik ifadelerle belirtmişlerdir. Katılımcı öğrenciler Müslüman bir ailede olmanın getirdiği inançlarını sorgulayarak neye niçin inandıklarını bilmek istediklerini, körü körüne bir inancın doğru olmayacağını, araştırmanın önemini ifade etmişlerdir. Katılımcılar içinde bulundukları sanal ve gerçek sosyal çevrelerinin, güncel hayattaki bir takım olayların ilgi ve meraklarını dini konulara yönelttiğini belirtmişlerdir.

Lise öğrencilerinin “İlgi Ve Sorgulama Durumu” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Evet. Bu sorgulamalarım, yani sürekli kendimi bir şeye körü körüne inanmaya zorunda tutmak istemiyorum. Bu bence kötü bir şey. Çünkü Müslüman bir aileye doğdum örneğin. Ama ben bunun gerekçelerini, nedenlerini sorgulamadan dümdüz yaparsam ne anlamı kalır ki? O yüzden aslında diğer dinleri de araştırmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Hani sadece kendi dinimi araştırabilirim. Ama diğer dinlerle de karşılaştırmak lazım ki bunun doğruluğunu kendi içimde halledebileyim. Ben öyle düşünüyorum.” (LK3)

“Dini konulara ilgim fazla, fazlasıyla merak ediyorum. Özellikle karşı dinlerin bize nasıl yani İslamiyet'e nasıl saldırdıklarını özellikle araştırıyorum. Nasıl savunma yapacağımı araştırıyorum. Zaten işte buradaki merak ettiğim konular da onlarla ilgili dini konuları araştırmam. Diyanet'in sitesinden fazlasıyla yararlanıyorum. ... tanınan hocaların vaazlarını dinliyorum.” (LK4)

“Dini görüşü olarak eskiden İslam dinine inanıyordum. Sonra çevredeki zorlamalardan dolayı, aslında İslam dininde yazar dinde zorlama yoktur diye. Lakin çevremde çok fazla bunu gördüğüm için insanlar bir şeyi zorlarsan insanoğlu çok fazla zorlamaktan sonra artık insanı onlar sıkmaya başlar, o şeyi yapma isteği biter zamanla sıfıra düşer. İnanmamaya başladım ki İncil'i okudum, Kur'anı çok fazla okumadım. İlk baştan hadislerle inanmamaya başladım, saçma gelmeye başladı. Ardından bilim insanlarının iman edebilirler onlar bilim insanları ben onlardan daha küçüğüm, onlar araştırmış ve mücadele vermiş. Baktığımda hepsinde şu cevabı bulmaya başladım: Yaradan bir varlık? Bunu bulamadım, bu gücü bulamadım demeye başladılar. Şimdi insan bilime saygı duymalı. Ben de bu yoldan gittim. O yüzden şu anda yeni bir görüş olarak agnostikim diye kendimi görüyorum. Araştırma aşamasındayım diyebiliriz.” (LK5)

“Dini konular... Şuan İmam Hatipte okuyorum. Yani bize dersler veriliyor, öğreniyoruz bazı şeyleri ya da çevremizde dinle ilgili sürekli bir şeyler bize öğretiliyor. Sonra kendi kafamızda doğumumuzdan bu yana geldiğimiz belli bir düşünce biçimimiz var, ikisini alıp tartışıyoruz ve

doğru olanı bulmaya çalışıyoruz. Dinle ilgili bilmiyorum yani bazı şeyler kafamda çok karışık olduğu için bazı şeyleri oturtamadığım için bir çelişki halindeyim. O yüzden sorularım var dinle ilgili. Mesela şeyi çok merak ediyorum. Biz bu dünyaya gelmeden önce bize nasıl bir hayat süreceğimiz, bunun sonunda cehenneme ya da cennete gideceğimiz bize gösterildi mi? Biz bunu kabul ettik de mi geldik? Kabul ettiysek niye böyle bir sorumluluğu kabul ettik? Kabul etmedi isek niye böyle bir sorumluluğun altına girdik birdenbire? Bunu merak ediyorum.” (LK8)

“Her şeyin farkındayım, insanın aklının her şeyi algılayabilmek yeteneği yok. Belli bir perde var arada, bunun farkındayım. Bunun farkında olduğum için sorgulayıp da sapanlardan değilim. Sorgulama durumu tabii ki var ama bunu dediğim gibi artık sorgulamam beni farklı yerlere götürdüğünü anladığım zaman o şeyin farkındalığı oluyor. Yani benim aklım bunu anlamaya yetmez diyorum.” (LK10)

“Sorgu sorgulama durumum nasıl? Ateizme, agnostizme, onun dışında deizme bakındım. Ama dediğim gibi İslam'da kalmamın en büyük sebebi kendi faydama olması. Bir de onun dışında deizime geçmeyi düşünsem dahi hani bir tanrı vardı tamam ama bunun sonucu da bir cennet yani mükâfat alamayacağım için. Hani Tanrı var, öbür dünyada çıktı ama ben hani İslam'daki olan Tanrı benzetmesine inanmıştım ya da Hristiyanlıkta ki Tanrının bana bir mükâfatı olmayacağı için gerçeğe daha erken ulaşmıştım. Ya da şu anda bana bir yararı olmayacağından dolayı İslam'da kalmayı tercih ettim diyebilirim. Eğer gerçeğe zaten er geç ulaşacağım, belki de ulaşamayacağım ama şu an İslam'da kalmak en iyisi olarak düşündüğüm için.” (LK19)

“Eee zamanında birazcık daha bağnaz bir şekilde dinime bağlıydım. Yani aileden gelen yorumlarım ile birlikte, ailem Müslüman olmasıyla birlikte dinime bağlıydım. Ancak lise dönemine geçtiğimde bunun daha fazla sorgulamam gerektiğini, hocalarım tarafından aldığım tavsiye ile birlikte kendimi geliştirmem gerektiğini öğrenmem ve bununla birlikte bağnaz bir Müslüman olmaktan ziyade sorgulayan bir Müslüman olmaya karar verdim. Ve karşıma çıkan detay konuları daha çok araştırarak bu konular hakkında sonuçları aramaya başladım. Ve bunları ararken de daha çok temelde ilk olarak Allah'a güvenip ondan sonrasında Allah'a olan samimiyetim ve güvenim ile birlikte sorularıma cevaplar aramaya başladım. Ve gerek felsefeyle olsun gerek tasavvufla olsun ilgilenerek sorularıma cevapları aramaya başladım.” (LK20)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Genel olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde işlenen konular hakkında ne düşünüyorsunuz, ders içeriğini yeterli buluyor musunuz?

Açıklayabilir misiniz?” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-3 ve Tablo 4-4’ te belirtilmiştir.

Tablo 4-3: “DKAB Müfredat Yeterliliği” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
DKAB Müfredat Yeterliliği	Yeterli	• Bilgi yeterli	(3)	%15
	Kısmen yeterli	• Sorgulamaya açık konular	(4)	%25
		• Daha güncel konular	(1)	
		• Gereğinden fazla bilgi	(2)	
		• Yorumla açık konular	(2)	
	Yetersiz	• Bilgi yetersiz	(6)	%60
		• Bilgi tekrarı	(2)	
		• Ezberci	(2)	
		• Sadece Müslümanlık	(5)	
		• Sorgulamaya kapalı	(5)	
		• Tartışılabilir konular	(5)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “DKAB müfredat yeterliliği” teması kapsamında “Yeterli” “Kısmen yeterli” ve “Yetersiz” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 15’i DKAB dersi müfredatı hakkındaki görüşlerini “Yeterli” olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 25’lik kısmı ise DKAB dersi müfredatı ile ilgili “Kısmen yeterli” olarak görüş belirtmişlerdir. Yüzde 60’lık bir kısmı da DKAB dersi müfredatını “Yetersiz” bulduğunu nedenleriyle birlikte ifade etmişlerdir. Katılımcı öğrenciler ortak olarak DKAB müfredatı ile ilgili olarak diğer dinlerin tanıtımına daha fazla yer verilmesi, ezbere dayalı uygulamalardan ziyade tartışmaya, sorgulamaya, yorumlamaya dayalı daha güncel dini bilgilere, hayatın içinden konulara ulaşabilecekleri bir DKAB dersi beklentilerini dile getirmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “DKAB müfredat yeterliliği” teması kapsamında “Yeterli” ve “Kısmen yeterli” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Bilgi anlamında bence yeterli bu müfredat. ...Ben derslerin içeriğinin aslında sorgulamaya dayalı olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü mesela bize bir tanım veriyorlar, terbiye şudur

diyorlar. Namaz şudur işte kelime anlamı şudur. Bunun pek doğru olduğunu düşünmüyorum. Sınavlarıma da zaten bu şekilde çıkıyor. İşte namazın tanımı nedir, sözlük anlamı nedir gibisinden çıkıyor. Ben genelde din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin yorumlamaya dayalı olması gerektiğini düşünüyorum bu şekilde.” (ÖYK1)

“Biz sınav, sistem yani... Ben sınavlar da gördüğüm için ezber konular da oluyor. Çünkü sadece yoruma açık konularla bizi bir sınava tabi tutamayabiliyorlar. O yüzden ezber şeyler çok oluyor. Onların bana katkısından çok toplumla ilgili, güncel şeylerle ilgili çok daha faydalı olduğunu düşünüyorum. Ama genel anlamda yeterli mi? Haftada 2 saat görüyoruz zaten. Bence yeterli. Ama konu dağılımlarında ezberlerden, ezberler biraz insanları soğutabiliyor açıkçası. Bu sadece benim(düşüncem) değil, genel anlamda 30 dakika ezber dinlemek biraz sıkıcı için. Güncel, daha tartışabileceğimiz üstüne konular çok daha verimli oluyor.” (ÖYK9)

“Yani dini bilgiler açısından falan yani gayet yeterli. Ama daha fazla bilgi veriliyor yine de. Bence gereksiz bilgiler. Hani diğer derslerde olduğu gibi. Yani sonuçta unutuyoruz bir süre sonra.” (ÖYK11)

“Dersin içeriğini nasıl buluyorum? Hani sanki biraz daha mantık olarak oturtulması gerekiyor gibi. Hani bazı kısımları mesela önce ibadetleri anlatmak yerine önce sorgulayacakları soruların cevaplarını verip sonra ibadetleri anlatsan daha mantıklı olabilir gibi. ... sonuçta temele oturtulmadığı sürece, yani bir temel olmadığı sürece üstüne bina yapamazsınız. Bilgi olarak yeterli sayılabilir.” (ÖYK19)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “DKAB müfredat yeterliliği” teması kapsamında “Yetersiz” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Derslerin içeriğini yeterli bulmuyorum çünkü. Yani hepimizin bu dine inandığı varsayılarak işleniyor dersler. Bu da kafasında bir soru kalan mesela bir arkadaşımız olsa ona cevap bulamıyor. Çünkü cevaplanmış gibi düşünüyorlar. Bu da onda bir eksik kalıyor. Dersi dinlemesine belki etki ediyor.” (ÖYK3)

“Yüzeysel, şeyler, fazla sorgulanmıyor, düşündürmüyor din konusunda. Mesela ben şeyleri (diğer dinleri) de düşünürüm, mesela sadece Müslümanlık veriliyor. Diğer dinlerin de verilmesi. Ya şey biraz o iş bilim, felsefe, din felsefesine giriyor. Mesela başka dinlerin de konması gerektiğini düşünüyorum. Açıklamalarının falan biraz daha geniş konulması, şeyleri (dinleri) en azından karşılaştırma yapabilmesini. Genel olarak bir konuda şunu anlattık, geçirtiliyor oradan. ... daha sorgulayıcı, interaktif, merak uyandırıcı. Diğer dinler konusunda da (daha fazla) olması gerektiğini düşünüyorum.” (ÖYK10)

“Eksik, yani çok net bir şekilde tekdüze Müslümanlıktan bahsediliyor. Diğer dinlerden aşırı bahsedilmiyor. Ahlaktan bahsedildiğinde de hep iyi bir Müslüman olma açısından, iyi bir insan olma açısından değil. ...Bence dinin dini gereklilikler, ihtiyaçlar, sorumluluklar kısmından ise ahlaki kısmına daha çok özen gösterilmeli ve o ahlaki kısımda iyi bir Müslüman olma açısından değil de gerçekten iyilik yapma için gösterilmeli ve seçenek sahibi olduğumuz bilinmeli diğer dinler açısından da.” (ÖYK12)

“Şu anki din dersleri biraz daha farklı. Yani din dersi yahu mesela biri geliyor kitaptan bir şeyler okuyor, sonra gidiyor gibi bir şey oluyor ☺ ve artık ilkokuldan beri o kadar fazla aynı şeyi söylüyor ve herkesin bildiği şeyler oluyor ki bana biraz gereksiz gelmeye başladı. Yani yeni bir şey öğrenmiyoruz aslında din dersinde. Ne bileyim daha kapsamlı olabilir, müfredatı.” (ÖYK13)

“Bence değil. Çok fazla bir şey işlediğimizi de düşünmüyorum. Sadece müfredatta ne geçiyorsa onu anlatıyorlar. Yani daha derin anlatılabilirdi. Daha detaylı, daha farklı konulara değinerek. Burada sadece belli bir olay örgüsü üzerinden anlatılıyor genellikle. Yani bence bu yeterli besleyicilikte değil, içerik olarak. ... bilgi yetersiz oluyor. Yani okuldan aldığım bilgi bana yetersiz kalmasa zaten internetten falan araştırma gibi bir derdim olmazdı.” (ÖYK16)

Tablo 4-4: “DKAB Müfredat Yeterliliği” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
		Pratik, faydalı bilgi	(3)	
	Yeterli	İçerik yeterli, ders saati az	(2)	%35
		Yeterli, yoğun	(3)	
DKAB Müfredat Yeterliliği		Eğitim sistematığı ve dini duygu yetersiz	(7)	
		Bilgi tekrarı	(2)	
	Yetersiz	Bilgi yetersiz	(3)	
		Ezberci	(5)	%65
		Genel bir bakış	(2)	
		Sadece Müslümanlık	(5)	
		Tartışılacak konular	(2)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “DKAB Müfredat Yeterliliği” teması kapsamında “yeterli” ve “yetersiz” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 35’i DKAB dersi müfredatı hakkındaki görüşlerini açıklamaları ile birlikte “yeterli” olarak belirtmişlerdir. DKAB ders müfredatını yeterli bulan katılımcılardan bir kısmı müfredattan pratik, faydalanabilecekleri dini bilgiler edinebildiklerini ifade etmişlerdir. Bir kısmı DKAB müfredatını yeterli görüp konular üzerinde daha fazla sorgulama ve yorumlamaya ihtiyaç duyduklarını bu yüzden ders saatinin artmasının faydalı olacağını belirtirken bir kısmı da müfredatı yeterli hatta yoğun gördüklerini belirtmişlerdir. Yüzde 65’lik bir kısmı da DKAB dersi müfredatını “yetersiz” bulduğunu nedenleriyle birlikte ifade etmişlerdir. Bu katılımcı öğrencilerden DKAB müfredatı ile ilgili olarak diğer dinlerin tanıtımına daha fazla yer verilmesini, ezberci eğitim uygulamalarının kendilerini dini konulardan soğuttuğunu, bunun yerine sorgulamaya yorumlamaya dayalı daha güncel konulara, hayatın içinden bilgilere ulaşabilecekleri bir DKAB dersi beklentilerinin olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca DKAB müfredatında tekrara düşen konuların ve daha detaya inilmesi gereken konuların varlığına dikkat çeken katılımcılar eğitim sistematüğini eleştirerek mevcut DKAB dersi müfredatında yeteri kadar dini duygu gelişimlerine hitap edilemediğine dikkati çekmişlerdir.

Lise öğrencilerinin “DKAB Müfredat Yeterliliği” teması kapsamında “yeterli” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Bana.. bana faydalı oluyor mu? Hani mesela her dönemde bir süre veya bazı ayetler, o ayetlerde ve o surelerde söylenenler bana yardımcı oluyor. Evet, gayet oluyor.” (LK15)

“Dersin içeriği yeterli, ders sayısı az. Belki 4 ders olabilir de... Fazla oldukça daha çok konunun artacağını düşünüyorum. Yani birçok fikir olacak bu sefer. Yani mesela 4 saatlik bir dersimiz var. Konu işlenecek, işlenecek. Yani ben kendimi açık konuşayım ben illaki hocamı da çok başka bu konuyu öğretecek bir şey sorabilirim. Mesela biz Yahudilik işledik hocam. Ben birçok şeyi sordum hocam. Yani hocam neden işte bunu yaptılar, neden kendilerini bizden üstün görüyorlar? Hep sorarım, çekinmem. Yani bunun üstüne daha çok konuşabiliriz.” (LK11)

“Çok yoğun geldi bana, biraz hafiften alıp git gide onuncu sınıfta çocuklar akıllarına biraz daha sorular, bilgiler geldikçe, daha fazla öğrendikçe, onuncu sınıfta onun üstüne katarak, 11’inci sınıfta onun daha da üstüne katarak git gide seviye seviye gidilmesi gerekiyor. Bence çok ağır ...” (LK7)

Lise öğrencilerinin “DKAB Müfredat Yeterliliği” teması kapsamında “yetersiz” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Ders içeriğinde dini aşkı yaşatmak yerine genelde sınavlara, derslere yönelik yani mesela matematik nasılsa din kültürde o şekilde görülerek kitaptan ilerleniyor. ... İçerik olarak bence yeterli değil. Çünkü yani nasıl desem bilimsel gerçeklermiş gibi bahsediliyor derslerde. Ama mesela ben kurs ortamında anlatılan dini şeylerden daha çok etkileniyorum. Mesela tüylerim diken diken oluyor bazı olaylar anlatırken. Ama mesela okullarda falan somut bir şeyi anlatıyormuş gibiler. Ama kurslarda böyle kalbe yönelik bir şeyler anlattıkları için daha etkileyici oluyor...” (LK13)

“... Aslında şöyle genel olarak din kültürü dersinin en başından din tamam, esas olarak dinle ilgili. Önce bu soruların cevabı verilmesi gerek. Dinle Tanrı ve Tanrı'nın varlığı, varlık hakkında sorularına cevap verilmesi gerek. Ardından dinleri geniş olarak anlatmasa bile özet bir şekilde her dini anlatmaları gerek.” (LK18)

“Açıkçası doğru konular ancak yanlış sıralamalı konular. Yani yine az önce bahsettiğim kitap örneği gibi olacak. Hani roman sevmeyi, roman okumayı seven bir öğrenciye sorduğu dini sorulara direkt olarak dinin, bilimsel ve Kur'an ı Kerim ayetlerine temeli olan bir kaynakla direk bilgi odaklı yaklaşıyoruz. Hani yaklaşım dışında doğru konular var ancak yanlış zamanda söyleniyor. Yani mesela yanlış hatırlamıyorsam dokuzuncu sınıf müfredatta bizim mezhepler vardı. Ancak mezheplerin bizim için oluşturduğu farklılığın ve öneminin, mahiyetinin daha ne olduğunu bilmeyen öğrenciye mezheplerin ne olduğu anlatılmaya çalışınca, yani öğrenciyi ondan çok çabuk bir şekilde bunalıp öğrencinin işine yaramayacak bir şekilde bilgi geliyor. Ancak bunun dışında ilk olarak öğrenciye günümüzün popüler olan sorularını ve dinin mahiyetini açıklayacak şekilde din ve hayat ilişkisini doğru kurabilecek şekilde belli yönelimler ile bence dokuzuncu sınıf dönemi geçirilmeli. Ardından onuncu sınıf döneminde öğrencinin sorularına cevap verilmeli ve şu anki müfredatta bulunan konular belli ağırlıkta 11. ve 12. sınıf dönemlerine yayılmalı diye düşünüyorum. Ve bu noktada net bilginin verilmesinden daha çok öğrencilere bu bilgilerin araştırılması konusunda da teşvik edilmesi ve bu doğru kaynakların onlara sunulmasının daha doğru olacağını düşünüyorum. Ve böylece ülkemizdeki birçok soru soran ve deist, ateist kesimin yükselmesine neden olan öğrencilerin daha da azalacağını ve dine daha bağlı ve kendi hayatında Allah'ın istediği gibi doğru bir hayat geçirmelerini isteyen bir nesil olacağını düşünüyorum.” (LK20)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Dini konularda merak ettiğiniz sorularınızın cevaplanmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinizin yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-5 ve Tablo 4-6’da belirtilmiştir.

Tablo 4-5: “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
DKAB Öğretmen Yaklaşımları	Olumlu	• Hoşgörülü	(3)	%80
		• İlgili	(8)	
		• Sabırlı	(3)	
		• Samimi	(4)	
		• Sorgulamaya açık	(10)	
	Olumsuz	• İlgisiz	(1)	%20
		• Korku dili	(1)	
		• Sabit fikirli	(2)	
		• Sert	(1)	
		• Yargılayıcı	(2)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “DKAB öğretmen yaklaşımları” teması kapsamında “Olumlu” ve “Olumsuz” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 80’i DKAB öğretmenlerinin yaklaşımları hakkındaki görüşlerini “olumlu” olarak belirtmişlerdir. Yüzde 20’lik bir kısmı da DKAB öğretmenlerinin yaklaşımlarını “olumsuz” bulduğuna dair örnekler vermişlerdir. Genel olarak özel yetenekli lise öğrencileri DKAB öğretmenlerini hoşgörülü, samimi, ilgili, sabırlı ve sorgulamaya açık yaklaşımlar sergileyen iyi birer insan olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte özel yetenekli katılımcıların bir kısmı da DKAB öğretmenlerinin ilgisiz, korku dilini kullanan, sert davranan, sabit fikirli ve yargılayıcı tutumlarının oluşturduğu olumsuz durumu belirtmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “DKAB öğretmen yaklaşımları” teması kapsamında “Olumlu” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Genelde onlar da böyle insanlarla çok karşılaştıkları için beni dinliyorlar, anlamaya çalışıyorlar, sonra da cevap veriyorlar. Hiç böyle soğuk bir öğretmenime denk gelmedim. Yani bu konularda genelde sıcak oluyorlar bana karşı. İyiler yani.” (ÖYK1)

“Yani din hocamız hoşgörüsüyle karşılıyor soruları o konuda. Yani araştırmamızı da istiyor. Sorguladığımız bir şey varsa öğrenmemizi de istiyor. Kendisi her hangi bir karşı çıkma yani sert bir tepki de göstermiyor. O konuda iyi.” (ÖYK3)

“Yani şu anki yeni hocamdan memnunum. Yani direk sorgulama üzerine ve kafamıza takılan bir şey varsa sorulabiliyor. Hocaların etkisi de çok önemli. Bazı mesela ortaokuldaki hocam

sadece müfredatı anlatıp sorularımızı önemsemiyordu. Hocanın etkisi oluyor baya. Ve genel olarak iyi gidiyor hocalar memnunum.” (ÖYK6)

“Genel olarak hoşgörölü davranıyorlar en azından. Çünkü şöyle öğretmenler bizim ne olursa olsun, adam her gün dersimize geliyor, her hafta dersimize geliyor, bizi görüyordur. Hani az da olsa bizi tanıyorsa bizim o soruları kötü niyetli bir amaçla sormadığımızı, bizim sadece merak ettiğimizi ve doğrusunu öğrenmek istediğimiz için sorduğumuzu bildiği için genel olarak hoşgörölü davranıyorlar. Ama bu da biraz öğretmene bağlı. Çünkü öğretmen eğer sert biriyse o çocuğu çok rencide edebilir. Bu sefer hani şöyle bir şeyleri sırf merak ettiğin için birisi sana kızarsa sen o konudan soğursun ve ilgini de kaybedersin. Yine dediğim gibi o çocuğun da inancı zayıflar. Belki inanmaya devam eder ama ‘Ben bunu sorguladığımda bana kızıyorlar. Demek ki sorgulamamam gerekiyor, sorgulama kötüymüş.’ gibi düşünebilir.” (ÖYK7)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “DKAB öğretmen yaklaşımları” teması kapsamında “Olumsuz” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Bilmiyorum ama şöyle bir şey var yani hani her yaş gurubuna aynı dini bilgiyi vermek doğru değil ki. Mesela gidip üçüncü sınıftaki bir çocuğa öğretilmeyecek şeyler var. Büyük insanlara söylenecek şeyler vardır. Yani benim aslında şeyim bir nevi şikâyetim de şu. Ben mesela küçükken işte böyle din, din hocasıyla konuşurken işte çok korkutuyorlardı. Çok korkuyordum ben küçükken çok korkuyordum. Ama böyle öyle bir korku değil yani baya bildiğin çok korkuyordum. Sonra işte araştırıp öğrenince işte Onun(Allah) aslında sevgi dolu olduğunu falan öğrenince kendime geldim. Ama bu şekilde düşünmeyen bir sürü insan var. Bu gerçekten din dersinde doğru bir şekilde yansıtılırsa -bu hocalardan da kaynaklanıyor- daha iyi olabilir.” (ÖYK5)

“Ben karşılaşmadım ama ortaokulda karşılaşan arkadaşlarım vardı. Yani sevmiyorlar (din dersini). Çok fazla öğretmen yüzünden sevmeyenler de vardı gördüğüm. Bir öğretmen vardı yani biraz katıydı diyeyim. O yüzden din dersini sevmeyenler de vardı.” (ÖYK8)

“Tekdüze. Çünkü onlar (DKAB öğretmenleri) direk kendi inandıklarını savunuyorlar ve direk sorgulamaya daha az açık oluyorlar. Direk bildikleri şeyleri savunuyorlar ve başka bir şeyi düşünmemeye yelteniyorlar. Çünkü bildikleri tek bir bilgi var ve bu bilginin doğruluğunu kabul ettirmeye çalışıyorlar. Olumsuz bakıyorlar sorgulamaya daha çok. Hani o sorgulamaya açıklar ama sorgulandığında da olumsuz bakıyorlar.” (ÖYK12)

“Bazıları sert çıkabilir, bazıları çok daha yumuşak davranıp bu sorumuzun normal olduğunu düşünebilirler. Ama bir soruyu çok fazla üstelediğimizde sıkılıp ‘Tamam, sen nasıl biliyorsan

öyle olsun.’ veya ‘Tamam sen inanma.’ diyen öğretmenleri de biliyorum, oldu. ... aradığım soruların cevaplarını bulamadım ve bundan sonraki süreçlerde soru sormaktan bir süreliğine de olsa çekindim.” (ÖYK15)

“Genelde soru soruluyor mesela hoca mantıklı gelirse cevabı düşünüyor, veriyor. Hani mantıklı bulamazsa, ‘Böyle soru mu olur?’ ya da ne bileyim farklı bir şekilde yanıt verebiliyorlar mesela. Onun yerine, işlerini daha ciddiye almaları gerektiğini düşünüyorum. Mesela matematik hocasına bir problem sorduğumuzda cevap veriyor. Ama şey de değil. Şimdi ilkokul matematik sorusu da sormasın hocaya gidip, toplamayı filan. Benzer bir ilişki kurulabilir ise de o kadar basit olmasa da dinsel konular daha özel konular olduğu için insanın soruları yargılanmamalıdır.” (ÖYK18)

Tablo 4-6: “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
DKAB Öğretmen Yaklaşımları	Olumlu	Hoşgörülü	(4)	%95
		İlgili	(16)	
		Kibar	(2)	
		Sabırlı	(2)	
		Samimi	(5)	
		Sorgulamaya açık	(11)	
	Olumsuz	Sabit fikirli, yargılayıcı	(1)	%5

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” teması kapsamında “olumlu” ve “olumsuz” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 95’i DKAB öğretmenlerinin yaklaşımları hakkında “olumlu” yüzde 5’lik kısmı da “olumsuz” olarak görüş belirtmişlerdir. Genel olarak lise öğrencileri DKAB öğretmenlerini hoşgörülü, kibar, samimi, ilgili, sabırlı ve sorgulamaya açık yaklaşımlar sergileyen iyi birer insan olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı ise DKAB öğretmenin sabit fikirli ve yargılayıcı tutumundan dolayı yaşadığı iletişim engelinin oluşturduğu olumsuz durumu belirtmiştir.

Lise öğrencilerinin “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” teması kapsamında “Olumlu” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Gayet bence kibar ve düzgün cevaplar veriyor. Gayet açık cevaplar veriyor. Sadece bize bilgiyi atıp bırakmıyor, yorumlamaya açık bilgiler veriyor ki kendi içimizde halledelim o sorunu, kendi sorunumuzu. Yani tabi bilgi sorularımız da oluyor ama şu an aklıma bir örnek gelmiyor. Ama derste öğrenciler çok fazla sorular soruyor işte. Hocam bu nasıl? Hani ramazan ayları hakkında günahlar, sevaplar vesaire onlar hakkında çok fazla soru oluyor. Hoca gerekli bilgiyi veriyor ama halk arasında sosyal hayatı etkileyen etkenler var tabi onlar hakkında hoca bilgiyi veriyor işte geçmişte böyleymiş, şu an bu dönemde bu noktaya evrilmiş gibi cevaplar veriyor. Öğrenci de kendisi araştırıyor ama öğretmenin yeterli olduğunu düşünüyorum.” (LK3)

“Öğretmenler yargılamadan, direkt söylüyorlar. Yani düşüncelerimizi biraz da anlıyorlar bizim. O yüzden daha kolay bir şekilde iletişime geçebiliyoruz. Objektif yaklaşıyorlar bize. O yüzden daha kolay anlaşabiliyoruz.” (LK13)

“İyi. Şimdi ilk başta çok güzel bir nokta burası. Şunu fark ettim, orta öğretimde lisede din öğretmenleri, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri daha böyle açık bilgiye, daha doğrusu farklı gayrimüslim bireylere daha açık. Lakin bunu ilköğretimde gördüğümüz, ilköğretim ve ortaokulda, daha sert bir dil. Yani bana öyle bir hoca gelmişti. Ona bazı sorular sorduğumda o bana ‘Saçmalama sen Müslümansın, böyle düşünmemeliyiz.’ diye cevaplar verirken, buradaki hocamız ‘Olabilir. Herkesin görüşü farklı, herkes her şeyi düşünebilir.’ tarzında şeyler söyledi. Yani iyi. Orta öğretimdeki bireyler artık düşünebildiği için, daha doğrusu insanların bence böyle düşünebileceğini düşündükleri için daha normal, daha anlayışlı cevaplar verdiklerini düşünüyorum.” (LK5)

Lise öğrencilerinden bir tanesinin belirttiği “DKAB Öğretmen Yaklaşımları” teması kapsamında “olumsuz” alt teması altındaki cevap şöyledir:

“Ve ben açıkçası şu anki hocamı çok tatlı birisine benziyor, çok yargılamak istemiyorum. Ona hiç gitmedim herhalde. Çünkü daha önce yaptığı bir konuşmasında bazı yönlerde katı olduğunu görmüştüm. Sanırsam bir yargılanma korkusundan gitmedim...” (LK19)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Dini konulara yönelik merakınız/sorgulamalarınız varsa bu merak/sorgulama daha çok nereden beslenir? (ör: sosyal medya, arkadaş çevresi, aile, okuduğum kitaplar vb.)” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-7 ve Tablo 4-8’ de belirtilmiştir.

Tablo 4-7: “Merak ve Sorgulama Sebebi” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Merak ve Sorgulama Sebebi	Var	• Aile	(11)	%95
		• Arkadaş çevresi	(13)	
		• Din bilim ilişkisi	(2)	
		• DKAB öğretmeni	(3)	
		• Güncel hayat	(8)	
		• Merak duygusu	(10)	
		• Sosyal medya & internet	(11)	
	Yok	• İlgilenmiyorum	(1)	%5

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Merak ve Sorgulama Sebebi” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 95’i dini konulara dair merak ve sorgulamalarının var olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar bu merak ve sorgulamalarının beslendiği yerler olarak yüzde 65’i arkadaş çevresini, yüzde 55’i sosyal medya ve interneti, yüzde 55’i ailesini, yüzde 50’si merak duygusunu, yüzde 40’ı yaşamakta olduğu güncel hayatını, yüzde 15’i DKAB öğretmenini ve yüzde 10’u dini bilgilerinin bilimsel bilgileri ile ilişkisini göstermişlerdir. Bir katılımcı da dini konulara dair merak ve sorgulamalarının olmadığını, dini konularla hiç ilgilenmediğini, çevresinde de bu tarz konuların konuşulmadığını belirtmiştir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Merak ve Sorgulama Sebebi” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Biz genelde bazen çok uzak çevremle değil ama yakın çevremle böyle bazen tartışmalar yapıyoruz. Yani sıcak tartışmalar gibi çok kavga değil. Onlarda da mesela bana bir soru soruyorlar din hakkında. Yine ben de mesela onlara cevap veriyorum. Genelde birbirimizi haksız çıkarmak için tartışma yapmıyoruz. Yani birbirimizi anlamak için. Konuları, soruları birbirimiz üzerinde empoze etmek için yani anlamak için aslında birbirimizle tartışma yapıyoruz. Bu konular hakkında zaten doğru fikirlerimi her zaman kabul ediyorlar ve benimsiyorlar. Doğru her zaman doğrudur yani o şekilde.” (ÖYK1)

“(sosyal medyanın) Etkisi çok büyük. İşte insanların atıyorum çok uçuk bir örnek vereceğim, insanların mesela satanizme karşı bakış açısı şu mesela kedi kesiyorlar ya da İslam’a karşı

gördükleri şeyde İslam yani Müslüman olan insanlar cahil falan filan oluyor. Bunların hepsini de sosyal medya yapıyor. Mesela normal bir şekilde caminin önünden geçtiğinde hiçbir insanı hiç bir kötü hareketle görmüyorsun. İşte mesela çok böyle sevimli insanlar olur ama sosyal medyayı açıyorsun Müslümanlar daha böyle cahil gösterilmeye çalışıyor ya da atıyorum ateistler böyle çok fazla aykırı gibi duruyor. Sosyal medya yani tamamen çocukları etkiliyor. Hatta benim dediğim gibi işte baskıcı aile olduğu zaman insanlar sosyal medyadan öğrendikleriyle Müslümanlıktan kaçmaya çalışıyor bu sefer. Bu da tamamıyla gençleri etkileyip kötü yönde etkiliyor. Yani iyi yönde de bunlardan bilgi toplayanlar vardır. Ama genelde bir bilgi çöplüğü olduğu için sosyal medya, o çöplükten ne kadar iyi bir şey katabilir insan kendine bilmiyorum. Hele bir çocuk olarak...” (ÖYK4)

“Ailemde bir nevi bu konuda babamla falan çok konuşmalar yaptık. Önceden de ailem bu konuda beni destekliyordu dinin gerçeğini öğrenmem konusunda.” (ÖYK5)

“İnsan bilmediğini merak eder sonuç olarak. Ve hani biz demiştik uzaya özel bir ilgin var diye. Biz uzayın sadece gözlemlenebilen kısmını görüyoruz ve onun hakkında bile yani gidip oraya bakmadığımız için hakkında çok az bilgimiz var. Onun mesela ötesinde ne olduğunu, şu an en gelişmiş teleskoplarla bile baksak da göremiyoruz. Ama bu orada gerçekten bir şey var mı? Varsa ne var? Onun dışında bazı konular mesela dinle çıkışıyor. Bu konuda hangi yolu tercih etmemiz gerekiyor. Bunlar mesela çok var aklımda genel olarak.” (ÖYK7)

“Yani kesinlikle internetin katkısı var, internetten gördüğüm şeyler, insanların verdiği tepkiler, yazdığı şeyler. Onlar var. İnternetten çok araştırma yaptım.” (ÖYK8)

ÖYK9: “Hani insan aslında böyle tam bizim yaşlarımızda eğer biraz önü açıksa böyle şeyleri zaten çok merak edip sorgulamaya açık oluyor.”

“Günümüzdeki medeniyet anlayışı ve gelişmişlik anlayışıyla uyummayan şeyler olduğunu düşünüyorum. Yani insanların birbirine karşı saygı çerçevesi hakkında veya cinsiyet ayrımı konusunda veya işte bu gibi şeyler. Açıkçası bu sosyal medya, aile veya arkadaş çevresinden ziyade ülke gündeminde olan haberler, olaylardan dolayı böyle bir uyumsuzluk olduğunu düşünüyorum. Yani buradan başlıyor sorularım.” (ÖYK15)

“Çok etkili oluyor. Mesela arkadaşınız farklı bir görüş açısına sahip olduğu için onun düşündüğü sorular çok daha farklı olabiliyor. Bu konuları aranızda tartışıp farklı fikirler ortaya atabilirsiniz. Mesela bu konuda da yeni soruların doğmasına yardımcı oluyor. Yeni sorular doğduğu zaman da din hakkında daha genel bir bilgi artıyor.” (ÖYK18)

“Onun dışında ailenin de etkisi büyük tabi. Annem ve babam da (din konusunda) birazcık farklı düşünüyor birbirinden. O yüzden de düşünüyorum hani. Oradan da araştırma yapıyorum. Oradan da bir ilgi oluşuyor.” (ÖYK19)

“Yani bazı şeyleri düşündüğümde ister istemez bir beş on dakika kendi kendime düşünüyorum. En sonunda artık kendi kendime bir teori kurup önceki düşündüğümü çürütüp sonra da kurduğum teoriyi de çürüttüğüm için bir de kendi kendime duraksama yaşıyorum. O kadar da bir gelişme olmuyor aslında...” (ÖYK20)

“Yani mesela bir insanın, mesela psikolojide de vardır bir boşluğa hava olarak gelme olayı gibidir mesela. Bilgisiz olduğumuz zaman hep bir şeyleri bilmek isteriz. Bir merak duygusu vardır içimizde. İşte bu merak duygusu de her alanda olduğu gibi bir de dinsel alanda daha fazla bulunuyor çünkü. Hani neden geldik? Gibi sorular çok daha önemli bizim için. Biz çünkü bir amaç uğruna yaşamayı daha çok, hani yönelimli bir canlıyız, diğer hayvanlara kıyasla.” (ÖYK18)

Tablo 4-8: “Merak Ve Sorgulama Sebebi” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Merak Ve Sorgulama Sebebi	Var	Ahiretteki mükâfat	(2)	%100
		Aile	(11)	
		Arkadaş çevresi	(11)	
		Bilgisizlik	(1)	
		Dini gelişim	(2)	
		DKAB öğretmeni	(1)	
		Güncel hayat	(4)	
		Kitaplar	(8)	
		Merak duygusu	(2)	
		Sosyal medya & internet	(16)	
Yok	Yok	Tahkiki iman arayışı	(2)	%0
		Toplumsal çevre	(3)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Merak Ve Sorgulama Sebebi” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 100’ü dini konulara dair merak ve sorgulamalarının var olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar bu merak ve sorgulamalarının beslendiği yerler olarak yüzde 80’i sosyal medya ve interneti, yüzde 55’i arkadaş çevresini, yüzde 55’i ailesini, yüzde 40’ı okuduğu kitapları, yüzde 20’si içinde bulunduğu güncel hayatını, yüzde 15’i toplumsal çevresini, yüzde 10’u ahirette alacağı mükâfatı, dini gelişimini, merak duygusunu ve inandığı şeylerin hakikatini bilme isteğini, yüzde 5’i DKAB öğretmenini ve bilgisizliği göstermişlerdir. Lise öğrencisi katılımcılardan dini konulara dair sorgulamasının olmadığını belirten olmamıştır.

Lise öğrencilerinin “Merak Ve Sorgulama Sebebi” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Kesinlikle çok etkisi var. Çünkü mesela hiç aklınızda olmayan bir şeyi bile sosyal medyadan bir şekilde kafamıza girebiliyor. Çok etkiliyor ki çoğunluk genelde bir şeyi söyleyip doğru buluyorsa sende sanki ona inanma hissin, olaya inanmak istiyorsun gibi. Hani çoğunluk doğru diyor mesela bir konu hakkında sende ne düşünüyorsun? Aaa gerçekten olabilir gibi. Böyle mantıklı geliyor gerçekten sosyal medyanın da çok etkisi.” (LK6)

“Sanal âlem aslında arkadaş çevresi. Benim yaşımdaki çoğu kişinin genellikle böyle olduğunu görüyorum. Ben sosyal medyada gördüğüm, yaşıtım olan insanlar ya da şu an çevremde olan insanlar herkes bir arayış içinde. Bence neyin doğru olduğunu bulmaya çalışıyor ama tam olarak bulamıyor. Bazen tembelliğinden ya da gördüğü internetteki şeylerden dolayı aslında hiç alakası olmayan ve çok saçma sapan yönere ilerliyor. O taraflarda bir yol almaya başlıyor. Yani benim yaşıtım daha çok birbirine etkilemek değil de herkes bir arayış içinde. O yüzden herkes farklı şeyler arıyor, herkes farklı bir şeyler buluyor. Sonra geliyor ben böyle bir şey duydum, diğeri diyor, ben böyle bir şey duydum. Bir karmaşa hâkim aslında.” (LK8)

“Tefsirde okuyarak. Çünkü insan okuduğu okudukça daha fazla merak ediyor orada. Evet, bir şeyler sebeplere dayandırılarak, tarihe dayandırılarak, olaylara ilişkilendirilerek anlatılıyor. Ama insan bir şeyi öğreniyor ise onunla ilişkili olan başka şeyleri de merak ediyor. Onu öğrenince diyorsun ki o zaman da şöyle mi, bu da böyle mi? Okuyarak zaten insan sorguladığı için okuyor, okuduğu için daha fazla sorguluyor. Bence ikisi birbirini besleyen şeyler. Sorgulama buradan başlıyor...” (LK9)

“İşte günlük hayatta yaşadığımız olayları bir şekilde açıklamaya çalışıyoruz. Ya da mesela en basitinden evrenin nasıl olduğunu, Dünyadaki düzeni öğrenmeye çalışırken sürekli bir merak geliyor. Ya da mesela en güzel örneği Biyoloji dersinde o sistemleri işlerken ne kadar mükemmel olduğunu görüyoruz ve bunun tesadüfen olamayacağını düşünüyorum. Öyle olunca da kaynağı ne olabilir diye düşünüyorum. Ve beni Allah'a götürüyor bu düşünce. Mesela bir gözün bile küçük bir organ ama o kadar fazla işlevi ve kendi içinde sistemi var ki bunun tesadüfen bir çarpışma ile olamayacağını düşünüyorum. Böyle olaylar beni hayli bu konuları düşünmeye sevk ediyor.” (LK11)

“Mesela annem ve babam zaten dine beni yaklaştırmayı seviyorlar. Mesela kursa gitmeyi istememiştim. Başlarda annem beni yaklaştırdı kursa karşı. Gittiğim zamanda sevdim gerçekten. Mesela bir konu oluyor. Annemle gece yarılara kadar konuşuyoruz. Babamla da aynı şekilde... Cevaplar bulduruyor. O buldurduğu cevaplardan farklı sorular çıkıyor. Bu sefer onlar üzerine konuşuyoruz. Mesela annem öyle çok fazla bilgili değil, bilgili ama o kadar bilgili değil. Mesela bazılarını bilemiyor. Öğretmenine sor falan şey yapıyor. Mesela dayısı,

hoca arıyoruz, beraber öğreniyoruz mesela. Bilmediği şeylerde kendi fikrini söylemiyor beni yanlış yönlendirmemek için.” (LK13)

“... Yani düpedüz bir şeye inanmak bana çok şey geliyor. Böyle at gözlüğüyle bakmakmış gibi geliyor. Hani bir şeye inanıyorsak, onun nedenlerine getireceği sonuçları, bana katacağı şeyleri de bilmek zorundayım. Düpedüz bir şeye inanırsak, yani bunun arkasında bir şeye soru bulamazsak ona neden inanıyorum? Bu neden var, bu nerden geliyor? Onları sorgulamamız gerektiğini düşünüyorum.” (LK14)

“Sorgulamalara sebep olan? Evet, bir tane var. Yani mesela özellikle aile tarafından. Şey benim babam Müslüman değildir. Ee zamanı böyle şey, zamanı geldiğinde de bu tür Müslüman şeylere karşı konuşan bir insandır. Bunlardan dolayı hep sorgularım. Onunla da hep böyle güzel güzel tartışırız....” (LK15)

“...Burada okul ortamında ise ateist olan tanıdıklarımız oldu, deist olan tanıdıklarımız oldu. Belli noktalarda körü körüne bağnaz Müslüman olan arkadaşlarımız oldu veya çok derin bir şekilde araştırmalar yapıp kendini aşırı fazla kaptıran kişilerle de tanıştım. Ve bunların hepsinin farklı noktalarda, farklı doğrularda farklı yorumlarla birlikte farklı inanışlara sahip olduğunu gördüm. Ve bunlarla ilgili temel açıklamalara baktığımda aslında hepsinin ortak birleşeceği noktalar olduğunu, fakat kimsenin bunları araştırmadıklarını gördüm. Ve bu noktada yavaş yavaş sorularım ortaya çıkmaya başladı. Bu sorular daha çok benim kendi kendime sorduğum sorulardan ziyade etrafıma sorduğum sorulara cevapları ben aramaya başladım ve bu şekilde aslında kendimi geliştirmeye başladım. Bununla ilgili, bu konuyla ilgili...” (LK20)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Merak ettiğiniz dini konulara dair bir sorunuz olduğunda öncelikle kime ya da hangi kaynağa başvurursunuz? Niçin?*” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-9 ve Tablo 4-10’ da belirtilmiştir.

Tablo 4-9: “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Açıklaması	Kod	f	Yüzde
Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler	Kişi	Annemin dini konularda bilgisi daha geniş	Anne ve aile	(4)	%40
		Çünkü bana doğru bilgi verebileceklerine inanıyorum	büyükleri		
		Kişi olursa kişinin açıklaması yüz yüze daha iyi geliyor	DKAB öğretmenleri		
		Çünkü doğal bir şekilde fikir almak istiyorum	Arkadaşlar		
	Kaynak	Çünkü internette daha fazla bilgi var		(11)	%55
		İnternette hem güncel şeyler var hem de çok kullandığım bir yer	İnternet		
		Daha kolay ve güvenilir bilgi olduğunu düşünüyorum			

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” teması kapsamında “Kişi” ve “Kaynak” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 40’ı dini konulara dair sorularının cevaplanmasında öncelikle başvurdukları yer olarak “Kişi” alt teması altında anne ve aile büyüklerini, DKAB öğretmenlerini ve arkadaşlarını göstermişlerdir. Sorularını ilk önce kişilere sormayı tercih eden katılımcılar yeterli bilgi sahibi olma, doğru bilgi vereceğine güvenme, yüz yüze samimi iletişim kurma ve rahat bir akran ortamında öğrenmenin kendileri için bu kişileri öncelikle tercih etme sebepleri olduğunu açıklamalarında ifade etmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 55'i dini konulara dair sorularının cevaplanmasında öncelikle başvurdukları yer olarak “Kaynak” alt teması altında interneti göstermişlerdir. Sorularının cevabını ilk önce internet kaynağından araştırma sebeplerini daha güncel ve daha fazla bilgiye daha kolay ulaşmaları olarak sıralamışlardır. Ayrıca katılımcılar internete sıklıkla erişim imkânlarının olmasının da bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırdığını, internette güvenilir bilgiyi araştırarak bulabildiklerini, bu yüzden de ilk başvuru kaynağı olarak interneti tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Yüzde 5’lik kısmı teşkil eden bir katılımcı da dini konulara dair merak ve sorgulamalarının olduğunu belirtmesine rağmen “Genelde sormam, genelde sormaya kalkmam.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” teması kapsamında “Kişi” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Genelde öncelikle bilgisi olmayanlara başvuruyorum. Çünkü doğal bir şekilde fikir almak istiyorum. Hani ben sorguluyorum arkadaşlarım da sorguluyor. İlk başta arkadaşlarıma soruyorum ki beraber bir fikir oluşturalım.” (ÖYK4)

“Öncelikle aileme soruyorum. Çünkü onların bu konuda bana doğru bilgi verebileceklerine inanıyorum. Çünkü onlar her görüp duyduklarına inanmaktan çok daha çok yazılı kaynaklara başvurarak onları öğreniyorlar ve onlardan öğrenmek bana daha kolay geliyor. Onların doğru kaynağa da kolay ulaşabildiğini düşündüğüm için ailem oluyor ilk olarak.” (ÖYK9)

“İlk önce şeye sorardım, hani kendi din hocamız var. Doğrudan yüz yüze konuşmak daha şey geliyor, daha iyi geliyor. Hani doğrudan bize cevap verecek veya açıklayabilecek biri.” (ÖYK10)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” teması kapsamında “Kaynak” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Öncelikle internetten araştırma yapıyorum. Eğer tam arada kaldıysam din hocama soruyorum bazen. Onun dışında ailemle konuşuyorum. Annemle genelde. ...Ya internette bulduğum bilgi ikna edici olursa diğerlerine gerek kalmıyor zaten. Yani birkaç kaynaktan da araştırma yaptığım için doğruluğunu şey yapabiliyorum.” (ÖYK3)

“Önce bir internete bakarım kendim. Kim neler yazmış diye. İşte dini bir sürü internet sitesi var, oralara bakarım işte kim neler yazmış diye. Sonra aileme danışırım. Öyle.. Çünkü internette daha fazla bilgi var ve daha fazla şey görüneceği için daha iyi bir karar. Ne kadar fazla seçenek o kadar iyi bir karar gibi düşünüyorum. Yani fazla kaynaktan bilgi edinmek gerek.” (ÖYK5)

“İnternetten çok araştırma yaptım. ...Başka internetten de araştırmalarım oldu. Bununla uğraşan kişilerle kişilerin yazılarını okudum. Şuan hatırlamıyorum okuduğumu. ...Direk internete yazarım. Mesela aklıma bir şey geldi, bir şey takıldı internette kim ne yazmış diye bakarım. ...Yani ben genel olarak ne merak ediyorsam, internete soran biriyim. Bir de yani yazılımla falan da ilgileniyorum. Yazılımda bir şey anlamadığım da ben kitaba bakmam çünkü kitaplarda yeterince bilgi yok. Güncel değil. İnternete bakarım, internet hem güncel şeyler var hem de çok kullandığım bir yer. O yüzden de ilk internete giriyorum, internetten bakıyorum.”
(ÖYK8)

“Önce internetten bakıyorum, internette, özellikle diyanetin sitesinde ve buna benzer sitelerde doğru bilgiler olduğunu düşündüğüm için ilk önce buralara bakıyorum. Daha kolay ve güvenilir bilgi olduğunu düşünüyorum. Ben hızlı hızlı, aradığım anda bulabiliyorum çünkü.”
(ÖYK15)

Tablo 4-10: “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Açıklaması	Kod	f	Yüzde
Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler	Kişi	Çekinmeden sorabildiğim annem olduğu için			
		Anne-babam dini konularda bilgili olduğu için			
		Onların da ne öğrendiğini merak ediyorum	Anne ve aile büyükleri	(8)	
		Çünkü daha ılıman bakıyor, güzel güzel açıklıyor	Arkadaşlar	(1)	%60
		Fikrine değer verdiğim, kendini geliştiren bir öğretmenim olduğu için ona danışıyorum	DKAB öğretmenleri(3)		
	Kaynak	Çünkü hocamın bilgisi var, bilgisini doğru aktarabiliyor			
		İslam dinine verilen en büyük şey			
		Kuran olduğu için	Kitaplar	(1)	
		İnternette fazla kaynağa çabuk ulaşabiliyorum	İnternet	(7)	%40
		Çünkü insanlar kulaktan dolma bilgileri birbirine aktarıyor			

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” teması kapsamında “Kişi” ve “Kaynak” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 60’ı dini konulara dair sorularının cevaplanmasında öncelikle başvurdukları yer olarak “Kişi” alt teması altında anne ve aile büyüklerini, DKAB öğretmenlerini ve arkadaşlarını göstermişlerdir. Sorularını ilk önce kişilere sormayı tercih eden katılımcılar; ılıman bir yaklaşımı olma, güzel güzel açıklama, yeterli bilgiye sahibi olma, bilgiyi doğru

şekilde aktarma, fikrine değer verilen kendini geliştiren bir kişiliğe sahip olma ve karşısındakinin merak ettiği konuda ne bildiğini öğrenme isteği sebepleriyle bu tercihte bulunduklarını açıklamalarında ifade etmişlerdir.

Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 40'ı dini konulara dair sorularının cevaplanmasında öncelikle başvurdukları yer olarak “Kaynak” alt teması altında interneti ve kitapları göstermişlerdir. Katılımcılar sorularının cevabını ilk önce internet kaynağından araştırma sebeplerini daha güncel ve daha çeşitli kaynağa daha kolay ulaşabilmeleri olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar internete hızlı erişim imkânlarının olmasının da bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırdığını, internette güvenilir bilgiyi araştırarak bulabileceklerini, kişilere sorduklarında kulaktan dolma bilgilerle karşılaştıklarını bu yüzden de ilk başvuru kaynağı olarak interneti tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Lise öğrencilerinin “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” teması kapsamında “Kişi” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Önce anneme soruyorum. O bir cevap veriyor. Mesela ben o cevap üzerinden gitmeye çalışıyorum. ... Onların da ne öğrendiğini merak ediyorum. Çünkü eğer araştırdığım konuda yanlış çıkarlarsa bak bu böyleydi deme imkânım olur. En azından düzeltirim.” (LK4)

“Aslında ilk kendim düşünüyorum. Sonra acaba benim gibi düşünen başkaları var mı diye arkadaşlarıma falan soruyorum. Genelde onlar da aynı şeyi düşünmüş oluyor. Sonra ne yapacağız yani çözümü ne falan diye düşünüyoruz. Bazen öğretmenlere gidip soruyoruz ama tam bir çözüm çıkmıyor ortaya, bir cevap çıkmıyor.” (LK8)

“Öncelikle güvendiğim bir hocam varsa ona sorarım. Eğer onun düşüncesi beni daha fazla düşünmeye sevk ediyorsa, beni tatmin etmemişse kendim tefsir veya hadis kitaplarına bakarım. Yani hiç olmadı buralardan araştırmak biraz zorsa, hani çok fazla kaynak var. Çünkü oturup neyi nerede araştıracağım bilmediğim için, hâkim olmadığım için internete bakıyorum, internette güvenilir kaynaklar var. Bence bu konuda hadislere de tefsirlerde bazı âlimlerin fikirlerine dayandırılarak anlatılan makaleler falan var. Oralara bakıyorum bir şeyler sorguladığım da veya da hani istişare ediyorum, arkadaşlarıma soruyorum bu konuda fikriniz nedir diye. Bu şekilde.” (LK9)

“İlk önce anneme sorarım. Çünkü annem imam hatip mezunu. Bu konuda daha çok bilgili olduğunu düşündüğüm için ilk önce ona sorarım, sonra kendim ve araştırma yaparım. Tekrar anneme danışırım. Önemli böyle bir şey oldu, mesela fikir ayrılıkları olursa daha çok internet üzerinden araştırma yapıyorum. Yani elimin altında pek dini konularda araştırma, cami, kitap yok. Ben internet üzerinden araştırma yapıyorum. Pek de inanasım gelmiyor. Çünkü bir sürü kaynak var, bir sürü farklı şeyler var. Daha çok anneme danışıyorum.” (LK16)

“Öncelikle genelden gitmek istiyorum. Yani burada okul hocalarım bana ilk başta, ilk olarak onların yorumunu almak istiyorum. Yani ilk aradığımda çünkü ailede genel olarak bir önyargı bulunabiliyor. Hani böyle şeyleri niye soruyorsun, niye şey yapıyorsun vesaire diye farklı tepkilerle karşılaşabiliyoruz. Bu yüzden ilk olarak okuldaki saygı gördüğüm hocalarım ve benim gibi araştırma yapıp benim gibi kendini geliştiren hocalarıma vesaire soruyorum onlara danışıyorum.” (LK20)

Lise öğrencilerinin “Sorularının Cevaplanmasında Öncelikle Başvurdukları Yerler” teması kapsamında “Kaynak” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Elimin altında internet var. Yani ilk internetten böyle güvendiğim, güvenebileceğim kaynaklar varsa onlara bakarım. Zaten biraz da hani kendi fikrim de bir şeyler hakkında varsa aile ortamında konuşulur, akraba çevresi falan onlarla konuşulur. Ama internet ilk bakacağım şey olur. Büyük bir ihtimalle internet isteğimi karşılayamaz ise aile ortamı. O da karşılamazsa ya da onunla farklılığını anlamak için din öğretmenim yani gelebileceğim ilk kişiler olur kesinlikle.” (LK1)

“Tabi ki öncelikle internete yazıyoruz ama çok güvenemiyorum. Çünkü güvenilir bir kaynak vermediği sürece internettekilere güvenmiyorum. Mesela işte eğer Kütübü Sitte’den veya Kütübü Tis’a’dan olmadığı sürece hadislere inanmıyorum. Birisi söylediği zaman bile internetten açıp kaynağını bulmaya çalışıyorum o hadisin. Evet ya da Kur'an-ı Kerim’de meal var evde mealden bakabilirim. Ama tabi ki ilk başta internete bakıyorsun ki bulması daha kolay. ...insanlar genelde kulaktan dolma bilgileri birbirine aktarıyor. Yani mesela kulaktan kulağa oynar gibi bir tamam mesela birisi doğru bir şey söyleyebilir ama o ona söylemiştir, ona söylemiştir ve o bilgi sürekli değişir. O yüzden haram olan bir şey helal bile çıkabilir. Yani en sonunda özel insanlara, insanlara zaten genel olarak güvenmiyorum, o konuda(din) hiç güvenmem.” (LK11)

“Ve mesela Kuran. Genel olarak Kuran’dan bakarız biz. Ben zaten ilk başta mealine baktım. Onunla ilk önce Türkçesini bilmediğim bir şeyin niye Arapçasını bakayım mantığında. ...Kitaplar bir nebze olsun en azından doğru yayınevini bulduğun zaman sana gereken bilgiyi gerekli şekilde aktarabiliyor. Ben çok kitap okuyan biriyim. Yani bana bu konuda en çok yardımcı olan kitaplar internetten daha çok. Açık konuşayım ya da herhangi bir ansiklopedi, makale tarzı şeyler bulurum.” (LK18)

“Hangi kaynağa başvurarak? Ben dediğim gibi hani kitaplarla da uğraşıyorum ama hani kitaplarda sonuç olarak direk olarak bilgiye istediğin anda ulaşamıyorsunuz. Bu eski tip bir şey ve çok zaman kaybettirir. O yüzden direk internete bakıyorum, farklı görüşlere bakıyorum.

Dediğim gibi genelde hani dini bir şüphem olduysa gidip direk bir Müslümandan yorum almayı çok sevmiyorum. Çünkü subjektif bakıyorlar. Olayları objektif değil direk adam oradaki dinine bağlı bir kişi olduğundan dolayı da din yorumuna baktığım oluyor. Ateistin yorumuna baktığım oluyor, Müslümanın yorumuna baktığım oluyor. Farklı farklı bir sürü kaynaktan baktığımda en azından kendi kafamda oluşturabildiğin fikirlerle daha doğru sonuca oluşabildiğimi düşünüyorum ben.” (LK19)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Dini konulara dair merak ettiğiniz hususları rahatça sorabilme durumunuz nedir? Bana biraz bahsedebilir misiniz?*” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-11 ve Tablo 4-12’ de belirtilmiştir.

Tablo 4-11: “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Rahatça Soru Sorabilme Durumu	Evet	İstediğim gibi herkese sorabilirim	(1)	%50
		Kafamda şüphe kalmaması için		
		her şeyi sorarım	(1)	
		Merak ediyorsam sorarım çekinmem	(3)	
		Rahatça sorarım	(5)	
	Kısmen	Aile dışında sormaya çekinirim	(4)	%50
		Dinden çıkmaktan korktuğum için	(1)	
		Halimden anlayan kişilere sorabilirim	(1)	
		Her ortamda soramam	(2)	
		Yeterli bilgiye sahip olanlara sorarım	(2)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” teması kapsamında “Evet” ve “Kısmen” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 50’si dini konulara dair merak ettiği hususları rahatça sorabilme durumu hakkındaki görüşlerini “Evet” olarak belirtmişlerdir. Bu katılımcılar merak ettikleri bütün dini konuları çekinmeden istedikleri gibi herkese rahatça sorabildiklerini ifade etmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 50'si de dini konulara dair merak ettiği hususları her zaman rahatça soramadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum hakkındaki görüşleri “Kısmen” alt teması altında sınıflandırılarak analiz edilen katılımcılar; ailesi dışındakilere utanarak sormaya çekindiklerini, dinden çıkma korkusuyla bazı şeyleri soramadıklarını, hallerinden anlayabileceğini düşündükleri kişilere sorabildiklerini, her ortamda soramadıklarını ve yeterli bilgisi olan kişilere rahat sorabildiklerini beyan etmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” teması kapsamında “Evet” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Rahatça sorabiliyorum. Ailem ne kadar baskıcı olsa da bir yerden sonra hani atıyorum mesela oruç tutacağım zaman benden bunu Allah için yapmamı istiyorlar, eğer bizim için tutacaksan tutma diyorlar. O yüzden mesela yani öyle bir baskı fazla da hissetmiyorum şu dönemlerde. O yüzden direk sorabilirim, istediğim gibi herkese sorabilirim. Kimse de yargılamıyor. Okulumdaki öğretmenler de yargılamıyor, arkadaşlarım da yargılamıyor yani genelde çevremi de böyle seçiyorum.” (ÖYK4)

“Yani soruyorum, çekinmiyorum bundan çünkü çekinecek bir şey olduğunu düşünmüyorum. Eğer ben sormazsam ve içimde kuşku olarak kalırsa benim için daha kötü olur herhalde yani.” (ÖYK15)

“Yani... Açıkçası soruyorum. Çünkü sorgulamaya, kendimle tam olarak emin olmaya çalışıyorum. Kafamda şüphe kalmaması için aklıma gelen her şeyi soruyorum.” (ÖYK16)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” teması kapsamında “Kısmen” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Anneme evet ama genelde daha büyüklerime, böyle anneanneme, babaanneme vesaire şeylere sorduğumda hep böyle kesik kesik cevaplar alıyorum. O yüzden annem dışındakilere soramıyorum diyebilirim. ... Ders öğretmenlerimi görebiliyorum. Burada zaten bir tane din öğretmenimiz var. Ona da sorabiliyorum. Yani bize sürekli ‘Ben size dindar olmayı değil, iyi insan olmayı öğretmeye çalışıyorum.’ diyor. O yüzden ona da her şeyimi sorabiliyorum. O da her şeye böyle çok araştırdığı için.. Mesela ben bir konu hakkında ona soru soruyorum. Direk bana hangi ayette, hangi hadiste geçtiğini söylüyor. Öyle kanıtlarla beraber bana açıklama yapıyor. Ona da rahat sorabiliyorum. Rahatça konuşabiliyoruz.” (ÖYK1)

“Yani tabi aileme falan soruyorum ama mesela dışarıda böyle en ufak bir şey söylediğimde tamam kâfirsin sen falan tarzı bir şey var. Böyle bir şey...(acı bir gülümseme) Yani körü

körüne, böyle hiçbir şeyi sorgulamadan her şeye inanmak bana saçma geliyor. Hani biraz sorgulamak gerekiyor diye düşünüyorum.” (ÖYK5)

“Annem bu konuda bana çok imkân veriyor. Yani direk ona sorabilirim. Samimiyiz de bu konularda. Yani bir şey sorduğunda bana kızmıyor, sen nasıl böyle düşünürsün falan demiyor. Kendimi rahatça ifade edebiliyorum ona. ...Yani mesela böyle nasıl diyeyim.. Benim dedem çok kendini dine adanmış birisi. Çok mesela namazındadır. Kuran da okur. Sürekli böyle yani şeyde anladınız siz o yönde gider. Ona mesela soru sorarsam beni tersler nasıl böyle düşünürsün falan diye. Mesela ona açmaya korkarım biraz. Neden oluyor bilmiyorum ya sonra da belki benle ilgileri düşebilir diyorum. Onlara sormayayım diyorum içten soramıyorum onlara ne düşündüğümü. O taraf öyle. İşte çok muhafazakâr olan kısım, yani kişilerle çok iyi konuşamıyorum. Ama genel, ortada hani benim halimden de anlayan kişilere sorabilirim. Gençler daha çok.” (ÖYK8)

“Yani her ortamda olamıyor açıkçası. Aile ortamı gibi yerlerde daha rahat iken, topluluk arasındayken herkesin görüşleri farklı olabileceği için bazıları yargılayıcı olabiliyor ve bu her şeyi sormayı biraz sıkıntı yapmış oluyor. Çünkü insan toplumsal yerdeyken yargılanmak istemiyor. Toplumdan soyutlanmak istemediği için mutlaka (soru sormada) etkisi oluyor.” (ÖYK9)

Tablo 4-12: “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” Sorusuna İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Rahatça Soru Sorabilme Durumu	Evet	Merak ediyorsam sorarım, çekinmem	(3)	%60
		Rahatça sorabiliyorum	(9)	
	Kısmen	Dinden çıkarım diye bazı şeyleri sormam	(2)	%40
		Hakkımda olumsuz düşünüleceği için sormam	(4)	
		Halimden anlayan kişilere sorabilirim	(1)	
		Her ortamda sormam	(1)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” teması kapsamında “Evet” ve “Kısmen” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 60’ı dini konulara dair merak ettiği hususları rahatça sorabilme durumu hakkındaki görüşlerini “Evet” olarak belirtmişlerdir. Bu katılımcılar merak ettikleri dini konularla ilgili sorularını çekinmeden, rahatça sorabildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak kendileri rahat sorabilmelerine karşın arkadaşlarının soru sormada yaşadıkları sıkıntılara dikkat çeken katılımcılar görülmüştür. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 40’ı da dini konulara dair merak ettiği hususları her zaman rahatça soramadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum hakkındaki görüşleri “Kısmen” alt teması altında sınıflandırılarak analiz edilen katılımcılar; ailesi dışında sormaya çekindiklerini, dinden çıkma korkusuyla bazı şeyleri soramadıklarını, hallerinden anlayabileceğini düşündükleri kişileri seçerek sorabildiklerini, her ortamda rahat soramadıklarını beyan etmişlerdir.

Lise öğrencilerinin “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” teması kapsamında “Evet” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Soruyorum, insan zaten sormalı, sorarak geçmeli, sorarak gelişmeli ki insan daha çağdaşa erebilsin.” (LK5)

“Bence sorabiliyorum. Yani insanların (ne) düşündüğü çok fazla zaten benim umurumda değil. Ben eğer bir şeyi merak ediyorsam veya o konu hakkında kendimden eminsem söylemekten çekinmem. Biraz açık sözlüyümdür zaten. Öyle bir çekincem yok yani.” (LK11)

“Rahatça sorabiliyorum. Bu konuda bir şey hani yanlışsa da doğrusunu öğrenirim diyorum. Hani bu benim küçüklüğümü göstermez veya bana kötü bir şey yapmaz. Sonuçta doğrusunu öğreneceğim, yanlışsa yanlış diyecekler. Bana doğruysa da doğru diyecekler.” (LK14)

Lise öğrencilerinin “Rahatça Soru Sorabilme Durumu” teması kapsamında “Kısmen” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Mesela bu konuyu ben hiç bir hocama soramadım. Benim çünkü mesela bir arkadaşıma sorsam, ‘Sen benim arkadaşımsın nasıl böyle düşünüyorsun ya?’ Hani bizim dinimiz belli diyorlar ama ben hani soru sorduğum zaman amaç, hani ben dinden çıkmak için sormak değil amacım. Sadece merak. Ama mesela bir arkadaş ortamında söylemiştim bunu. Dün söylemiştim. Yazdığımı okutmuştum arkadaşlarıma. ‘Nasıl böyle bir şey? Sen şimdi Allah’ı mı sorguluyorsun? Dini mi sorguluyorsun.’ Hayır diyorum. Bunu yapmaya çalışmıyorum ama sadece merak ediyorum.” (LK2)

“Soramıyorum tabi. Yani şimdi her şeyde sorabilmemiz gerekiyor. Ama bazen soramam. Sanki bazen aklında bir soru olur ya bu dinden çıkar mıyım bunu sorsam diye düşünüyorum ve

sormaya korkuyorum. Dilimden aklımdan kötü bir düşünce geçirebilirsin ama onu diline şey yapmadığın sürece günah olmaz. Yani mesela o soruyu sorarsam eğer kendimi de kötü bir yola sokarmışım gibime geliyor ve soramıyorum açıkçası.” (LK7)

“Şöyle ailede bir anneme karşı rahatım. Bu konuda gayet çekingenliğim yok. Çünkü o kabulleniyor. Her hangi bir soru ya da şeyde o konuda açık görüşlü biri. Ona bir şey diyemem. Arkadaş çevrem de şöyle. Sınıfımdaki herhangi birine sorabilir miyim? Sorabilirim. Çünkü onlar da benimle aynı fikirde yaşayan insanlar çoğunluğu bakımından. Sosyal ortamda sosyal ortam pek fazla onlar için bir şey diyemem yani.” (LK18)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Dini konulara dair merak ettiğiniz hususları sorduğunuzda doyurucu cevaplar alabiliyor musunuz? Hatırladığınız birkaç örnek verebilir misiniz?” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-13 ve Tablo 4-14’ te belirtilmiştir.

Tablo 4-13: “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Örneği	Kod	f	Yüzde
Doyurucu Cevap Alabilme Durumu	Genelde evet	Cennette insana her istediği verilecek mi? Ahiret hayatının sonu var mı? Eşinin kadına nasıl davranması gerektiği? Nasıl oluyor yani niye buradayım? Niye Allah? Neden İslam dinindeyim?	Bilgili kişilere danışınca Alabiliyorum, bilgiler yetiyor Yoruma açık konular dışında	(2) (4) (2)	%40
	Genelde hayır	Gözlemlenebilen uzayın ötesinde ne var? Üç boyutlu evrenin ötesi var mı? Zamanın izafiliği konusu İlk insan Kuran’a göre Âdem ile Havva ve bilimsel bilgiler çelişiyor. Din acaba doğru mu? Hristiyan bir ailede doğmuş kişi cennete gitmeyecek mi?	İnternete baktığımda tatmin edici olmuyor Tekdüze cevaplar oluyor Bilimsel konularda dinle ilişkili araştırma yok	(2) (2) (1)	%25
	Kısmen	Niçin kurban kesiyoruz? Tanrının buna ihtiyacı mı var? Madem Allah kaderi gaybı biliyor biz niye sınav oluyoruz? Erkek ve kadınların örtünme farkı? İslam’da 4 kadınla evlilik konusu? Cennet cehenneme hangi konulardan gidiliyor? Sigaranın dini hükmü ne?	Beyin fırtınası yaparak cevaplanırsa Bazı konularda alabiliyorum Bazı kişilerden alabiliyorum	(1) (3) (2)	%30

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Genelde evet”, “Genelde hayır” ve “Kısmen” alt temaları altında incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplara ait örnekler de bu alt temalar altında sunulmuştur. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 40’ı dini konulara dair merak ettiği

hususları sorduklarında doyurucu cevaplar alabilme durumları hakkındaki görüşlerini “Genelde evet” olarak belirtmişlerdir. Bu katılımcılar genel olarak doyurucu cevap alabildiklerini, aldıkları cevaplardaki bilgilerin yeterli olduğunu ve yoruma açık konular dışında tatmin edici cevaplar alabildiklerini ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 25’i de dini konulara dair merak ettiği hususlarda doyurucu cevaplar alabilme durumlarını “Genelde hayır” olarak belirtmişlerdir. Bu durum hakkındaki görüşlerini; internete baktıklarında tatmin edici olmadığını, tekdüze aynı tarz cevaplar olduğunu ve bilimsel konularda dinle ilgili araştırmaların bulunmadığını ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 30’luk bir kısmı da dini konulardaki sorularına doyurucu cevap almak hususundaki görüşlerini “Kısmen” olarak belirtmişlerdir. Bu alt tema altında sınıflandırılarak analiz edilen katılımcılar; sorularına düz cevaplar verilmesi yerine beyin fırtınası şeklinde tartışılarak cevap verildiğinde doyurucu olduğunu, bazı konularda doyurucu cevaplar alırken bazı konularda yanıtları tam kafalarına oturtamadıklarını ve bazı kişilere sorduklarında doyurucu cevaplar olurken bazı kişilerde ise tatmin edici olmadığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı da dini konulara ilgisinin olmadığını ve dini konularda hiç sorgulamasının olmadığını belirterek bu soru başlığına dair görüş beyan etmemiştir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Genelde evet” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Alabiliyorum. Çünkü gerek internet gerekse hocamdan, annemden aldığım bilgiler yetiyor genelde.” (ÖYK3)

“Eğer bilgili insanlara sorduysam. Yani aslında konuya göre de değişebiliyor. Gerçekten bariz bir yerde yazıyorsa benim sorumun cevabı Kur'an gibi bir yerde, o zaman evet doyurucu olabiliyor. Ama bazı sorular vardır, muallaktır. Yani birebir yazmaya ve yorumlara açık olanlar da tam olmayabiliyor tabii ki. Çünkü herkesin görüşü o konuda farklı oluyor. Herkes kendine göre yorumluyor. Onlar da bire bir kesin doğru cevap olmadığı için tam da doyurucu olmayabiliyor.” (ÖYK9)

“Ben yeteri kadar cevap aldığımı düşünüyorum. Yani zaten alamazsam daha fazla başka kaynaklarla ilgileniyorum. Onun cevabını bulana kadar aklımda şüphe kalması pek sevdiğim bir durum olmuyor. O yüzden aklımda şüphe kalmayana kadar bulmaya çalışıyorum cevabını.” (ÖYK16)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Genelde hayır” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Genel olarak hayır. Yani şöyle günlük hayattaki sorularım evet. Ama benim hani sorularım normal sorular olmadığı için daha çok bilimsel şeyler. Bunlarla alakalı elimde çok daha

doğrusu dünya olarak elimizde çok fazla kaynak yok. Olan kaynaklar da dinden bağımsız olarak yazılmış yabancı dildeki bilimsel makaleler. Hani hiçbir şekilde (din ve bilim konularını) bağdaştırma yapan birisi yok, ben de o bağdaştırmayı aradığım için, kaynağım olmadığı için yok.” (ÖYK7)

“Genelde internete yazıyorum ama genelde pek tatmin edici cevaplar alamıyorum yani internetten falan. Yani genelde bulamıyorum. ... Genelde hep aynı tarz cevaplar oluyor. Yani tam tatmin olamıyorum cevaplardan.” (ÖYK11)

“Genellikle tam olarak tatmin etmez. Soruların cevaplarını da şey yapıyorum, üstüne düşünüyorum, onun verdiği yorumun üstüne. O zaman kendi kendime bir cevap veriyorum zaten.” (ÖYK18)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Kısmen” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Yani arkadaşlarıma sorduğumda bir beyin fırtınası yaptığımda bir yere kadar. Yani bir konuda ikna olabiliyorum. Ama mesela yaşlı insanlara sorduğumda onların anlattıkları şeyler bana biraz daha uçuk kaçık geliyor. Bu beni doyurmuyor yani ucu açık şeyler olarak geliyor. Bu yüzden ben bir beyin fırtınası olması gerektiğini düşünüyorum. Oturup böyle konuşulması gerektiğini, bir şeyin cevabı olmadığını, o cevaba giden yolun daha önemli olduğunu düşünüyorum. Yani mesela biz burada atıyorum otuz dakika boyunca bir soru üstünde konuşsak işte en azından bir fikrimiz olur. Ama ben size bir soru sorsam, siz cevabını verseniz sadece bir cevap almış olurum ve o da yani beni doyurmaz. Açıkçası ben üstüne konuşmayı daha çok isterim.” (ÖYK4)

“Bazen bulabiliyorum, bazen bulamıyorum. Kişiden kişiye göre değişiyor. Din hocasından hocasına göre değişiyor. O kendi yorumlamasına bağlı. İnternette baktığım zaman biraz daha net, daha net oluyor. Doğrudan açık cevap veriliyor.” (ÖYK10)

Tablo 4-14: “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Örneği	Kod	f	Yüzde
Doyurucu Cevap Alabilme Durumu	Genelde evet	Yeryüzündeki insanlar zulüm, haksızlık ve adaletsizlik içinde yaşıyorken hani din nasıl var o zaman?	Bilgili kişilere danışınca(2)		%40
		Aklı veren Allah niçin akılla ulaştığımız buluşu günah sayıyor?	Araştırmaya ve düşünmeye devam ederek	(6)	
		Müzik dinlemek haram mıdır?			
		Neden bilim adamları birçok noktada imandan ayrılıyor?			
	Genelde hayır	İnsan niye böyle bir sorumluluğun altına girip dünyaya gelmeyi kabul etti?	İnternete baktığımda güvenilir ve tatmin edici olmuyor	(1)	%25
		Neden kadınlar erkek kadar miras almasın?	Cevaplar ikna edici değil	(3)	
		Erkekler istediği gibi giyinirken ben niye giyemiyorum?	Gerçek ilim sahibi insanlara ulaşamıyoruz(1)		
	Kısmen	İlk insan Kuran’a göre Âdem ile Havva ve bilimsel bilgilerin çelişkisi?	Bazı kişilerden alabiliyorum	(2)	%35
		Allah her şeyi yazmış ve biliyorsa bizim üstümüzde niye deniyor ki?	Bazı konularda alabiliyorum	(4)	
		İnsanın dünyadaki imtihanı hakkında sorular?	Kitaplardan ve internetten de bakarak(1)		

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Genelde evet”, “Genelde hayır” ve “Kısmen” alt temaları altında incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplara ait örnekler de bu alt temalar altında sunulmuştur. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 40’ı dini konulara dair merak ettiği hususları

sorduklarında doyurucu cevaplar alabilme durumları hakkındaki görüşlerini “Genelde evet” alt teması altında belirtmişlerdir. Bu katılımcılar genel olarak bilgili kişilere danıştıklarında doyurucu cevap alabildiklerini, aldıkları cevapların üzerinde düşünmeye ve araştırmaya devam ederek tatmin edici bir sonuca ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 25’i de dini konulara dair merak ettiği hususlarda doyurucu cevaplar alabilme durumları ile ilgili görüşlerini “Genelde hayır” alt temasında belirtmişlerdir. Bu durum hakkındaki görüşlerini; internete baktıklarında güvenilir ve tatmin edici olmayan birçok bilgi ile karşılaştıklarını, aldıkları cevapların ikna edici olmadığını ve gerçek ilim sahibi insanlara ulaşp sorularını soramadıklarını ifade etmişlerdir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 35’lik bir kısmı da dini konulardaki sorularına doyurucu cevap almak hususundaki görüşlerini “Kısmen” alt temasında belirtmişlerdir. Bu alt tema altında sınıflandırılarak analiz edilen katılımcılar; sorularını sordukları kişiye ve sordukları konuya göre bazen doyurucu cevaplar aldıklarını bazen alamadıklarını, kitaplardan ve internetten kendi gayretleriyle konular üzerinde araştırma yaparak doyurucu cevaplara ulaşmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Lise öğrencilerinin “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Genelde evet” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Çoğunlukla doyurucu cevap alabiliyorum. Yine burada bizim S. Hoca diye bir hocamız var, babamın da tanıdığı. Onun salı ve perşembe sohbetleri var. Bazen oraya gidip ona direk soruyorum. O cevap veriyor. Eğer orada doyurucu bulamadıysam cevapları, onları genelde zaten videolardan doyurucu buluyorum. Cevapları orada uzun uzadıya anlatılıyor. Çok fazla şey zaten sosyal medyadan değil, daha çok Youtube üzerinden video olduğundan dolayı daha uzun.” (LK4)

“Evet, genel olarak öyle. Yani çoğunlukla yüzde 99. Mesela kitap okuyordum internet üzerinden. Orada bir tık bilimkurguya kaçıyor ve insanlar hani genler falan değiştirebiliyor ya. Bu tabi günah sayılır. Mesela çocuğun göz rengini değiştirmek falan. Eğer bu günahsa Allah neden bunu yapacak akli bize verdi? Soruya da yazmışım zaten. Yani içlerinde en merak ettiğim bu oldu. Çünkü Allah bize bu akli kullanmamız için veriyorsa her yönden bunu değerlendirmemiz gerekiyor. Bunu yaptığımız zaman neden günah oluyor?” (LK13)

“İyi alamadığım zamanlar olmuştu hatta ama o soruların da belli bir noktadan sonra aşırı fazla detay olduğunu ve hayatımda pek fazla önemli bir yeri olmadığını fark edip eee sonrasında zaten hani benim için birazcık tarihe karışmıştı o sorular. Ama onun dışında doyurucu cevaplar almadığım da genellikle üstüne gidip bu sefer kendim hani farklı kaynaklardan yararlanıp tekrardan hani kendi inanç esasına göre bir yorum çıkartarak hani

düşünmeye devam ediyorum. İlk başlarda şeyle ilgili çok fazla sorum olmuştu. Hani neden bilim adamları vesaire birçok noktada imandan ayrılıyor? Eskiden birçok bilim insanı Müslümandı ve İslamiyet yolunda birçok çalışma yapmıştı. Ancak şu an günümüze baktığımızda deist veya ateist birçok bilim adamını görüyoruz. Ve matematiksel anlamda vesaire yani Allah'ın var olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. ...” (LK20)

Lise öğrencilerinin “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Genelde hayır” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Ben zaten kağıtta da yazmıştım. Bu konularda gerçekten ilmi olan insanlar, insan içine çıkmıyorlar. Bize bilgilerini doğru şekilde aktarmıyorlar. O insanlar olsaydı, çevremde ona sorulsaydı, onlar bunu düzgün şekilde anlatsaydı tamamdı, yani (cevabı) alırdım. Ama şu an o kadar bilgisi olan insanlar bizim çevremizde değiller. O yüzden şuan aldığım bir tavsiye, bir öneri beni çok doyurucu gelmiyor, tatmin etmiyor diyelim, doyurmuyor beni.” (LK10)

“Hayır. Ben isterim ki mesela o insan karşımda Kur'an ı Kerim'i açsın. Bak işte burada böyle böyle diyor. Ya da mesela bir hadis göstereyim, bana bir kaynak göstereyim, şöyle şöyle desin, bir bağlam kursun yani. Ama insanlar genelde sadece kendi yorumlarını kattıkları için zaten Hristiyanlık ve Yahudilik de bu yüzden bozuldu. Ama işte insanlara genel olarak güvenmediğim için. Mesela din dersinde özellikle miras konusunda soruya da yazmıştım zaten o miras konusunu. Eskiden tamam doğru olabilir. Çünkü kadınların çok fazla bir söz hakkı ya da çalışma gibi durumları yoktu. Erkekler bakıyordu ama şu anda mesela kadınlar da çalışabiliyor, kadınlar da kendi ailesini kurabiliyor. Çok fazla erkeğe ihtiyaç kalmıyor aslında. Yani bir kadın mesela eşi öldükten sonra kendi çalışıp çocuğuna bakabilir. O zaman neden kadınlar erkek kadar miras almasın? Mesela hoca bunu anlatıyor ama tam olarak bir açıklama vermeden geçiyor. Böyle bir soru sorduğunuzda göz ardı ediliyor. Bu seferde insan hani işin akli ve mantıki yönünü arıyor.” (LK11)

Lise öğrencilerinin “Doyurucu Cevap Alabilme Durumu” teması kapsamında “Kısmen” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Yani. Bazen evet, bazen buna kesin bir cevap veremem. Bazılarında evet oluyor ama bazılarında olmuyor. Çünkü bir şey demişti. Bazı soruların cevapları olamaz. Hani akıl almaz gibi. Öyle bir şey desem tam hatırlamıyorum. O yüzden hepsine tam olarak cevap aldım diyemem. Ama cevap yazdıklarım oldu. Hani hepsine diyemem. Karışık biraz, orası karışık. ...Yani şey diye düşündüm yine o zamanda aklımda kalan bir soruydu. Hani mesela bir insan diyelim ki çok güzel bir hayat sürüyor. Gayet mutlu, her şey yerinde. Ama diyelim ki başka bir yerde bir insan çok kötü hayat yaşar. Ben şeyi merak ediyorum. Hani tamam kader olabilir

tamam ama mesela bu insan ne yaptı? Hani kötü hayatı hak ediyor da o iyi hayatı hak ediyor? Hani neden bir eşitlik yok gibi düşünmüştüm aslında. ...” (LK6)

“Şöyle çok fazla alamıyorum açıkçası. Ama şey mesela biraz soruyorum, şey yapıyorum, düşünüyorum falan. Sonra mantıklı gelmeye başlıyor açıkçası bazı şeyler oturuyor, bir bakıma oturmayan şeyler de oluyor. ... Mesela ya hayatın bir sistemi var yani hani herkes bizim önümüze çıkar, herkes bir imtihan ya. Ben bu soruyu sormuştum. Herkes bir imtihan ama mesela her önümüze çıkana imtihan gözüyle bakmamız gerektiğini söylüyorlar mesela. Ama her önümüze çıkan insanı imtihan gözüyle bakarsak eğer hani kafayı yeriz gibime geliyor benim. Her şey bir imtihan, her yaptığımızın, bunu bu yüzden yaptım dememizin bir sebebi olması gerekiyor. Yani bir amaçsızlık olmaması gerekiyor. Ama her şeyin bir sebebi varsa, yani her adımımı ölçerek attığım zaman biraz korkutucu geliyor bu bana.” (LK7)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin size bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Örnek verebilir misiniz?*” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-15 ve Tablo 4-16’ da belirtilmiştir.

Tablo 4-15: “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Örneği	Kod	f	Yüzde
Hayatın Anlamına Dair Sorular ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı	Evet	Allah'ın verdiği emir yasakları yerine getirirsem			%80
		Allah'ın hep yanımda olduğu aklıma geliyor ve rahatlıyorum	Allah'la birebir dualar yardımcı oluyor	(2)	
		Dini kurallara uyduğumuzda gerçekten mutlu olduğumuzu gördüm	Din güvende hissetmemi sağlıyor	(1)	
		Zenginlik, makam mevki gider ahretlik şeyler elde kalır	Korktuğumda ve üzüldüğümde Allah'a sığınıyorum	(1)	
		Zorlukları Allah bir kapı açar diyerek dua ile aşıyorum	Yaratılış ve ölüm ötesi hakkında dine başvuruyorum(1)		
		Bir dine mensup olmak insana güven veriyor, rahatlatıyor	Yaşamın amacını dinde buluyorum(11)		
		Din başıboş yaşamaktansa bir amaca bağlıyor			
		İnsan varlıklar içindeki değerini dinle buluyor			
		Varlığının başlangıcının bir yaratıcı ile olması			
		Din bizi güzel bir hayata yönlendiriyor			
	Hayır	Tanrı bizi yalnız başımıza bırakmış biridir			%20
		İyilik dinle değil kendi ahlak ve değer yargıları ile ilgilidir	Çözümü kendi içimde arıyorum(3)		
			Umudu tanrıda bulamıyorum (1)		

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” teması kapsamında “Evet” ve “Hayır” alt temaları altında incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplara ait örnekler de bu alt temalarla birlikte sunulmuştur. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 80’i hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin katkısı olup olmadığı hakkındaki görüşlerini “Evet” olarak belirtmişlerdir. Bu katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaşamlarının amacını dinde bulduklarını ifade eden görüşler ortaya koymuşlardır. Yine “Evet” alt teması altında analiz ettiğimiz diğer katılımcılar; Allah’la birebir duaların yardımcı olduğunu, dinin güvende hissetmelerini sağladığını, korktuklarında ve üzüldüklerinde Allah’a sığındıklarını, yaratılış ve ölüm ötesi hakkında dine başvurduklarını ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 20’si de hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin katkısı olup olmadığı hakkındaki görüşlerini “Hayır” olarak belirtmişlerdir. Bu durum hakkında; çözümü kendi içlerinde aradıklarını, umudu tanrıda bulamadıklarını, sorguladıklarını ancak çözümü dinde görmediklerini ve dinin kendilerine bir katkısı olmadığını ifade etmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” teması kapsamında “Evet” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Düşünüyorum. Çok düşünüyorum hem de. Çünkü sürekli böyle düşünüyorum. Ya hayatın anlamı ne? Böyle çok düşünüyorum bunu günlük hayatımda. Ama sonra aklıma geliyor işte. İşte geldik, sonra bir ahiret hayatı var. Cennet, cehennem. Böyle düşünüyorum. Ve Allah’ın hep yanımda olduğu aklıma geliyor ve rahatlıyorum. Yani kendimi daha huzurlu hissediyorum.” (ÖYK5)

“Oluyor. Ya din bizim bu dünyada ve ahirette mutlu olmamızı sağlayan şey. Dini kurallara uyduğumuzda gerçekten mutlu olduğumuzu gördüm. Toplum olarak da bireysel olarak da bence etkiliyor din. Mesela zekât vermek olarak düşünürsek -(örnek)Oluyor mu bilmiyorum tam- yani toplumda denge oluyor.” (ÖYK6)

“Yani düşünüyorum. Çünkü şöyle, gerçekten baktığımızda mesela dünyada her şeyi kazanabiliriz. En üste çıkabiliriz, bir şey olabiliriz. Ama bir gün geliyor ve o günden sonra ne yaptığının, ne kadar üste çıktığının, ne kadar zengin olduğunun hiçbir önemi olmuyor. Ne kalıyor? Dünya sonrası hayat! Ona da inanıyorsan dünya sonrası hayattaki eline geçen şeyler kalıyor işte. Bunları da nasıl kazanabilirsin? Yine iyilik yaparak, ibadet ederek yapabilirsin.” (ÖYK7)

“Yani bence sorunun çözümünde en büyük yardım aslında(din). Çünkü aile gibi yardımlar da çok oluyor. Ama Allah'la bire bir şey olabildiği zaman dualar falan bence çözümlerde çok büyük yardımcı olabiliyor. Tabi belli bir yaşa gelince.” (ÖYK9)

“Hepimizin bir yaratılış amacının, hepimizin yaptığı her hareketin bir aslında amacının olduğunu düşünüyorum. Bu konuda din bana bunu söylüyor. Yani bu yüzden bazı soruların cevabını, kendi kafamda oluşan soruların cevabını bu sayede alabiliyorum.” (ÖYK15)

“Bence katkısı var. Neden? Çünkü eski çağlara bakıldığı zaman mesela filozoflar, hani yeni birkaç din gelmişken filan bunları yapıyorlardı. Acaba hiç gelmeseydi. O zaman hayatın anlamını neye göre yorumlayacaklardı mesela, onu düşünüyorum. Mesela şu şekilde düşünelim diyecektim. Platon'un idealar kuramı var. Mesela gerçeklikle hani bizim bulunduğumuz gerçeklik bir değil diyor. Mesela idealar gerçek olan diyor. Oradan ben genel olarak şu algıyı çıkarırım; mesela dinsel bir ona amaç verilmediği zaman, hani kendinden üstünde tek bir varlık düşünmediği zaman, kendini hep küçük görme eğilimine giriyor. Çünkü bir sürü insan var, bir sürü canlı var benim önemim ne gibi düşünmeye başlıyor. Bizde bu din şu anlamı katıyor: Her şeyin aslında bir izi var, bir etkisi var. Bu sayede dünyaya karşı işte daha az zarar veren bir canlı olmamız konusunda hani bizi teşvik ediyordur.” (ÖYK18)

“Hani düşünüyorum. Hani her şeyin sıfırdan başlaması fikri çok mantıklı gelmedi bana. Hani illaki birinin veya bir şeyin, bir varlığın başlatmış olması gerekiyor. Ben buna inanıyorum. O yüzden yani dini sorguladım ve bana mantıklı geldi. Çok mantıksız bir açısını veya bir olayı bulamadım. Sürekli yardımcı oluyor zaten. Onun dışında genel olarak okudukça bilimsel konularda da bilgi edinebiliyorum.” (ÖYK19)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” teması kapsamında “Hayır” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

ÖYK4: “Düşünmüyorum. Sonuçta ben dünyamızda sadece bizim olduğumuzu bilmiyorum. Bana kalırsa Tanrı elinde karınca çiftliği olan bir çocuktur ve yani bizi yalnız başımıza bırakmış birisidir. O yüzden hani hayatın anlamını dine sığınarak insanlar tabi ki de işte dediğim gibi umudu Tanrı'da buluyorlar. Ben de bulmaya çalışıyorum ama bir türlü bulamıyorum.”

ÖYK10: “Şu an hayır. Şeyi çok fazla kendi sıkıntılarımı, çözmeye çalıştığım zamanı dine fazla bakmıyorum. Kendim bir şey yapmaya çalışıyorum. Kendim bulmaya çalışıyorum. Açıkçası fazla bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Kendin insanlara iyi davranman gerektiğini düşünüyorum ama bu din ile alakalı değil. Kendi ahlak, değer yargıları ile ilgili. Onu yapmak için dine ihtiyacım olduğunu düşünmüyorum.”

Tablo 4-16: “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Örneği	Kod	f	Yüzde
Hayatın Anlamına Dair Sorular ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı	Evet	Hayatın sonunda adaletli bir yargının olması güven insana veriyor			%95
		Allah'ın hep yanımda olduğu aklıma geliyor ve rahatlıyorum			
		Din bizi güzel bir hayata yönlendiriyor	Allah’la birebir ibadet ve dualar yardımcı oluyor (4)		
		Namaz, dua vb. yaptığında insanın içi huzura eriyor	Din hayata dair doyurucu çözümler sunuyor (6)		
		Düşündüğüm zaman yağmurun, karın yağışı her şeyin bir işareti var Allah’tan geldiğine	Din güvende hissetmemi sağlıyor(3)		
		Bir sıkıntımız olunca direk Allah'a dua ediyoruz	Yaşamın amacını dinde buluyorum (9)		
		Bu dünyaya başıboş gelmiş olamayız			
		Bir cevaba ulaşamadığımız yerde din bize cevap oluşturabiliyor			
		Din sosyal hayatı düzenliyor ve insanlar arasındaki köprüyü sağlıyor			
	Hayır	Bence din kültüredür. Yani bir toplumun kültürüdür	Bir yaratıcı ile herhangi bir bağım olmadı (1)		%5

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” teması kapsamında “Evet” ve “Hayır” alt temaları altında incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplara ait örnekler de bu alt

temalarla birlikte sunulmuştur. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 95'i hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin katkısı olup olmadığı hakkındaki görüşlerini “Evet” olarak belirtmişlerdir. Bu katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaşamlarının amacını dinde bulduklarını ifade eden görüşler ortaya koymuşlardır. Yine “Evet” alt teması altında analiz ettiğimiz diğer katılımcılar; Allah’la birebir ibadet ve duaların hayatı anlamlandırmada yardımcı olduğunu, dinin güvende hissetmelerini sağladığını, dinin hayata dair pratik çözümler sunduğunu ifade etmişlerdir. Lise öğrencisi bir katılımcı da hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin katkısı olup olmadığı hakkındaki görüşünü “Hayır” olarak belirtmiştir. Bu durum hakkında şuana kadar bir yaratıcı ile herhangi bir bağının olmadığını ve dini toplumun ürettiği bir kültür olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Lise öğrencilerinin “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” teması kapsamında “Evet” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Tabii ki. Yani bir sonuca varmak. Hayatın boyunca bir şeyler yaşıyorsun. Acı olsun, tatlı olsun. Üzüliyorsun, seviniyor, haksızlığa uğruyorsun. Bunlar oluyor ve bunların sonucunda bir adaletin olması, bir şeylerin yargılanacak olması ve bu yargının şaşmayacak olması büyük bir güven veriyor insana. Ve belli bir amaç içinde yaşıyorsun yani bir amacın oluyor en azından. Yani ben bu hayatta solmayacağım, ben bir yerde ne bileyim toprak olup gitmeyeceğim, ne bileyim tekrar başka bir bedende can bulmayacağım. Bir kere hayat yaşayacağım ve bu hayatın sonunda ben bunu çalışacağım, sınavın sonucunu göreceğim gibi bir şeyin sonucunu alacağım. O yüzden de yaşadığım her şeyi ona göre şekillendirmem biraz gerekiyor. Tabi ne kadar yapıyoruz belli değil. Ama kesinlikle bir şekillendirmemiz gerekiyor. Din de o yüzden büyük bir katkı sağlıyor. Çünkü bir sonuç var. Yaşadığın bir şey de bir sonuca varacaksınız.” (LK1)

“Şimdi bana göre hayatın anlamı zaten direkt anı yaşamak, gerekeni gerektiği şekilde yapmak üzerine kurulu bir yaşam. Deli dolu yaşayan biriyim aslında. Çok büyük bir şeyim yok. Carpe diem yaşıyorum bir nevi. Gerçi ben şu konuda çok şükreden biriyim. Mesela benim için katkısı o şükretme konusu olsun ya da herhangi bir şekilde işime yarıyor açıkçası. Ya da herhangi bir dua okurken, illa ki insanın bir şeye ihtiyacı oluyor, bir inanca esasında. Yani pek söz etmese bile ruhen hissetmek istiyor (insan).” (LK6)

“Evet, hayatımın birçok noktasında İslam’ın bana neden sonuç ilişkisi kurdurabilmesi sayesinde bazı değerleri ve bazı yetkinlikleri yani becerileri bana katması sayesinde hayatıma büyük bir anlam kattığını söyleyebilirim. Birçok teknik, bilimsel ve sosyolojik anlamda ve felsefe anlamında söylediğim şeylerin temelinde zaten inanç esasına bağlı olduğundan kaynaklı olarak yorumlar yapıyorum. Hani bunların temeline inip ya bu neden, bu neden bu,

neden bu neden diye birisi bana sorduğunda en son ki cevabı zaten Allah ve İslam olmuş oluyor. Ve orada İslam'ı anlamaya yönelmiş oluyor. O yüzden en büyük temel taşlarından bir tanesi zaten İslam ve İslami değerlerim olmuş oldu.” (LK20)

Lise öğrencilerinden bir tanesinin “Hayatın Anlamına Dair Sorular Ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” teması kapsamında “Hayır” alt teması altında verdiği cevap şöyledir:

“...Aslında ii herkes şunu söyler insanoğlu bir şeye inanma şeyini der aslında. Yani bir yaratıcı bulayım ben, onun beni yarattığı görüşüne varayım, ona inanayım, ondan dileneyim, ona sığınır mıyım falan diye. Ama bu bende öyle bir şey bulunmadı. Daha doğrusu nasıl anlatabilirim bunu? Herhangi birine sığınma, herhangi birine şey yapma, ondan isteme, ona tapma her hangi bir şey olmadı. ...Bence din kültürdür. Yani bir toplumun kültürüdür. Kültürler doğrultusunda bu dinler geliştirilmiştir diye düşünüyorum. ...Burada kültür, inanan insanlara, dinlere baktığımızda kimi ülkelerin dini, kendi kültüründe gördükleri şeylere, kültürlerle değiniyor. ...” (LK5)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Merak ettiğiniz, sorguladığınız dini konular hakkında bilgi edinme sürecinde karşılaştığınız güçlükler nelerdir? Paylaşabilir misiniz?” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-17 ve Tablo 4-18’ de belirtilmiştir.

Tablo 4-17: “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler	Var	Arapça bilmeme	(3)	%75
		İnternetteki bilgi kirliliği	(10)	
		Bilgisizlik, bilgiye erişememe	(4)	
		Dinden çıkma korkusu	(1)	
		Farklı görüşler	(7)	
		Sosyal çevre baskısı	(6)	
		Utangaçlık, çekingenlik	(3)	
	Yok	Güçlük yaşamıyorum	(5)	%25

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 75’i merak ettikleri dini konular hakkındaki bilgi edinme sürecinde karşılaştıkları güçlükler durumunu ifade eden görüşlerini “Var” alt teması altında belirtmişlerdir. Bu katılımcılar en çok sanal âlemdeki bilgi kirliliği, aynı soruya ait farklı görüşlerin belirtildiği cevaplar ve sosyal çevrelerinden gelen tepkilerin sorgulama sürecini zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Bunlarla birlikte bilgi yetersizliği, bilgiye erişememe, Kuran dili olan Arapçayı bilmeme, utangaç kişiliğe sahip olma ve bazı şeyleri sorduğunda dinden çıkma korkusu ya da dinden çıkmakla itham edilme durumlarının bilgi edinme sürecindeki karşılaştıkları güçlükler olduğunu belirtmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 25’i de merak ettikleri dini konular hakkındaki bilgi edinme sürecinde herhangi bir güçlükle karşılaşmadıklarını ifade eden görüşlerini “Yok” alt teması altında belirtmişlerdir. Bu katılımcılar dini konular hakkında bilgi edinme süreçlerinde herhangi bir güçlük yaşamadıklarını, istedikleri bilgiye gerek kişilere sorarak gerekse değişik kaynaklardan araştırarak ulaşılabildiklerini ifade etmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“... yani dediğim gibi internet tamamen bir bilgi çöplüğü. Evet, o yüzden hani tam olarak şey yapamıyorsun. Yine forumlara giriyorsun, oradakiler de yanlış olabilir belki. Oradakiler de insanlar. Seni manipüle etmeye çalışıyor olabilir. O yüzden seçemiyorsun. Yani tamamen bir güvensizlik var bu konuda.” (ÖYK4)

“En büyük sorun kaynak olmaması. Yani bu konuyla alakalı araştırmış, araştırma yapmış birisi olmadığı için okuyup bakıp aa bu adam bunu bulmuş diyebileceğim bir şey yok hani. Çünkü araştırma yapanlar dinden bağımsız yapıyor. Dinle alakalı araştırma yapanlar da benim ilgilendiğim (bilimsel) konulardan alakasız konuları araştırıyor.” (ÖYK7)

“Çok şey yapıyorlar mesela. Karşıt düşünceli biri geliyor diyor ki işte Kuran'da şu ayeti ben buldum. Tek bir cümle alıyor ayetten. Diyor ki buna göre bu, bu bir cümlelik ayete göre şu şu yanlıştır, şu çelişiyor kendi içinde diyor. Ama aslında baktığınızda başka birinden baktığında aynı ayeti almış, başka güzel bir şey açıklıyor ve önceki durumla alakası olmadığını görüyorsunuz. Bazen ayetin tümünü almış oluyor, farklı bir şey anlaşıyor. Yani öyle şeyler beni çok kafamı karıştırıyor. Bu zorlukla karşılaşıyorum. İnsanların farklı düşündüğü için bir şeyleri yanıltması. Yani bunu dinle uğraşanlar da yapıyor bazen. Yani bir şeyi örnek göstereceğim diye yanlış bir şeyi örnek gösteriyor.” (ÖYK8)

“(Sosyal çevreden yargılama) Olabiliyor. Çünkü lise çağındaki insanlarda aslında herkes olgunluğa tam geçilmediği için herkesin farklı fikri oluyor ve önyargıya çok müsait. Herkes böyle aklına geleni söyleyemeyebiliyor. Bu bazen gerçekten engelleyici olabiliyor insanın görüşlerini.” (ÖYK9)

“İnternette doğru bilgilerin yanında çok fazla yalan yanlış bilgiler de çıkıyor veya abartılmış yorumlar da görüyorum. Yani gerçekliğini yitirmiş yorumlardan bahsediyorum. Bunlar bana doğruyu öğrenmemde zorluk çıkarıyor.” (ÖYK15)

“Mesela bakıyorum çevremde bunu cevaplayacak biri yok, gidiyorum internete o da bazen tam istediğim cevabı veremiyor. O zaman öyle içimde kalıyor yani...” (ÖYK18)

“Ya belki şey olabilir. Benim hani kendim o dile hâkim olmadığım için kendim açıp böyle Arapçasını okuyamıyorum orijinalini. Hep mealler ile yetinmek zorunda kalıyorum ve hepsi bir nevi birbirinden böyle, küçük küçük farklılıkları oluyor. Yani herkes kendine göre çeviriyor. Bazen aynı şeyi anlatıyor belki de ama bilmiyorum. Cümlelerin kuruluş şekli falan farklı.” (ÖYK5)

“İçime kapanığım. Sanırım biraz normalde de utanıyorum. Bir defa konuşmaya başlarken sorular sormaya da çekiniyorum yani.” (ÖYK8)

Özel yetenekli lise öğrencilerinden “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” teması kapsamında “Yok” alt teması altında bir katılımcının verdiği cevap örneği şöyledir:

“Aslında öyle bir güçlükle karşılaştığım söylenemez. Bir de zaten internette çoğu şey var, bir sürü kaynak var, illaki biri doğru çıkıyor. Eğer böyle yanlış olanlar varsa da yani yakınım da da bilgili kişiler var.” (ÖYK2)

Tablo 4-18: “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler	Var	Arapça bilmeme	(1)	%95
		Bilgisizlik, bilgiye erişememe	(6)	
		Dinden çıkma korkusu	(2)	
		Farklı görüşler	(8)	
		İnternetteki bilgi kirliliği	(8)	
	Yok	Sosyal çevre baskısı	(7)	%5
		Gündelik kaygılar	(1)	
		Güçlük yaşamıyorum	(1)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 95’i merak ettikleri dini konular hakkındaki bilgi edinme sürecinde karşılaştıkları güçlükler durumunu ifade eden görüşlerini “Var” alt teması altında belirtmişlerdir. Bu katılımcılar en çok sanal âlemdeki bilgi kirliliğinin, aynı soruya ait farklı görüşlerin belirtildiği cevapların ve sosyal çevrelerinden gelen tepkilerin sorgulama süreçlerini zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Bunlarla birlikte dini konularda yeterli bilgiye sahip olmamanın, bilgiye erişimde kaynakların azlığının da kendileri için önemli bir güçlük olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar Kuran dili olan Arapçayı bilmemenin ve bazı şeyleri sorduklarında dinden çıkma korkusunun ya da dinden çıkmakla itham edilmenin bilgi edinme sürecindeki karşılaştıkları güçlükler olarak ifade etmişlerdir. Lise öğrencisi bir katılımcı da merak ettiği dini konular hakkındaki bilgi edinme sürecinde herhangi bir güçlükle karşılaşmadığını ifade eden görüşlerini “Yok” alt teması altında belirtmiştir. Bu katılımcı dini konular hakkında bilgi edinme süreçlerinde herhangi bir zorluk yaşamadığını, istediği bilgiye direk aile içinde sorarak cevaplara ulaşabildiğini ifade etmiştir.

Lise öğrencilerinin “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Okulda zaten söylemiştim, biraz daha bir kutu içinde oluyorsun, daha bir çerçeveliyorsun kendini. Ailede benim ailemde çok bir sıkıntı olmuyor ama yaş işin içine giriyor. Bazen imkânlar olmuyor. O doğru kaynağa birden ulaşamıyorsunuz. Doğrudan anlaşılmıyor. Biraz dolaylı yoldan gerekiyor internet vesaire. İnternette, sosyal medyada ise dediğim gibi din yorumcuları dinlerken o güçlük hangisi doğru acaba? Çünkü din yorumcuları da kendi içinde çelişiyorlar. Bazıları Ben Kuran'dan bir şey öğrenmek istiyorum ama kendi yorumlarını katarak bilgiyi veriyorlar. O da biraz sıkıntı oluyor. Bazen yorumlara iniyorum. Hani bilmediğim bir şey var mı? Bazıları önemli bilgiler yazıyorlar. Orada bakan, insanlar kavga ediyor. Sosyal medyanın da işte bu filtresi yok. Hani evet her çeşit insan oluyor, tek bu sıkıntı oluyor. ...” (LK3)

“Ya aslında şöyle söyleyeyim babam biraz üzülmişti sorguladığım için. Hani dinsiz gibi düşünmüştü sanırım. Bilmiyorum nasıl düşündü, onu düşündü ama üzülmişti biraz. Ben de ona üzül müştüm aslında biraz. Yani öyle düşünmesini istemezdim. Sadece merak ediyordum. Ama biraz da fazla meraklı olunca gerçekten çıkıyorsun işin içinden. Yani öyle görünmüş olabilirim, öyle bir zorluk yaşamışım hani içten içe. Sonra psikolojik olarak yaşamıştım yani dediğim gibi az önce de söylemiştim kötü böyle bunalım gibi ve çok kötü bir dönem oluyor. Yani ne bileyim için çok sıkılıyor, hiç rahat edemiyorsun. Rahat bir anın olmuyor, uzaklaşıyorsun gibi...” (LK6)

“Karşılaştığım güçlükler en çok neyi nasıl araştıracağımı bilmemek veya da neyi nasıl sorgulayacağım bilmemek. Çünkü bir şeyi araştırmanın ve sorgulamanın da bir yöntemi olduğunu fark ettim. Bir şeyler sorgularken mesela dini bir şeyi sorgulayacaksak şu yoktur dememeli imiş. İnsan sorgulama konusunda onun da bir adabı varmış, onu fark ettim. Bir de araştırırken atıyorum bir tefsir ile ilgili bir şey araştırmak istiyorum. Ama onu hangi ayetle araştıracağım veya hangi âlimin söylediklerine daha fazla güvenebiliriz? Hangi kaynaktan, hangi yayınevinden okuyabilirim? Bu tarz şeyler bence fazla derin, fazla karmaşık...” (LK9)

“Öncelikle sosyal medyada çok fazla bilgi kirliliği var. Hani her paylaşılan çok doğru kabul ediliyor. Öncelikle bunu bir denetim altına alınması gerektiğini düşünüyorum. Öncelikle yazılan kitaplarda da çok fazla bilgi kirliliği oluyor. Ancak bunun gerçekliği, doğruluğu araştırılıp o şekilde piyasaya sürülmesi gerekir. ...Şöyle başlayayım internetten. Zaten internete baktığım zaman çoğu kaynak yanlış, bu konuda gayet eminim. Genellikle çoğu kaynak yanlış. Yarısı din niteliğinde, öteki dinleri kötüleyen bir yer ya da İslam dinini yok eden bir yer neredeyse.” (LK12)

“Karşılaştığım güçlük: Dili bilmemek. Dili bilmemek insanı gerçekten çok etkiliyor. Hani ben mesela Arapça okuyabiliyorum ama onun anlamını bilmiyorum, sadece okuyorum. Bence bu bana bir şey katmıyor. Ben o anlamını bilmeliyim ki okuduğum bana bir şey katsın. Ve de şu an ben. Kimse kimseye güvenemiyor. Hani kitaplarda mesela ben Arapça bilseydim onu kendim çevirebilirdim. Ama birçok gerçekten onun dine olan şeyini bildiğim bir insana sorabilirdim. Ama dili bilmemek insanı gerçekten çok etkiliyor. Çünkü mesela ben Kuran'ı okuduğumda bir şey anlamıyorum. Yanında onun mealini de tutmam gerekiyor. Ama mealler de birbirinden farklı. Hani bir cümleyi anlayamadığımız da, hani büyük din şeyleri dediğimiz insanların âlimleri. O âlimler bile o cümleyi çok farklı farklı çevirmiş olabiliyor. Hani insan bir söz diyor, ben hani hangisine inanacağım oluyor? Hani bir cümlenin altında çok fazla şey yaşatabiliyor.” (LK14)

Lise öğrencilerinin “Bilgi Edinme Sürecindeki Güçlükler” teması kapsamında “Yok” alt teması altında verdikleri cevaplardan bir örnek şöyledir:

“Ben zorluk çekmiyorum, direk istediğimi soruyorum. Onlar da direkt cevabı verdikleri için sorun olmuyor.” (LK13)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “İmkân verilseydi arkadaşlarınızın merak ettiği, aklını meşgul eden dini sorularının cevaplanmasına yardımcı olmak için neler yapar ne gibi çözümler sunardınız? Anlatabilir misiniz?” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-19 ve Tablo 4-20’ de belirtilmiştir.

Tablo 4-19: “Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri	Var	Beyin fırtınası-tartışma ortamı	(3)	%95
		Bilirkişilere eğitim verdirilebilir	(5)	
		Dijital platformlar, forumlar, uygulamalar yapılabilir	(10)	
		Din derslerinde değişiklik yapardım	(8)	
		Din zorlamadan, dayatılmadan anlatılmalı(4)		
	Yok	Doğru, pratik yazılı kaynaklar sunardım	(3)	%5
		Kendi bildiğim kadar anlatmaya çalışırdım(3)		
		Sanırım yok	(1)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 95’i arkadaşlarının merak ettiği, akıllarını meşgul eden dini sorularının cevaplanmasına yardımcı olmak için sundukları önerileri ifade eden görüşlerini “Evet” alt teması altında belirtmişlerdir. Özel yetenekli katılımcıların tamamına yakını çevresindeki arkadaşlarının dini sorularının cevaplanması durumuna duyarlılık gösterdiklerini sundukları önerilerle ortaya koymuşlardır. Sundukları önerilerin başında dijital platformlar, forumlar, uygulamalar üretilmesine yönelik çalışmalar gelmektedir. Bu öneriyi din derslerinde değişiklik yaparak arkadaşlarının sorularının cevaplanmasına yardım edebileceğini ifade eden katılımcıların görüşleri takip etmektedir. Dini sorularının cevaplanmasında ve din öğretiminde zorunluluk ve dayatmanın olmaması gerektiğini vurgulayan katılımcılar da olmuştur. Ayrıca katılımcılar pratik bilgiler veren doğru kaynakların sağlanmasını, okullarda bilirkişiler tarafından eğitimler

verdirilmesini, sorularına beyin fırtınası ve tartışma ortamında cevap aranmasını öneren görüşler ifade etmişlerdir. Son olarak da kendi bilgi birikimleriyle arkadaşlarına yardımcı olup fikir verebileceği yönünde görüş belirten katılımcılar olmuştur. Özel yetenekli lise öğrencisi bir katılımcı ise arkadaşlarının merak ettiği, akıllarını meşgul eden dini sorularının cevaplanmasına yardımcı olmak için herhangi bir önerisinin olmadığını ifade eden görüşünü “Yok” alt teması altında belirtmiştir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“...din dersinin sadece Müslümanlık üzerinden yani gitmesini değiştirebilirdim. Ama sonuçta diğer dinleri de öğrenmemize hakkımız var. Ve diğer dinleri öğrendiğimizde daha geniş bir sorgu alanımızın olabileceğini düşünüyorum. Sonuçta bir dinde yanlış görüp diğer dinde o doğrunun yani o yanlışın düzeltmenin derinliğini görmek en azından daha ikna edici olabiliyor. O yüzden dediğim gibi din dersini, değiştirebilirdim, işleyiş şeklini.” (ÖYK3)

“Onun dışında zorlama yapmazdım yani herkesi istediğine bırakırdım ama gerçekten Müslüman olup düzgün davrananlara da bir ayrıcalık tanırırdım. Yani insanları zorlamak değil de teşvik ederdim.” (ÖYK7)

“Sosyal medya platformlarında falan sayfalar açılabilir. Çünkü genelde yeni din karşıtı sayfalar falan oluyor. Çok görmüyoruz dini savunan sayfalar, o tarzda sayfalar açılabilir. Gençler bilgilendirme yapılabilir. ... din derslerinde çok teorik bilgi üretilmesinden ziyade daha pratik, günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz tarzda şeyler üretilse daha iyi olurdu. Yani biraz değişiklik yaparım din derslerinde. Bu mesela benim düşündüğüm sorular genelde diğerlerinin, diğer arkadaşların da aklına geliyordur. Hani o tarzlar da konuşulsa din derslerinde o tarzda bir değişiklik yaparım din dersi konusunda.” (ÖYK11)

“Yani yardımcı olmak için işte belki konuşulduğu bir platform olabilir ya da farklı olarak. Fakat anonim bir şekilde ise o platformlarda bir şeyler bulur. Çünkü bazı insanlar size çekiniyor olabiliyor. Çünkü diğer insanlar çok baskı yaptığında filan. Eeee öyle anonim platform olursa ve mesela diyelim bir sorunun bir cevabı olmayacak. Mesela 10-15 kişi ya da ben bile mesela girip oradan ona yorum yapabileceğim o konu hakkında ki belki orda istediği şeyi bulabilecek. Öyle bulması daha çok şey olur.” (ÖYK13)

“İnternet üzerinden bir platform oluşturulabilirdi soruların sorulması açısından. Ve bu soruların belirli bir düzeyde ayrıştırılıp gerçek insanlar tarafından online olarak cevaplandırılması gibi bir platform oluşturabilirdim. Bu sayede öğrenciler doğru bilgiye, doğru kaynaktan kolayca ulaşabilirler.” (ÖYK15)

“Mesela ne yapılabilir? Hani sıkça sorulan sorular diye böyle şey olur ya, her sayfada bir tane. Onun gibi mesela bir milli eğitimde şey yapabilir. Diyanet Bakanlığı'yla (Diyanet İşleri Başkanlığı) ortak bir şekilde din kitaplarının en arkasında ne bileyim quar kod filan koyabilir. Ve bu sayede sıkça sorulan sorular ya da mesela soru sorma sayfaları gibi bir yere yönlendirip orada onun uzmanları tarafından yanıt verilebilen forum sitesi yapılabilir. ... Eklemek istediğim bir kısım var mesela. Hani böyle din konusunda kitap olur ya da ne bileyim kitaplar. Bir sürü var da böyle bir sosyal medya platformu gibi ekstra bir uygulama olması bence çok iyi olabilirdi. Mesela hani daha önce de bahsettiğim gibi sıkça sorulan sorulardır ya da mesela neyin nasıl yapıldığı ile ilgili videolu, açıklamalı kısımlar olur böyle kategoriler. Mesela hani biri bir dini öğrenmek istiyordur. Hani geleneksel İslam'dan da bahsetmiyorum. O din hakkında bilgiler içeren bir platform düşünseler bence çok yararlı olurdu. Mesela kendi dinini bilmek isteyen biri vardır. Atıyorum Yahudilik. Gider oraya, tarihçesi vardır, ona bakar, ibadetlerine bakar, yapılması gerekenler gibi. Ya da sorularına bakar farklı farklı dinlerden kişilerde oralardan. Bu sayede kültürel etkileşim olur. Hem uygulama böyle çok kişiye yardımcı olur bence...” (ÖYK18)

“Zaten kısa sürede olacak bir şey olmadığı için, bunu uzun vadede yapmak için şu anki liselilere değil de ilkokuldan falan başlamak daha iyi olur. Çünkü teknoloji yaşı giderek azaldığı için çocuklar daha erken yaşta teknoloji kullandıkları için kafalar daha erken sulanmaya başlıyor. O yüzden ona göre daha erkenden ulaşabilirsek çocuklara daha sağlam bir temel sağlayabiliriz. Böylelikle uzun vadede elde daha iyi anlamış bir şekilde çocuklar elde olur. İlkokul dördüncü sınıftan değil de ikinci sınıftan belki birinci sınıftan itibaren din dersi verilirse daha iyi olabilir. Ve asıl konu 5 yaşındaki çocuğunun eline telefon vermek çok sakıncalı. Öncelikle onun önüne geçilmesi gerekiyor. Ama o çocuklar da artık teknolojinin içinde doğduğu için buna da yapılabilecek pek bir şey yok. O yüzden teknolojiyi düzgün kullanmayı öğretebilir isek aslında çoğunlukla düzelir.” (ÖYK20)

Tablo 4-20: “Dini Sorularının Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Dini Soruların Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri	Var	Din eğitiminin daha küçük yaşlarda başlatılması	(3)	%100
		Bilimsel araştırmalar	(5)	
		Bilge insanlarla tanıştırma	(3)	
		Sorgulama-tartışma ortamı	(3)	
		Bilirkişilerce eğitim	(2)	
		Birebir danışma imkânı	(4)	
		Dijital platformlar, forumlar, uygulamalar üretme	(6)	
		Din derslerinde değişiklik	(3)	
		Dini zorlamadan, dayatmadan şeffaf bir anlatım	(4)	
		Doğru, pratik yazılı kaynaklar	(6)	
		Farklı bir din dersi	(2)	
		İnternetteki bilgi kirliliğine denetim	(2)	
		Kendi bilgisiyle yardımcı olma	(6)	
		Yok		

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Dini Soruların Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” teması kapsamında “Var” ve “Yok” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 100’ü arkadaşlarının merak ettiği, akıllarını meşgul eden dini sorularının cevaplanmasına yardımcı olmak için sundukları önerileri ifade eden görüşlerini “Var” alt teması altında belirtmişlerdir. Lise öğrencisi katılımcıların tamamı çevresindeki arkadaşlarının din ile ilgili sorularının cevaplanması durumuna duyarlılık gösterdiklerini

sundukları önerilerle ortaya koymuşlardır. Bu önerilerin başında dijital platformlar, forumlar, uygulamalar üretilmesine yönelik çalışmalar ve doğru, pratik yazılı kaynakların sunulması gelmektedir. Bu öneriyi gençlerin dini konulara yönelik soruları ile ilgili bilimsel araştırmalar yapmak, yaptırmak ve kendi bilgi birikimiyle arkadaşlarına yardımcı olmak görüşleri takip etmektedir. Katılımcıların bir diğer önerisi DKAB dersi müfredatında bazı konularda değişiklik yapılarak, daha fazla sorgulamaya zaman ayrılacak bir düzenleme ile arkadaşlarının sorularının cevaplanmasına yardım etmek şeklindedir. Bir başka öneri de din ile ilgili sorularının cevaplanmasında zorlama ve dayatmanın olmadığı, şeffaf bir anlatım şeklinin benimsenmesi gerektiğini vurgulayan katılımcılar olmuştur. Ayrıca katılımcılar din ile ilgili sorularının cevaplanmasında birebir danışma imkânı sunulmasını, okullarda yeterli bilgi sahibi donanımlı kişilere eğitimler verilmesini, internetteki bilgi kirliliğinin denetim altına alınması gerektiğini, küçük yaşlardan itibaren çocuğa din eğitimi verilmesini öneri olarak sunmuşlardır. Din ile ilgili sorularına sorgulama ve tartışma ortamları oluşturularak cevap aranmasını öneren görüşler ifade eden katılımcılar da olmuştur. Son olarak da katılımcıların bazıları arkadaşlarını daha ilgilendiren insanlarla tanıştırmak onlara yardımcı olmayı önermişlerdir.

Lise öğrencilerinin “Dini Soruların Cevaplanmasına Yönelik Beklentileri” teması kapsamında “Var” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Dini boşluk var bence. Yani bu yaşlarda da var. Şimdi doğruya şey(doğru), dini bir boşluk yaşıyorlar. Eksik bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor bu da bence. Kesinlikle bu din derslerinin biraz daha arttırılması gerekiyor diyeyim. Ama dini farklılıklara da işte saygı duyulması gerekiyor. Orada da biraz sıkıntı yaşanıyor. Bence dinin her dinin öğrenciye öğretilmesi gerekiyor. Yani o kadar şimdi değişik şeyler çıktı ki. Adam çok değişik bir şey söylüyor, buna inanıyorum diyor. Çok farklı, hiç bilmiyorsun. O yüzden sadece mesela din dersinin zorunlu tutulmasından ise onun yanı sıra farklı derslerin de farklı dini eğitimlerin de verilmesi gerekiyor. ...” (LK1)

“Yani şöyle. Sizin yaptığınız zaten çok güzel bir şey(yapılan araştırmayı kastediyor). Hani bir insanın öğrencilerin aklındaki soruların cevaplanması kadar güzel bir şey yok bence. Ayriyeten hani bir öğrenci topluluğunu bir araya getirip video şeklinde mesela onların sorularına canlı yayında mesela sormak da çok güzel bir şey olabilir. İnsanların akıllarındaki soruları da cevap bulabilir. Kitap yazmak çok güzel olabilir sizin yaptığınız gibi. Başka ne olabilir mesela? Ne bileyim, bir söyleşi gibi söyleşiler de çok yararlı oluyor aslında. Bir kişi geliyor, konuşma yapıyor ve o sırada soru sorabiliyorsun o kişiye. Yani o kişi eğer o yetkili ise... Okullarda yapılan söyleşiler de bence eğer güzel olursa etkili olur gibime geliyor benim. Böyle tüm ülkede yapılabilir bence. Her okulda ne bileyim bilmiyorum öyle olabilir herhalde.” (LK7)

“Ne çözüm önerileri önerirdim? Ben önce sorunları bulmamız lazım. Soruları aslında sizin yaptığınız şey de bu yönden çok mantıklı. Gelip bizim dinle ilgili sorularımızı dinliyorsunuz. Yani soruları ve sorunları bilirsek çözümünü bulmak daha kolay. Sonra bu konularda gerçekten bilgili olan birilerinin bu soruları cevaplaması ve gerçekten kafamıza oturan cevaplar vermesi ortadaki sorunu kaldırmış olurdu.” (LK8)

“İlminin o konuda yeterli olduğunu düşünüyorsam ben bir şeyler yapardım. Ama şu anki durumda olduğunu düşünmüyorum. O arkadaşımı anlamaya çalışırım en başta. Yani ona asla yadırgatıcı bir şekilde bakmam. Çünkü bunu yaparsam istediğimin tam zıttı bir şeyi yapmış olacağım. Ve Peygamber Efendimiz öyle yaptı zaten. Yani bu konuda düşüncesi olan insanlara düşman gibi değil, dost gibi yaklaştı. Onun düşüncelerini anladı. Ona göre ona bir şeyler söyledi. Daha bilge olan insanların yanına herhalde giderdim onunla beraber. ...” (LK10)

“Öncelikle sosyal medyada çok fazla bilgi kirliliği var. Hani her paylaşılan çok doğru kabul ediliyor. Öncelikle bunu bir denetim altına alınması gerektiğini düşünüyorum. Öncelikle yazılan kitaplarda da çok fazla bilgi kirliliği oluyor. Ancak bunun gerçekliği, doğruluğu araştırılıp o şekilde piyasaya sürülmesi gerek gerekir bence. Aile içinde hani aile biraz daha özel bir kurum olduğu için yine eğitim ön planda oluyor. Okullardaki eğitimi daha doğru bir şekilde yaparsak aile kurumunun düzeleceğini düşünüyorum.” (LK12)

“Evet, insanların öncelikli sorunlarını tespit etmeliyiz. O sorunlar üzerine kişiye yönelik bilgi verilmeli bence. Çünkü herkes aynı değil. Herkesin dine bakış açısı, dini sevgisi, içindeki din aşkı bir olmuyor. Mesela dinine çok fazla meraklı olan birisine kolayca her şeyi öğretebilirsiniz. Ama dini hiç merak etmeyen birisine bilgi vermeniz, daha bilgiyle başlamanız daha zor oluyor. Çünkü kendisini kapatmış buna. Öncelikle önyargıları yıkmak gerekiyor.” (LK13)

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “BİLSEM/okul programında dini konuları daha rahat paylaşılabileceğiniz, sorularınızı serbestçe sorup tartışabileceğiniz ayrı bir dersin bulunmasına nasıl bakarsınız? Düşüncelerinizi paylaşır mısınız?” sorusuna ilişkin özel yetenekli lise öğrencilerine ait bulgular aşağıda Tablo 4-21 ve Tablo 4-22’ de belirtilmiştir.

Tablo 4-21: “BİLSEM’de Serbest Soru Dersi” Temasına İlişkin Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
BİLSEM’de Serbest Soru Dersi	Olumlu	• Çok iyi olur	(5)	%80
		• İyi olur	(6)	
		• Olabilir	(5)	
	Olumsuz	• Gerek yok	(3)	%20
		• Hiç gerek yok	(1)	

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “BİLSEM’de serbest soru dersi” teması kapsamında “Olumlu” ve “Olumsuz” alt temaları altında incelenmiştir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 80’i BİLSEM programında dini konuları daha rahat paylaşılabilecekleri, sorularını serbestçe sorup tartışabilecekleri ayrı bir dersin bulunmasına dair görüşlerini “Olumlu” alt teması altında belirtmişlerdir. Özel yetenekli katılımcıların önemli bir kısmı dini konulardaki öğrenmelerini daha serbest bir ortamda herhangi kısıtlama olmaksızın BİLSEM ortamında da gerçekleştirebilmeye çok iyi olur ve iyi olur şeklinde yaklaşmışlardır. Bu alt tema altında olumlu cevap veren bir kısım özel yetenekli katılımcı da yöneltilen soruda sunulan önerinin imkanını bir takım çekincelerle birlikte ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 20’si ise BİLSEM programında dini konuları daha rahat paylaşılabilecekleri, sorularını serbestçe sorup tartışabilecekleri ayrı bir dersin bulunmasına dair görüşlerini “Olumsuz” alt teması altında belirtmişlerdir. Bu alt tema altındaki katılımcılar böyle derse BİLSEM ortamında gerek olmadığını, BİLSEM’in adı üstünde bilim ve sanat öğrenme yeri olduğu yönünde görüşler ifade etmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencilerin “BİLSEM’de Serbest Soru Dersi” teması kapsamında “Olumlu” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Ben benim açımdan iyi olur. Diğerlerinin açısından da iyi olacağını düşünüyorum. Çünkü hepsi başkalarının fikirlerini dinlemeye çok müsaitler. Başka insanların fikirlerini yadırgamıyorlar ya da yargılamıyorlar. Onların da fikirlerinin yargılanmayacağı bazı

insanlar olsa, mesela onlar da onlara düşüncelerini belirtse bu çok iyi olabilir bizim açımızdan.” (ÖYK1)

“Olumlu bakardım çünkü. Yani çok fazla farklı görüş var. Oturup tartışmayı çok severim ben zaten ve öyle bir ders olsa iyi olurdu. Bir kere diğer akranlarımdan fikirlerini daha doğru bir şekilde öğrenebilirdim. Hani bu konular hakkında hani şey düşünün, ya bunlar da böyle düşünüyormuş. Benim akranlarım da böyle düşünüyormuş. Kendime bir yer bulurdum. Hani toplumda zaten benim gibi düşünen bunlar bunlar varmış, buna bunlar varmış bir de falan diye. O şekilde kendimi belki daha iyi tanırdım.” (ÖYK5)

“Evet yani böyle serbest fikir alışverişleri her ders için aslında çok güzel oluyor. Çünkü bazı derslerde böyle ekstra kulüpler açılarak yapılıyor bunlar. Ve gerçekten o konuyla ilgilenen insanlarla birlikte olunca çok güzel oluyor. Ama ders gibi olduğu zaman insanlar ilgilenmeyenler de olduğunda o ortam tam sağlanamayabiliyor. Onun yerine böyle kulüp gibi etkinlikler ilgilenenlerin özellikle katıldıkları çok daha iyi bir ortam oluşmasını sağlıyor bence. Zorunludan ziyade isteyenlere. ...BİLSEM, böyle ekstra isteklere, kişisel isteklere daha uygun bir yer gibi geliyor bana.” (ÖYK9)

“Yani gayet iyi olurdu bence bu okuldakilerde(BİLSEM’i kastediyor) hani böyle sorgulayıcı tipte insanlar oldukları için gayet yararlı olurdu diye düşünüyorum. ...eğer böyle bir derslik olsa mesela haftada, iki haftada bir falan böyle ders olarak değil de oda olarak olsa. Bir öğretmen olsa da hani merak eden gelip sorabilir yani gayet iyi olurdu. Ya da böyle yani tek kişi ve grup olarak da bir sohbet ortamı olabilir. Yani haftada bir falan merak eden kişiler gidebilir, sorabilir yani.” (ÖYK11)

“Bence güzel olabilirdi. Çünkü bilim sanatta insanlar kendini kısıtlanmış hissetmiyor. Çünkü okuldayken böyle bir kısıtlama hissi geliyor. Hani buradayken hangi gün hangi ders olabileceğini seçebiliyorsunuz ve istediğimiz konuda bir proje yapabiliyoruz. Bize farklı bir deneyim sunuyor. Mesela burada bir tane din öğretmeni filan olsa aklımıza soru takılmadan böyle sohbet edebileceğimiz samimi bir ortam olabilir diye düşünüyorum. Okuldaki genelde hep not için ya da başka bir şey için hocalara giderler ya. O yüzden hocalar da çok yoğun oluyor. Çünkü 700-800 kişi okulda 3-4 hoca var yani.” (ÖYK18)

“Aslında gayet güzel olurdu. Hem felsefe dinin alt dalı çünkü din de sorgulamamızı istiyor, araştırmamızı istiyor. Hani dini bilen bir felsefe hocası her BİLSEM’de olması aslında gayet güzel olurdu. Hem ayriyeten felsefe dersi alanlar için ayrı bir konu, tartışma isteyenler için de apayrı bir konu olarak çok iyi olurdu bence.” (ÖYK20)

Özel yetenekli lise öğrencilerinin “BİLSEM’de Serbest Soru Dersi” teması kapsamında “Olumsuz” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Bence BİLSEM adı üstünde Bilim ve Sanat Merkezi. Orada bu konulardan ziyade daha çok bizim ilgimizi çekecek bilim ve sanat konusunda derslerin olması bizim için daha iyi olurdu diye düşünüyorum ki zaten şu anda da öyle. Bence ayrıca bir din dersine gerek yok. Eğer aklımızda yine çok takılan bir şey olursa ve cevabını bulamadığım bir soru olursa oradaki herhangi bir öğretmenime, müdür yardımcılara danışabilirim. Bana rahatça cevap vereceklerini, elinden geleni yapacaklarını da biliyorum.” (ÖYK15)

“Bence hiç gerek yok. Çünkü yani buraya biz bilim ve ders için geliyoruz. Dine hani.. Bence din öğrenecek bir yer değil burası. Burada dinle ilgili bir şeye gerek yok.” (ÖYK14)

Tablo 4-22: “Okulda Serbest Soru Dersi” Temasına İlişkin Lise Öğrencilerine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	f	Yüzde
Okulda Serbest Soru Dersi	Olumlu	Çok iyi olur	(8)	%85
		İyi olur	(4)	
		Olabilir	(5)	
	Olumsuz	Gerek yok	(3)	%15

Görüşme sorusundan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “Okulda Serbest Soru Dersi” teması kapsamında “Olumlu” ve “Olumsuz” alt temaları altında incelenmiştir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 85’i okul programında dini konuları daha rahat paylaşabilecekleri, sorularını serbestçe sorup tartışabilecekleri ayrı bir dersin bulunmasına dair görüşlerini “Olumlu” alt teması altında belirtmişlerdir. Lise öğrencisi katılımcıların önemli bir kısmı dini konulardaki merak ettiklerini daha serbest bir ortamda, herhangi bir müfredat ve zaman kısıtlaması olmaksızın, istedikleri soruyu sorarak okul ortamında da gerçekleştirebilmeye çok iyi olur ve iyi olur şeklinde yaklaşmışlardır. Bu alt tema altında olumlu cevap veren bir kısım liseli katılımcı da yöneltilen soruda sunulan önerinin olabilirliğini bir takım çekincelerle birlikte ifade etmişlerdir. Lise öğrencisi katılımcıların yüzde 15’i ise okul programında dini konuları daha rahat paylaşabilecekleri, sorularını serbestçe sorup tartışabilecekleri ayrı bir dersin bulunmasına dair görüşlerini “Olumsuz” alt teması altında belirtmişlerdir. Bu alt tema altındaki katılımcılar böyle bir dersin ders yükünü artıracığını, din dersinde konular anlatılırken zaten merak ettiklerini sorduklarını ve bu derste görevlendirilecek

herkesin aynı misyonu yerine getiremeyeceğini, olumsuz çıktılarının olabileceğini ayrı bir dersin olmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Lise öğrencilerinin “Okulda Serbest Soru Dersi” teması kapsamında “Olumlu” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Bir ders olabilir. Mesela siz sınıfları gezdiniz, o gün bize söylemiştiniz. Hani kimse çekindiğinden soru almamıştı. Kağıt alamamıştı. Bir kişi aldıktan sonra işte ben de istiyorum, ben de istiyorum. Aslında var. Çok kişide merak edilecek sorular var ama bazıları çekiniyor, bazıları hemen anlayabiliyor hani. O yüzden belki de bir ders olmalı. Çok rahat konuşabilecek bir hocayla. Ama hiçbir şey anlatmayacaklar bize. Hani derse girip de konumuz şu diye başlamayacaklar. Konuyu biz belirleyeceğiz. Böyle bir ders olabilir bence. Konuyu sadece biz belirleyeceğiz. Onlar değil, sadece onlar bizim hani bize sorduklarında biz cevaplıyoruz ya, biz soracağız onlar cevaplayacak. Böyle bir ders olabilir mesela.” (LK2)

“Bence mantıklı olur. Açıkçası hem öğrencilerin aklındaki sorular da kalkmış olur belki. Hani ılımlı yaklaşırsak din hocaları da burada önemli. Eğer güzel bir şekilde cevap alınır ki öğretmenlerin de çok bilgili olması gerekiyor, güzel cevaplar ve tatmin edici cevaplar vermesi gerekiyor. Bir de sert olmamaları gerekiyor. Eğer öyle hocalar olursa ve öğrenciler istediklerini rahatça sorabilirse çekinmeden ve güzel cevaplarını alır ve tatmin olurlarsa bence gayet mantıklı bir ders olur. Ama eğer hoca tam tersi biri olursa cevaplar tatmin edici olmazsa daha fazla artar diye düşünüyorum.” (LK6)

“Faydalı mı? Bence kesinlikle faydalı. ... Yani önemli olan hem o hocanın yeterli olması, verimli geçirebilmesi o vakti hem de birazcık da gençlerin sorunlarına yönelmesi bence. Çünkü bana şimdi fi tarihinde olmuş bir olayı anlatıp da işte bu durumda böyledir deyip deftere yazı yazdırmak mecburiyetinde bırakmasıyla günümüzün sorunlarını ele alarak bizim sorularımıza yönelmesi arasında çok ciddi fark var bence. O yüzden etkili.” (LK9)

“Bence gayet iyi olur. Çünkü din dersleri az önce dediğim gibi biraz daha dini bilgilere yönelik olduğu için çok fazla sorularımıza cevap bulamıyor. Ayrıca böyle bir uygulama yapılırsa aslında güzel olabilir gençler açısından ve onları sorularına daha fazla cevap bulma, daha fazla bilgilendirme açısından doğru olabilir bu.” (LK12)

“Gayet sıcak bakardım tabii. Çünkü felsefe dersinde bunları rahatça sorabiliriz diye düşünüyorum. Çünkü din kültürü ve ahlak dersi aslında dini çok sadece İslamiyet’le kısıtladığı için dini sorgulayıp sorabileceğin bir yer değil. Yani bunu en yakın rahat yer Felsefe dersi ama felsefe dersinin de bir işlemesi gereken zorunlu dersleri var. Senin sorularını yetiştirecek zamanı yok. Müfredatta, işte müfredattan kaynaklı senin sorularına yanıt veremeyeceği için.

Tabii şu an mesela benim bir boş dersim var, bir sonraki dersim benim boş. Oraya bir tane ders ekleyebilirler mi? Çok rahat. ...” (LK19)

Lise öğrencilerinin “Okulda Serbest Soru Dersi” teması kapsamında “Olumsuz” alt teması altında verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Yok ya. Ben bilmiyorum, tercih etmezdim sanırım. Çünkü bu din dersi, felsefe dersi falan yetiyor. Felsefe de sorguluyorsunuz, din de öğreniyorsun. Yetiyor ama. Bilmiyorum. ...Yeterli bence. Gerçi daha fazlasına gerek yok.” (LK1)

“Açıkçası bununla ilgili bir çalışma yapılırsa çok doğru bir çalışma olacağını düşünmüyorum. Çünkü böyle bir çalışma olursa, devlet sistemine entegre edileceğinden herkes aynı misyon ve vizyonu karşılayacak bir biçimde bu dersi veremeyecektir ve bu da belli bir kesimi zehirlemeye neden olabilir. ... Bu konuda bire bir danışman rehberlik tarzı gibi olabilir veya belli bir ekibin Türkiye'nin genel yönlerine yayılarak hizmet oluşturması bence çok daha mantıklı olur diye düşünüyorum. ...” (LK13)

4.2.İhtiyaç Belirleme Formundan Elde Edilen Bulgular

4.2.1.İhtiyaç Belirleme Formundan Özel Yetenekli Lise Öğrencilerine Ait Elde Edilen Bulgular

Bu başlık altında yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmadan önce araştırmanın uygulamasının yapılmasının planladığı kurumlarda ihtiyaç belirleme formunun özel yetenekli lise öğrencilerine uygulanmasına ait bulgular sunulacaktır. İhtiyaç belirleme formu kurumların ve gönüllü katılımcıların durumuna göre bireysel veya gruplar halinde uygulanmıştır. Demografik bilgiler ve gönüllülük durumunu tespit eden sayfanın devamında katılımcılar ilgilendikleri dini konulara dair bilgiler vermişlerdir. Gönüllü katılımcılara aşağıda verilen soruyla birlikte kılavuz başlıklar verilmiştir. Elde edilen bulgular “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” temasına bağlı 5 alt temada verilecektir.

İhtiyaç belirleme formunda “*Bu araştırma sonucunda dini konularla ilgili soru-cevap tarzında bir kitap hazırlanacak olsa hangi sorularınızın bu kitapta yer almasını isterdiniz? Aşağıdaki konu başlıkları size yardımcı olmak için verilmiştir. Sorguladığınız konuları ifade eden cümleleri işaretleyebilir veya uygun olan boşluklara sorularınızı yazabilirsiniz.*” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 4-23’de belirtilmiştir.

Tablo 4-23: “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” Temasına İlişkin Özel Yetenekli 44 Lise Öğrencisine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	Yüzde
İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı	İnanç	• Ahiret • Allah • Farklı inançlar • Kader • Kuran • Melek	%33
		• Hac • İbadet • Kurban • Namaz • Oruç	
		• Dini baskı • Evlilik • Haramlar, helaller • Milli manevi değerler • Miras • Tesettür	
		• Boyutlar • Evrenin sırrı • Evrim • İlk insan • Madde ve enerji • Zaman	
		• Diğer konular	
	Temel ibadetler	• Hac • İbadet • Kurban • Namaz • Oruç	%16
	Sosyal hayat	• Dini baskı • Evlilik • Haramlar, helaller • Milli manevi değerler • Miras • Tesettür	%29
	Kuran ve bilim	• Boyutlar • Evrenin sırrı • Evrim • İlk insan • Madde ve enerji • Zaman	%21
	Diğer	• Diğer konular	%1

İhtiyaç belirleme formunun uygulanmasından elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” teması kapsamında “İnanç”, “Temel İbadetler”, “Sosyal hayat”, “Kuran ve bilim” ve “Diğer” alt temaları altında incelenmiştir. Buna göre özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yüzde 33’ü “İnanç” alt teması altında değerlendirebileceğimiz “Allah, ahiret, melek, Kuran, kader ve farklı inançlar” konuları ile ilgili sorularını ihtiyaç belirleme formunda belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 29’u “Sosyal hayat” alt teması altında değerlendirebileceğimiz “dini baskı, evlilik, haramlar ve helaller, milli manevi değerler, miras ve tesettür” konuları ile ilgili sorularını ihtiyaç belirleme formunda belirtmişlerdir. Yine katılımcıların yüzde 16’sı “Temel ibadetler” alt teması altında değerlendirebileceğimiz “hac, kurban, ibadet, namaz ve oruç” konuları ile ilgili sorularını ihtiyaç belirleme formunda belirtmişlerdir. Özel yetenekli katılımcıların yüzde 21’i de “Kuran ve bilim” alt teması altında inceleyebileceğimiz “boyutlar, evrenin sırrı, evrim, ilk insan,

madde ve enerji, zaman” konuları ile ilgili meraklarını ifade eden sorularını ihtiyaç belirleme formunda belirtmişlerdir.

Araştırmanın yarı yapılandırılmış görüşme kısmına katılmayı tercih etmeyen ancak ihtiyaç belirleme kısmında sorularını paylaşmayı kabul eden özel yetenekli lise öğrencilerinin de dâhil olduğu 44 kişilik katılımcı grubunun soruları analiz edilmiştir. Katılımcıların tamamının “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” teması kapsamında ihtiyaç belirleme formuna yazdıkları 79 sorudan bazıları şöyledir:

“Kutsal kitap olarak Kur'an korunduysa diğer kitaplar neden korunmadı?”

“Cennete giden biri (tüm istekleri kabul ediliyor zaten) Tanrı olup evreni yönetmek isterse bu Allah'ın birliğini bozmaz mı?”

“Ahiret hayatı olmaz ise ne yapmalıyız? Adil yargılanacak mıyız? Hitler ile aynı Cehennemi tatmak adil mi?”

“İnsanların dinî bazı gereklilikleri inandıkları için değil cennete gitmek için yerine getirmeleri. Cenneti bencil düşünce ile düşlemeleri?”

“Allah melek şeytan gibi varlıklar bizim kavrayamadığımız daha yüksek bir boyuttan(5. 6. 7. boyut gibi) olabilir mi?”

“İlk insana ve yaşantısına dair Kur'an ile örtüşmeyen bilimsel bulguları nasıl açıklayabiliriz?”

“Zaman? Metafizik bir kavramı ölçebildiğimizi iddia edip hayatımızı şekillendirmesi. Bazı ayetlerde ‘vakit’, ‘zaman’ geçse de açıklanmamıştır.”

“Allah neden kadınlara gösterebilecekleri bir saç vermişken başörtüsü kullanmalarını teşvik ediyor?”

“Kuran’da erkeklerin birden fazla kadınla ilişki yaşayabilmesine izin verilmiş. Bu o zamanın şartlarına göre sınırlandırıcı olmakla birlikte günümüz medeniyet şartları doğrultusunda kabul edilemez bir şey. Bunu nasıl açıklayabiliriz? Kur’an-ı Kerim geçerliliğini yitirdi mi?”

“Bazı yerlerde kadınların tamamen örtülmesi söylenirken aynıysa neden erkekler için geçerli değil?”

“İbadetin spesifik (belirli) dile bağlı olması doğru mu?”

“Vücudumuza bir şey girdiğinde orucumuz bozuluyor. Fakat orucun amacı yoksulun halinden anlamak. İğne yaptırdığımızda orucumuzun bozulması ile yoksulun halinden anlamak arasındaki ilişki nedir?”“Allah'a olan sevgiyi gösterebilmek için neden ibadet yapmak zorundayız?”

4.2.2.İhtiyaç Belirleme Formundan Lise Öğrencilerine Ait Elde Edilen Bulgular

Bu başlık altında yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmadan önce araştırmanın uygulamasının yapılmasının planladığı kurumlarda ihtiyaç belirleme formunun lise öğrencilerine uygulanmasına ait bulgular sunulacaktır. İhtiyaç belirleme formu kurumların ve gönüllü katılımcıların durumuna göre bireysel veya gruplar halinde uygulanmıştır. Demografik bilgiler ve gönüllülük durumunu tespit eden sayfanın devamında katılımcılar ilgilendikleri dini konulara dair bilgiler vermişlerdir. Gönüllü katılımcılara aşağıda verilen soruyla birlikte kılavuz başlıklar verilmiştir. Elde edilen bulgular “İlgi duyduğu dini konu alanı” temasına bağlı beş alt temada verilecektir.

İhtiyaç belirleme formunda “*Bu araştırma sonucunda dini konularla ilgili soru-cevap tarzında bir kitap hazırlanacak olsa hangi sorularınızın bu kitapta yer almasını isterdiniz? Aşağıdaki konu başlıkları size yardımcı olmak için verilmiştir. Sorguladığınız konuları ifade eden cümleleri işaretleyebilir veya uygun olan boşluklara sorularınızı yazabilirsiniz.*” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 4-24’de belirtilmiştir.

Tablo 4-24: “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” Temasına İlişkin 287 Lise Öğrencisine Ait Bulgular.

Tema	Alt Tema	Kod	Yüzde
İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı	İnanç	• Ahiret	%38
		• Allah	
		• Farklı inançlar	
		• Görüş Farklılıkları	
		• Kader	
		• Kutsal Kitaplar ve Kuran	
		• Melek	
		• Peygamber	
		• Şeytan	
	Temel ibadetler	• Hac	%10
		• İbadet	
		• Kurban	
		• Namaz	
		• Oruç	
	Sosyal hayat	• Cezalar	%36
		• Cinsiyet meselesi	
		• Dini ve sosyal baskı	
		• Evlilik	
		• Haramlar, helaller	
		• Irkçılık ve din	
		• Kadın erkek eşitliği	
		• Kul hakkı	
		• Milli manevi değerler	
		• Miras	
		• Tebliğ	
		• Tesettür	
		• Tövbe	
	Kuran ve bilim	• Din, akıl ve bilim	%12
		• Evrenin sırrı	
		• Evrim	
		• İlk insan	
	Diğer	• Diğer konular	%4

İhtiyaç belirleme formunun uygulanmasından elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda bulgular “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” teması kapsamında “İnanç”, “Temel İbadetler”, “Sosyal hayat”, “Kuran ve bilim” ve “Diğer” alt temaları altında incelenmiştir. Buna göre lise öğrencisi katılımcıların yüzde 38’i “İnanç” alt teması altında değerlendirilebilecek *“kutsal kitaplar ve Kuran, Allah, kader, ahiret, peygamber, farklı inançlar, görüş farklılıkları, melek, şeytan,”* konuları ile ilgili sorularını ihtiyaç belirleme formuna yazmışlardır. Katılımcıların yüzde 36’sı “Sosyal hayat” alt teması altında değerlendirilebilecek *“tesettür, haramlar ve helaller, kadın-erkek eşitliği, miras, dini ve sosyal baskı, evlilik, cezalar, milli manevi değerler, cinsiyet meselesi, kul hakkı, tövbe, tebliğ, ırkçılık ve din”* konuları ile ilgili sorularını ihtiyaç belirleme formunda belirtmişlerdir. Yine katılımcıların yüzde 10’u “Temel ibadetler” alt teması altında değerlendirilebilecek *“ibadet, namaz, hac, kurban, oruç, zekât”* konuları ile ilgili sorularını ihtiyaç belirleme formunda belirtmişlerdir. Liseli katılımcıların yüzde 12’si de “Kuran ve bilim” alt teması altında incelenebilecek *“ilk insan, evrim, din akıl ve bilim, evrenin sırrı”* konuları ile ilgili meraklarını ifade eden sorularını ihtiyaç belirleme formuna yazmışlardır. Katılımcıların şüana kadar belirtilen alt temalar dışında kalan konuları ifade eden sorularına ait yüzde 4’ünün verdiği cevaplar da “Diğer” alt teması altında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yarı yapılandırılmış görüşme kısmına katılmayı tercih etmeyen ancak ihtiyaç belirleme kısmında sorularını paylaşmayı kabul eden lise öğrencilerinin de dâhil olduğu 287 kişilik katılımcı grubun tamamının “İlgi Duyduğu Dini Konu Alanı” teması kapsamında ihtiyaç belirleme formuna yazdıkları 404 sorudan bazıları şöyledir:

“Herkesin farklı bir din anlayışı var. Herkes kendi dininin doğru olduğunu söylüyor. Ortada birden fazla din var ve ben hangisi doğru bilmiyorum sorguluyorum?”

“Kitapların sahibi olan Tanrı değil mi? o zaman neden sadece Kur’an-ı Kerim korundu?”

“Her insanın yolun sonunda cennete veya cehenneme gideceğini yaptığı her şeyin cezasını alacağını ya da mükâfatını, biliyoruz. Günlük hayatım getirileri sonucu ve sistem dayatması sonucu Aslında inandığımız dinde yapılmaması gereken şeyler normalleşiyor ve bizim zihnimizde Bu bir çatışma yaratıyor. Ben temel ibadetleri yapmıyorum ama Allah'a inanıyorum ve iyilik yapmak karşımdaki insana yardım etmek Gülümsemek Allah'a dua etmek gibi şeyleri yapıyorum. Bunları seviyorum Allah'ı, iyiliği. Ama anlayamadım ya da bana uygun gelmeyen şeyler de oluyor ve kendimi sorguluyorum.”

“Kuran’ın değiştirilmediğinden nasıl bu kadar eminiz? Değiştirilmediğini yazması değiştirilmediğini kanıtlar mı?”

“Allah bir de kesinlikle ihtiyacı olmadığı halde bizi egosunu(haşa) tatmin etmek için mi yarattı?”

“Bazı kişiler yaratıcı varsa eğer dünyadaki kötülükler neden var diye düşünüyor ve biz imtihan dünyası gibi kısa bir cevapla yetiniyoruz. Onun bizdeki bilgi eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyorum. Neden bazı şeyleri irdelemekten kaçınıyoruz? İnancımız tamsa neden cevap bulamıyoruz?”

“Kader ve kaza konusunda Allah Teâlâ'nın bizimle ilgili her şeyi planladığını biliyoruz. Ama irademiz de var. İrademizi nasıl kullanıyoruz? Planlanmış bir durumda nasıl kararı biz veriyoruz?”

“Dindeki kuralların o zamana uygun olması ve şu an güncellenmemesi?”

“Evrenin başlangıcı, zaman kavramı ve Allah'ın varoluşu gibi durumlar nasıl açıklanır? Her şeyin bir başı varsa Allah'ın neden ve nasıl başlangıcı yok?”

“Gök cisimlerini tek bir yörünge etrafında hareket etmeleri insanların da yalnızca tek bir İlahı inanmalarını temsil ediyor olabilir mi?”

“İlk insanın Hz Âdem olduğunu biliyoruz. Hz Âdem'e varlıkların isimleri, işlevleri öğretilmiştir. Peki, neden Tarih kitaplarında ilk insanlar bir şey bilmiyor. Sonradan ateş ve benzeri keşfedildi. O insanlar zaten Hazreti Âdem'in soyundan geliyordu. Hz Âdem o insanlara bildiklerini anlatmadı mı?”

“Evrenin bir sonu var mı? Kur'an'da geçen 18.000 âlem nerede?”

“Evrin teorisi hakkında İslam dininin görüşü nedir?”

“Günümüz teknolojisinde anne karnındaki bebeklerin genleriyle oynayarak onlara istediğimiz özellikleri yükleyebiliyoruz. İleriki zamanlarda daha gelişmiş teknolojilere sahip olacağız ve bunun daha fazlasını yapacağız. Ama bu yapılanlar Allah'ın işine karışmak gibi oluyor ve bu sebeple günah deniliyor. Eğer bu kadar günahsa Allah bize neden bu aklı vererek teknolojiyi bu kadar geliştirmemize izin verdi?”

“Kur'an'da evli bir çiftin arasında sorun olduğunda ya da erkeğin hoşuna gitmeyen bir husus olduğunda eşinizi hafifçe dövün ifadesi geçiyor. Bunu doğru bulmuyorum. Burada uygulanacak psikolojik veya fiziksel şiddetin gerçekten olumlu etkisi olduğu düşünülüyor mu?”

“Kılık kıyafet, yeni kurallar ve benzeri şeyler (somut gözle görülen kurallar) için toplumun, ailenin üzerimize uyguladığı baskının sonucu bizim niye düşüncelerimiz ve yaptığımız (Soyut şeyler) hiçe sayılıyor?”

“Ben kadın ve erkek ayrımı olduğunu düşünüyorum dinde. Neden böyle?”

“Dini gerektiği gibi yaşamak noktasında insanlar arasında özellikle dışlanma korkusu bulunduğunu düşünüyorum. Bunun sebebi de belirli lakapların takılması. Dini yaşayan insanların cahil ve yobaz olduğu düşüncesi. Bu tür olumsuzluklardan nasıl korunabiliriz? Toplu bir bilinç nasıl oluşturulabilir?”

“Lgbt bireyler hakkında İslam dininin görüşü nedir? Neden böyle bir yasak var?”

“Etrafımızda Müslüman olmayan kişilere Müslümanlığı ve İslam'ı doğru ve etkili bir şekilde nasıl anlatabiliriz?”

“Neden İslam'a göre kadına miras erkekten daha az verilir?”

“Sahip olduğumuz kötü alışkanlıklardan(yalan, kötü söz, zina) kurtulamıyorsak, nefsimizi nasıl terbiye etmeli?”

“Biz neden yaşıyoruz? Neden Allah'a ibadet etmemiz gerekiyor? Allah bizden bunu neden istedi?”

“İbadet hakkında genel olarak örneğin namaz sorumluluğunu yerine getirmeyen bir insan

“Ne de olsa yanacağım. Kalanları da yapmama gerek yok.” diyor bu doğru mu?”

“Namaz kılarken bazen yanlış kıldığımı düşünüp kendimi tekrar başlamak zorunda hissediyorum. Bunu nasıl yenebilirim?”

“Neden 30 gün oruç tutuyoruz? Sonuçta insan bünyesi için zor bir dönem. Bu ay içindeki bir günde tutulması gerektiği ve biz o günü bilmediğimiz için bütün ayı tuttuğumuz doğru mu?”

Şekil 4-1: NVivo14 Programından Üretilen Lise Öğrencilerinin İhtiyaç Belirleme Formunda Belirttikleri Sorulara Ait Kelime Bulutu

Şekil 4-2: NVivo14 Programından Üretilen Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin İhtiyaç Belirleme Formunda Belirttikleri Sorulara Ait Kelime Bulutu

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konularla ilgili soruları ile bu konulara ilişkin görüşlerinin tespiti ve normal gelişim gösteren lise öğrencileri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın konusunun özel yetenekli bireyler olması sebebiyle alan yazındaki ilişkili çalışmaların yok denecek kadar az oluşu önemli bir zorluk olarak görülmüştür. Bu mevcut durumda, nitel bir alan araştırması ile literatüre katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Araştırma süreci boyunca nitel araştırma yöntemi ile veri toplama araçlarından elde edilen bulgularla ulaşılan sonuçlara, bu sonuçların ilgili literatürle nasıl bir bağlantısı olduğuna ve araştırmaya dair önerilere yer verilmiştir. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar ve tartışmalar sunulurken, ihtiyaç belirleme formunun yarı yapılandırılmış görüşmeleri kılavuzlayıcı ve tamamlayıcı veriler ihtiva etmesi göz önünde bulundurularak yarı yapılandırılmış görüşme formuyla birlikte açıklanması tercih edilmiştir. Araştırılan konunun özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konularla ilgili görüşlerinin incelenmesi gibi geniş bir bilimsel çalışmalar ağıyla açıklanabilecek bir konu olması nedeniyle tartışmayı bulgularla birlikte yapmayı güçleştirmiştir. Her bir görüşme sorusu ayrı bir araştırmaya konu olabilecek niteliktedir. Bu yüzden sonuçlar tartışmalarla birlikte, Şekil 3-1’de gösterildiği gibi üç kategoride “Sorgulama Durumları”, “Sorgulama Süreçleri” ve “Sorgulama Süreçlerine Dair Beklentiler/Talepler” başlıkları altında bu bölümde sunulacaktır.

Yapılan analizler sonucunda hem özel yetenekli lise öğrencilerinin hem de lise öğrencilerinin dini konulardaki ilgilerine dair ortaya çıkan tema ve alt temalarda herhangi bir farklılık oluşmadığı görülmüştür. Ancak ihtiyaç belirleme formu alt temalarında, temalar arası yüzdelik dağılımda özel yetenekli lise öğrencileri ile lise öğrencileri arasında bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Yine alt temalar arası kodlamalarda bu sonuca bağlı olarak bir takım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Benzer bir durum yarı yapılandırılmış görüşme formu sorularına ait analizlerde de görülmüştür. Görüşme sorularının analizinden ulaşılan sonuçlarda tema ve alt temaların tamamına yakınında bir ayrışma bulunmamaktadır. Ancak alt temalar arası kodların yüzdelik dağılımında ve kodlarda ayrışmalar tespit edilmiştir. (Tablo 4-1’den Tablo 4-24’e). Ayrışma tespit ettiğimiz bir husus da sorulara verilen cevapların niteliği ile ilgilidir. Özel yetenekli lise öğrencilerinin cevaplarının içerisinde üst düzey düşünme becerilerini barındırdığını, dilin zengin bir şekilde kullanıldığını gösterir özel yetenekli bireylere ait özellikler görüşme esnasında görülmüş ve yazılı kayıtlarda tespit edilmiştir. Bu konuda bulgular bölümünde öğrenci cevaplarından zengin bir veri seti sunulmuştur. Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formuna ait analizlerinde ve ihtiyaç belirleme formlarında yazdıkları sorularda ilgilerinin hangi dini konularda ayrıştığı hususunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

İhtiyaç belirleme formuna ait verilerin analizi sonucunda lise öğrencilerinin merak ettikleri konulara dair sorular bir temaya ait beş alt temada tespit edilmiştir. Bunlar “İlgi duyduğu dini konu alanı” teması kapsamında “İnanç”, “Temel İbadetler”, “Sosyal hayat”, “Kuran ve bilim” ve “Diğer” alt temalarıdır (Tablo 4-23, Tablo 4-24). Özel yetenekli lise öğrencilerinin “İnanç” alt temasıyla ilgili sorularının tüm sorularına oranı yüzde 35 iken lise öğrencilerinin yüzde 38’dir. “İnanç” alt temasında lise öğrencilerinin özel yetenekli lise öğrencilerinden farklı görüşlerini ifade eden “*görüş farklılıkları, kutsal kitaplar ve Kuran, peygamber, şeytan*” kodlarıdır. “Sosyal hayat” alt temasıyla ilgili sorularının tüm sorularına oranı özel yetenekli lise öğrencilerinde yüzde 29 iken lise öğrencilerinde yüzde 36’dır. “Sosyal hayat” alt temasında lise öğrencilerinin özel yetenekli lise öğrencilerinden ayrıştığı görüşlerini ifade eden kodları “*cezalar, cinsiyet meselesi, dini ve sosyal baskı, ırkçılık ve din, kadın erkek eşitliği, kul hakkı, tebliğ, tövbe*” oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinin “Kuran ve bilim” alt temasıyla ilgili sorularının tüm sorularına oranı yüzde 12 iken özel yetenekli lise öğrencilerinin oranı yüzde 20’dir. “Kuran ve bilim” alt temasında özel yetenekli lise öğrencilerinin lise öğrencileri ile ayrıştığı görüşlere dair kodlar “*boyutlar, madde ve enerji, zaman*” olurken lise öğrencilerinin görüşlerindeki farklılık “*din, akıl ve bilim*” kodunda olmuştur. Yine lise öğrencilerinin “Temel ibadetler” alt temasıyla ilgili sorularının tüm sorularına oranı yüzde 10 iken özel yetenekli lise öğrencilerinin oranı yüzde 15’tir. Bu alt temada oransal olarak özel yetenekli lise öğrencilerinin farklılaştığı görülmesine rağmen ilgi duyulan dini konuların kodlarında bir örtüşme bulunmaktadır. “Diğer” alt teması altındaki soruların tüm sorulara oranı ise özel yetenekli lise öğrencilerinde yüzde 1 olurken lise öğrencilerinde yüzde 4 olarak tespit edilmiştir.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin ve lise öğrencilerinin dini konulardaki ayrışmalarına dair bu sonuç değerlendirmesinden sonra aşağıda verilecek sonuçlar ve tartışmalar, araştırmanın ana konusu olan özel yetenekli lise öğrencilerinin verileri üzerinden sunulacaktır. Gerekli durumlarda da lise öğrenci verileri ve bunlara ait literatüre dikkat çekilecektir.

5.1. Sorgulama Durumlarına Ait Sonuç ve Tartışma

Yapılan analizler sonucunda özel yetenekli lise öğrencilerinin sorgulama durumlarına dair sonuçlar “İlgi ve Sorgulama Durumları”, “Başlıca Sorgulama Alanları” ve “Hayatın Anlamına Dair Sorular ve Sorunların Çözümünde Dinin Katkısı” temalarıyla açıklanıp ilgili literatürdeki araştırma sonuçlarıyla ilişkilendirilecektir.

5.1.1. İlgil ve sorgulama durumları

Analiz sonucunda özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konulara yönelik ilgi ve sorgulama durumlarının varlığı tespit edilmiştir (Tablo 4-1). Özel yetenekli lise öğrencilerinin tamamına yakınının dini konulara yönelik ilgi ve sorgulama durumlarının olduğu görülmüştür. Araştırmanın konusu olan özel yetenekli lise öğrencileri, bireysel özellikleri gereği sahip oldukları merak ve olayların arka planındaki detaylara ulaşma arzusunun dini konulara dair sorgulama ve meraklarına da yansıdığını gösteren cevaplar vermişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencileri dini konulara yönelik ilgi ve sorgulama durumlarının varlığına yönelik “İlgiliyim, merak ediyorum; İnaniyorum, yaşamıyorum ama sorguluyorum; Sorguluyorum, sorularım var.” şeklinde ifadelerinin bulunduğu cevaplarla görüşlerini belirtmişlerdir. Sorgulamalarının olmadığını ifade eden özel yetenekli öğrencilerden birisi eskiden ilgi ve sorgulamalarının olduğunu ancak şuanda nedenini bilmediği bir şekilde ilgilenmediğini, şuanda sorgulamalarının da olmadığını anlatmıştır. Diğer bir özel yetenekli katılımcı ise dini konulara dair hiç ilgisinin bulunmadığını anlatırken aile içinde, sosyal ortamlarında, okuduğu okulda ve BİLSEM’de hiç bu konulardan bahsedilmediğini belirtmiştir. Özel yetenekli lise öğrencileri ve lise öğrencileri için okudukları okullar, aile ve sosyal çevre; dini sorular ve sorgulamaların doğup gelişmesinde, var olan sorgulamaların cevap bulmasında ya da cevapsız kalmasında önemli birer etken olarak görülmüştür. Araştırmada, sorgulama durumlarını ortaya koyduğumuz özel yetenekli lise öğrencilerinde hayatlarının akışını etkileyecek derin bir dini sorgulama durumuna rastlanmamıştır. Ancak bu noktada bazı katılımcıların ifadelerinden yapılan şu tespitler önemli görülmüştür. Bunlardan bir tanesi, dini konularda detaylı sorgulamaların yapılmasının özel yetenekli bireylerin ailelerinin sınır koymasıyla sürecin daha başında kesintiye uğradığına dair bir durumdur. Sorgulamanın yeterli bilgi sahibi yetişkinler tarafından desteklenmesi yerine bu tarz konuların üzerinde fazla durulmaması yönündeki telkinler, özel yetenekli bireylerin konuyu görmezden gelip süreci yarım bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Başka bir tanesinde dini konularda detaylı bir sorgulamaya giren özel yetenekli öğrencilerden bazılarının psikolojik tedavi ve destek alması sonucunda kendisine sunulan çözümün bu konular üzerinde düşünmemek ve konuşmamak olduğu yönündedir. Bu durum da aynı şekilde sorgulama sürecinin tamamlanmasına engel olmuştur. Bu sonuçlar hem özel yetenekli lise öğrencilerinin hem de lise öğrencilerinin dini gelişimleri adına önemli bir engel durumu olarak görülmüştür.

5.1.2. Başlıca sorgulama alanları

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların gerek ihtiyaç belirleme formunda yazılı olarak ifade ettikleri gerekse yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden hangi dini konulara merak duydukları tespit edilmiştir. Buradaki analiz sonuçlarıyla ilgili sadece görüşme yapılan katılımcılardan değil araştırmaya katılan özel yetenekli lise öğrencilerinin tümünden elde edilen sorulardan bir dağılım tablosu oluşturulduğunu belirtmek faydalı olacaktır. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların sorularının en çok “İnanç” alt teması altında “*Allah, ahiret, melek, Kuran, kader ve farklı inançlar*” konuları ile ilgili olduğu görülmüştür. İnanç konularından sonra en çok “*Sosyal hayat*” alt teması altında “*dini baskı, evlilik, haramlar ve helaller, milli manevi değerler, miras, tesettür*” konuları ile ilgili soruları olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan sonra ise “*Kuran ve bilim*” alt teması altında “*boyutlar, evrenin sınırı, evrim, ilk insan, madde ve enerji, zaman*” konuları ile ilgili ve “*Temel ibadetler*” alt teması altında “*hac, kurban, ibadet, namaz ve oruç*” konuları ile ilgili soruları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar özel yetenekli lise öğrencilerinin sorularının **inanç ve sosyal hayat** konularında yoğunlaştığını göstermiştir. Bununla birlikte Kuran ve bilim konularıyla ilgili de kayda değer oranda soruları olduğu görülmüştür. Lise öğrencilerinden farklı olarak Kuran ve bilim konularıyla ilgili sorularının oranının fazla olmasında BİLSEM ortamının etkili olduğu söylenebilir. BİLSEM’lerde lise döneminde bilimsel araştırma proje ödevlerinin öne çıkmasının bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir.

5.1.3. Hayatın anlamına dair sorular ve sorunların çözümünde dinin katkısı

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden, hayatın anlamına dair soru ve sorunlarının çözümünde dinin bu bireylere büyük oranda katkılarının olduğu sonucuna varılmıştır. Katılımcılardan dinin kendilerine herhangi bir katkısının bulunmadığını düşünenler olduğu da görülmüştür (Tablo 4-15). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların büyük bir çoğunluğu hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin kendilerine katkısının olduğunu belirtmişlerdir. Bu katılımcıların büyük bir çoğunluğu “*yaşamlarının amacını dinde bulduklarını*” ifade eden görüşler ortaya koymuşlardır. Diğer katılımcılar; “*Allah’la birebir duaların yardımcı olduğunu, dinin güvende hissetmelerini sağladığını, korktuklarında ve üzüldüklerinde Allah’a sığındıklarını, yaratılış ve ölüm ötesi hakkında dine başvurduklarını*” ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcılardan dinin kendilerine herhangi bir katkısı olmadığını düşünenler; “*çözümü kendi içlerinde aradıklarını, umudu tanrıda bulamadıklarını, sorguladıklarını ancak çözümü dinde görmediklerini ve dinin kendilerine bir katkısı olmadığını*” ifade etmişlerdir. Bu temada lise öğrencilerinin neredeyse

tamamının hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin kendilerine katkısının olduğunu düşünmektedirler.

Özel yetenekli lise öğrencilerinin sorgulama durumları ile ilgili elde edilen bu araştırmanın sonuçları İpek (2021) tarafından özel yetenekli BİLSEM öğrencileriyle yapılan araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. İpek araştırma amacına uygun olarak araştırmasında özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulara ait düşüncelerini üst düzey düşünme becerileriyle ilişkilendirerek sistematik olarak sunmuştur. Her iki araştırmanın katılımcılarının da dini konulara ilişkin verdikleri cevaplar, bu cevaplardaki nitelik ve özel yeteneklilik özelliklerini barındırma açılarından örtüşmektedir.

Finlandiyalı ortaokul öğrencileri arasında yakın zamanda yapılan araştırmalar, çoğunun bir yaşam amacına sahip olduklarını ve başkalarına yardım etmekle ilgilendiklerini göstermektedir. Amerika'da yapılan bir amaçlı gençlik araştırmasında, din ve maneviyat, ergenlerin hayatlarının amacını bulmalarına yardımcı olmuştur. Din ve maneviyat, üstün yetenekli öğrencilere çalışmalarında ve gelecek yaşamlarında amaç sağlayabilecek yaşamın değerleri ve anlamları üzerine düşünme olanakları sağlamaktadır (Tirri, 2023, s. 74). Bu iki araştırma mevcut araştırmanın özel yetenekli öğrencilerden elde edilen dinin hayatlarını anlamlandırmadaki katkısı ile ilgili sonuçlarla örtüşmektedir.

Yam, Kurnaz ve Çetinkaya yaptıkları çalışmada 8-17 yaş arası özel yetenekli öğrencilerin sordukları ilginç soruları incelemiş ve bu soruları Bloom'un Taksonomisine göre değerlendirmişlerdir. Araştırmanın önemini belirtirken özel yetenekli öğrencilerin sordukları sorularla ilgili bir çalışmaya rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum dini konularla ilgili özel yetenekli bireylerin soru ve sorgulamalarına dair yapılan mevcut araştırmanın tartışılması hususunda yaşanan zorluğu teyit eder niteliktedir. Yine de böyle bir araştırmanın ilk ve genel bir çalışma olmasına rağmen içerisinde dini konulara dair soruların da ortaya koyulmasına imkân sağladığı için, özel yeteneklilerin din eğitimi araştırmaları alanında önemli bir veri kaynağı oluşturduğu söylenebilir. Yam, Kurnaz ve Çetinkaya'nın araştırma sonuçlarında elde ettiği DKAB branşından gelen 6 sorunun tamamının mevcut çalışmada "inanç" alt temasına dâhil edilen konulardan olduğu görülmüştür. Bu durum da iki araştırmanın öznesi olan özel yetenekli bireylerin dini konulara dair sorgulamalarının temelde inanç üzerinde yoğunlaştığı konusunda örtüşmektedir (Yam vd., 2019). Buraya kadarki araştırmaların dışında özel yetenekli öğrencilerle ilgili dini konuları araştıran bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu sebeple lise öğrencileriyle ilgili literatür ilişkisi kurularak tartışmaya devam edilecektir.

Yapıcı yaptığı araştırmasında günümüz gençlerinin dini sorgu ve şüpheleri üzerinden din ve dindarlık algılarını incelediği çalışmasıyla özel yetenekli lise öğrencileri ve lise öğrencileriyle yapılan

bu araştırmanın verileri örtüşmektedir (Yapıcı, 2020). İmamoğlu ve Ferşadoğlu lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmada liseli gençlerin dini inanç düzeylerinin yüksek buna karşın dini tutum ve davranış düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğu sonucuna varmışlardır (İmamoğlu & Ferşadoğlu, 2013). İmamoğlu ve Ferşadoğlu ile bu araştırmanın sonuçları örtüşmektedir. Kaya lise öğrencileri ile yaptığı araştırma sonuçlarının içerisinde lise öğrencilerinin hayatlarını anlamlandırmada en etkili faktör olarak dini gördükleri bilgisine ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın hayatın anlamına dair katılımcı lise öğrencilerinden elde edilen sonuçla örtüşmektedir (C. N. Kaya, 2021). Yine Türkiye Gençlik Araştırması içerisinde dini inancın gençlerin hayatında önemli bir yeri olduğuna dair sonuçlar ile lise öğrencilerinin hayatı anlamlandırmada dinin katkısına ait mevcut araştırma sonuçları örtüşmektedir (*Türkiye Gençlik Araştırması 2021*, 2021). TRA2 Bölgesi Gençlik Araştırması sonuçları arasında yer alan gençlerin dini konulara olan ilgilerini tespit eden veriler ile bu araştırmanın lise öğrencilerinin tamamının dini konulara dair ilgi ve sorgulamalarının olduğunu gösteren sonuçları ile örtüşmektedir (Çaha, 2018).

5.2. Sorgulama Süreçlerine Ait Sonuç ve Tartışma

5.2.1. Merak ve Sorgulama Sebepleri

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konulara yönelik sorgulamalarının nerelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir (Tablo 4-7). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcılar dini konulara yönelik ilgi ve sorgulamalarının arkasındaki çeşitli nedenleri, ilgi ve sorgulamalarının nerelerden beslendiğini “*Arkadaş çevresi, Aile, Sosyal medya ve internet, Merak duygusu, Güncel hayat, DKAB öğretmeni, Din-bilim ilişkisi*” kodları altında ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencileri arkadaş ortamlarında; birbirlerini anlamak, doğruyu bulmak için tatlı tartışmalar yaptıklarını, bunların hem sorularına cevap hem yeni konulara merak kaynağı olduğunu anlatmışlardır. Yine ailenin sorgulamalarını besleyen zengin bir kaynak olduğunu ifade eden özel yetenekli lise öğrencileri, ailenin kendilerini teşvik durumunun makul seviyelerde olduğunda süreci olumlu yönde etkilediğini anlatmışlardır. Aile onlar için yargılanmadıkları, rahat bir tartışma ve öğrenme ortamı olarak sorunlarının çözüm kaynağı olmanın yanında yeni meraklara aralanan bir kapı konumundadır. Bununla beraber aile dini konularda baskıcı bir tavır aldığında, bunun farklı bir sorgulama ve dinden kaçma arzusu doğurabildiğini ifade etmişlerdir. Özel yetenekli katılımcılar sosyal medya ve internette insanların algı yönetimiyle manipüle edildiğini anlatmışlardır. Bunun dinle ilgili konularda da çok fazla olduğunu, sanal âlemden ciddi bir bilgi kirliliğine şahit olduklarını ve bu şartlarda doğru bilgiye ulaşmak için detaylı araştırmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal medyada

gördükleri şeylerin sorgulamalarının beslendiği bir kaynak olmasının yanı sıra sorularının cevabını da oluşturabildiğini belirten özel yetenekli lise öğrencileri, ciddi eleştiriler getirirler de bu kaynağa aktif bir şekilde başvurumaktadırlar. Özel yetenekli bireylerin sahip oldukları güçlü merak duygusu, dini konulara duydukları ilgi ve sorgulamanın beslendiği öz kaynak olarak görülmüştür. Katılımcıların yarısının sorgulamalarının önce kendi içlerinde doğduğunu, merak ettiklerini ve araştırdıklarını söylemeleri bu durumun ifadesidir. Özel yetenekli lise öğrencileri çevrelerinde olup bitene duyarlı, hayatı sorgulayıcı bir tutum sahibi olduklarına dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Katılımcılar yaşadıkları anın, ülke gündeminin, günümüz medeniyet anlayışının ve sosyal uyumsuzlukların din bağlamında sorgulamalarının kaynağı olabildiğini ifade etmişlerdir. DKAB öğretmenlerinin sınıfta sorgulayıcı bir ortam oluşturmalarının da dini konulara duydukları merakı dolayısıyla yeni soruları desteklediği söylenebilir. Özel yetenekli lise öğrencilerin bilimsel konularla dinin verdiği bilgilerin çeliştiğini düşündükleri hususlarda da sorgulamalarının doğduğunu anlatan ifadeleri görülmüştür. Bütün bu sunduğumuz verilerin ışığında özel yetenekli öğrenciler için sorgulama sürecinin birbirine bağlı zincirin halkaları şeklinde devam eden bir değişim ve gelişim ağı şeklinde olduğu söylenebilir.

5.2.2. Dini sorularının cevaplanmasında öncelikle başvurdukları yerler

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuyla ilgili kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan dini konulardaki sorularına cevap olabilecek bilgileri farklı kişi ve kaynaklardan bizzat sorarak ve araştırma yaparak elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4-9). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların tamamına yakınının dini konulara dair sorularının cevaplanmasında “*internet, anne ve aile büyükleri, DKAB öğretmenleri ve arkadaşlarının*” bilgi kaynaklarını oluşturduğu görülmüştür. Sorularını ilk önce kişilere sormayı tercih eden katılımcılar *yeterli bilgi sahibi olma, doğru bilgi vereceğine güvenme, yüz yüze samimi iletişim kurma ve rahat bir akran ortamında öğrenmenin* kendileri için bu kişileri öncelikle tercih etme sebepleri olduğunu açıklamalarında anlatmışlardır. Ayrıca katılımcılar *internete sıklıkla erişim imkânlarının olmasının da bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırdığını, internette güvenilir bilgiyi araştırarak bulabildiklerini, bu yüzden de başvuru kaynağı olarak interneti tercih ettiklerini* ifade etmişlerdir.

5.2.3. Bilgi edinme sürecindeki güçlükler

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konulardaki sorularının cevaplanması sürecinde karşılaştıkları bir takım güçlüklerin var olduğu sonucuna

ulaşılmıştır (Tablo 4-17). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların büyük çoğunluğu merak ettikleri dini konular hakkındaki bilgi edinme sürecinde karşılaştıkları zorlukları “*sanal âlemdeki bilgi kirliliği, aynı soruya ait farklı görüşlerin belirtildiği cevaplar, sosyal çevrelerinden gelen tepkiler, bilgi yetersizliği, bilgiye erişememe, Kuran dili olan Arapçayı bilmeme, utangaç kişiliğe sahip olma ve bazı şeyleri sorduğunda dinden çıkma korkusu ya da dinden çıkmakla itham edilme*” olarak sıralamışlardır. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların bulgular kısmında detaylı olarak sunduğumuz kayda değer bir kısmı da merak ettikleri dini konular hakkındaki bilgi edinme sürecinde herhangi bir güçlükle karşılaşmadıkları tespit edilmiştir (Tablo 4-17).

Özel yetenekli lise öğrencilerinin sorgulama sürecinde sorularını rahatça ifade edip edemedikleri karşılaştıkları güçlükler içerisinde daha detaylı araştırılması gereken bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların çoğunluğunun yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konulara dair merak ettikleri hususları kısmen sorabildikleri görülmüştür. Bununla birlikte özel yetenekli lise öğrencilerinin önemli bir kısmının da sorularını rahatça sorabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Lise öğrencilerinin soru sorabilme durumları bakımından özel yetenekli lise öğrencilerine göre biraz daha rahat oldukları da araştırmayla tespit edilmiştir (Tablo 4-11, Tablo 4-12). Bu sonuç özel yetenekli öğrencilerin kendilerine has üst düzey iletişim becerileri ile çeliştiği düşünülebilir. Ancak özel yetenekli öğrencilerin sahip oldukları özelliklerin desteklenerek asıl kapasitesine ulaştığı bilinmektedir. Zaten verilen destek eğitimleri sağlanması istenen farklılaştırılmış eğitim çalışmaları buna dayandırılmaktadır. Yine iletişim becerileri yüksek olduğu biline özel yetenekli öğrencilerin aynı zamanda daha duygusal oldukları, bu sebeple ilişkilerinde bu özel iletişim becerilerini sergilemekte sıkıntı çektikleri söylenebilir. Özel yetenekli lise öğrencileri, dini konulara dair merak ettikleri hususları rahatça sorabildikleriyle ilgili “*İstediğim gibi herkese sorabilirim; Kafamda şüphe kalmaması için her şeyi sorarım; Merak ediyorsam sorarım çekinmem; Rahatça sorabiliyorum.*” şeklinde görüşlerini ifade eden açıklamalar yapmışlardır. Özel yetenekli öğrencilerin dini konulara dair merak ettikleri hususları kısmen rahat sorabildiklerine dair açıklamalarını “*Aile dışında utanırım sormaya çekinirim; Dinden çıkarım diye bazı şeyleri sormam; Halimden anlayan kişilere sorabilirim; Her ortamda soramam; Yeterli bilgiye sahip olanlara sorarım.*” ifadeleriyle belirtmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların büyük çoğunluğunun farklı güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmeleri onlar için sunulacak dini eğitimi imkânlarının tartışılması adına önemli bir fırsat olarak görülmelidir.

Sorgulama sürecinde yaşanan güçlükler, sorgulamanın rahatça yapılabilme durumu kadar çıktıların tatmin edici düzeyde olup olmadığı da dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Bu yüzden katılımcıların sorgulamaları sonucunda doyurucu cevaplara ulaşabilme durumu da araştırılmıştır.

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konulara dair merak ettikleri hususları sorduklarında önemli oranda doyurucu cevaplar alabildikleri tespit edilmiştir. Özel yetenekli lise öğrencileri içerisinde sorularına doyurucu cevap bulamadığını ve bu konudaki sıkıntılarını ifade eden katılımcıların görüşleri de dikkate değer bir orandadır (Tablo 4-13). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcılar dini konulara dair merak ettiği hususları sorduklarında doyurucu cevaplar alabildiklerini belirtirken “*genel olarak doyurucu cevap alabildiklerini, aldıkları cevaplardaki bilgilerin yeterli olduğunu ve yoruma açık konular dışında tatmin edici cevaplar alabildiklerini*” ifade etmişlerdir. Doyurucu cevaplar alamadıklarını anlatan katılımcılar bu durum hakkındaki görüşlerini “*internete baktığımda tatmin edici olmuyor, tekdüze aynı tarz cevaplar oluyor ve bilimsel konularda dinle ilgili araştırmalar yok*” şeklinde ifade etmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların önemli bir kısmı da dini konulardaki sorularına doyurucu cevap almak hususunda tamamen evet diyemediklerini kısmen cevaplar alabildiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, “*sorularına düz cevaplar verilmesi yerine beyin fırtınası şeklinde tartışılarak cevap verildiğinde doyurucu olduğunu, bazı konularda doyurucu cevaplar alırken bazı konularda tam kafalarına oturtamadıklarını ve bazı kişilere sorduklarında doyurucu cevaplar olurken bazı kişilerde ise tatmin edici olmadığını*” ifade etmişlerdir. Sorgulama sürecinin sonuçlanması özel yetenekli bireyin büyük oranda tatmin edici bir cevap alabilmesine bağlıdır. Sorgulanan konu ister merak kaynaklı olsun isterse diğer etkenler ile ortaya çıkmış bir soru olsun doyurucu cevap bulunamadığı takdirde başka kaynaklardan yeniden araştırma denemeleri yapılmaktadır. Süreç uzadığında da merakın söndüğü ya da sorgulama içinden çıkılmaz bir hal aldığı için bilinçli olarak sorgulamanın bırakıldığı katılımcı cevaplarından tespit edilmiştir. Bu durum özel yetenekli bireylerce istenmeyen bir son olarak görülmektedir. Çünkü sorularının cevapsız kalmasından, kafalarında bir şüpheyle devam etmekten rahatsız olduklarından sıklıkla bahsetmişlerdir. Konuyla ilişkili Kandemir okulda alınan din eğitiminin gençlerin inançla ilgili akıllarına takılan sorulara cevap vermedeki başarısı ile gençlerin din dışı yönelim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında elde ettiği sonuçlara göre, okulda verilen din eğitiminin inançla ilgili sorulara cevap vermedeki başarısı arttıkça gençlerin din dışı yönelim eğilimi düşmekte ve dine bakışları olumlu düzeyde yükselmektedir (Kandemir, 2022). Bu sonuçlar sorgulama süreçlerinin doyurucu cevaplarla ilerlemesinin önemine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçlarının sorgulama süreci üzerine değerlendirmelerde bulunulan bu boyutunda elde edilen sonuçların birbiriyle iç içe geçmiş bir yapıda olduğu görülmektedir. İnternet ve sosyal medya, anne ve aile büyükleri, arkadaşlar, DKAB öğretmeni kodları ortak olarak sorgulama sürecinin hem nedeni hem çözüm için başvuru kaynağı hem de değişik yönleriyle sürecin içinde bilgiye ulaşırken bir güçlük olarak görülmüştür. İpek (2021)’in özel yetenekli öğrenciler üzerinde yaptığı

araştırmasında çalışma grubunun dinsel alan eğitim durumlarını değerlendirirken sorgulama sürecinde karşılaşılan ortak kodları barındıran benzer öğrenci cevaplarına ulaşmıştır. Bu yönüyle iki araştırmada da özel yetenekli öğrencilerin dini konulara dair ilgi ve meraklarını ifade eden cevaplarının bilgi edinme süreçleri özelinde örtüştüğü görülmüştür. Lise öğrencileriyle ilişkili literatürde Kalfa inanç gelişimi ve eğitimi üzerine yaptığı gençlik araştırmasında gençlerin inanç gelişimi ve eğitiminde etkili faktör olarak aileyi tespit etmiştir (Kalfa, 2019). Yıldırım lise öğrencilerinin tanrı algıları üzerine yaptığı araştırmasında ulaştığı sonuçlarda olumlu bir tanrı algısına sahip lise öğrencilerinin din eğitiminde anne-babalarının aktif bir bilgi kaynağı olduğunu ortaya koymuştur (S. Yıldırım, 2018). Özdemir ailenin çocuklarının din eğitiminde katkısı üzerine ebeveynlerle yaptığı araştırmasında ailenin dini bilgi edinme süreçlerinde etkisinin büyük olduğu sonucuna ulaşmıştır (Özdemir, 2019). Kandemir tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da gençlerin dinî inançları üzerinde en etkili kaynak olarak yaklaşık %70 gibi oldukça yüksek bir oranla ailenin bulunduğu ortaya koyulmuştur (Kandemir, 2022). Yine Acar tarafından yapılan araştırma sonuçlarında, aile kurumunun çocukluk ve gençlik yıllarında dini konularda bilgi edinme kaynakları arasında ilk sırada geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Acar, 2008). Bu araştırmanın sorgulama sürecine dair sonuçlarında da lise öğrencilerinin dini bilgi edinme kaynakları arasında en önemli faktörlerden birisinin aile olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda Kalfa (2019), Yıldırım (2018), Özdemir (2019), Kandemir (2022) ve Acar (2008) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla mevcut araştırma sonuçları örtüşmektedir. Roedell özel yetenekli çocukların aile ortamı üzerine yaptığı bir araştırmada şu sonuçlara ulaşmıştır: Ebeveynler çocuklarıyla bol bol vakit geçirmeli, onlara sık sık kitap okumalı, çocuklarının sorularını doğru cevaplamalı, çocuklarının kendi okuma girişimlerini ve ilgilerini desteklemeli ve sonuçta zekâyâ karşı olumlu bir temel tutum sergilemelidirler. Bu araştırmada da sorgulama süreçlerinin her aşamasında ailenin ilk sıralarda yer alması ve aile ile ilgili özel yetenekli öğrencilerin görüşleriyle benzerlik göstermesi, iki araştırma sonuçlarının genel olarak örtüştüğünü göstermektedir (Mönks vd., 2000, s. 308).

Lise öğrencilerinin dini konulara dair bilgi edinme süreçlerinde ilk başvuru kaynağının internet olduğu belirtilmişti. Bu ulaşılan sonuç Gürses ve İrk (2018) tarafından internet kullanımı üzerine lise öğrencileriyle yapılan araştırma sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Gürses ve İrk lise öğrencilerinin dini inancını öğrenmek için tercih ettiği kaynakları incelediğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%72) ilk olarak yazılı kaynaklara başvurduğunu tespit etmiştir. Bu durumun başlıca sebebi öğrencilerin interneti güvenilir bir kaynak olarak görmemeleri olarak gösterilmiştir. Aynı araştırmada internette yer alan bilgilerin doğruluğunun kontrol edilememesi, her seviyeden ve her kesimden insanın internette yazı yazabilmesi diğer yandan kitapları daha gerçekçi ve güvenilir bulmaları öğrencilerin yazılı kaynaklara yönelmesine sebep olarak gösterilmiştir. Mevcut araştırmayla Gürses ve İrk tarafından yapılan araştırma sonuçları arasındaki bu farklılığın sebebi araştırma

katılımcılarının seçildiği illerin sosyokültürel yapısı olabilir. Mevcut araştırmada lise öğrencilerinin kişilerden alacakları cevapların yeterliliğinden endişe duymaları, yargılanma, kınanma, etiketlenme korkusu ve benzeri sebepler rahat soru sorabilmenin önündeki engeller olarak görülmüştür. Bunlar büyükşehirlerde kozmopolit bir toplum yapısının ortaya çıkardığı iletişim engelleri olarak görülebilir. Katılımcılar mevcut araştırmada dini konularda bilgi edinme süreçlerindeki bu engeli her zaman ellerinin altında olan internetten faydalanarak aştıklarını, kimseye sormak zorunda olmadan, kolayca araştırarak sorularının cevaplarına ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Yine mevcut araştırmanın katılımcıları da internetteki bilgi kirliliğini, güven problemini dile getirmişlerdir. Ancak bu sebeple internet kullanımından vazgeçmediklerini, daha farklı kaynaklardan araştırarak doğru bilginin sağlanmasını yaptıklarını anlatmışlardır. Ayrıca mevcut araştırmada kitaplara kaynak olarak başvurduğunu ifade eden lise öğrencisi katılımcılar olmuştur. Ancak bu okuma ve araştırmalarını da internet üzerinden e-kitaplar ile yaptıklarını belirtmişlerdir.

5.3. Sorgulama Süreçlerine Dair Beklentilerine/Taleplerine Ait Sonuç ve Tartışma

5.3.1.Dini sorularının cevaplanmasına yönelik beklentileri

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların, yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konularla ilgili meraklarının giderilmesine yönelik bir takım beklentileri/talepleri olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4-19). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların neredeyse tamamının dini konularla ilgili meraklarının giderilmesine yönelik beklentilerinin/taleplerinin olduğu görülmüştür. Özel yetenekli lise öğrencileri dini sorularının cevaplanmasına yönelik “*Beyin fırtınası-tartışma ortamı sağlanması; Birlikte eğitilebilir; Dijital platformlar, forumlar, uygulamalar yapılabilir; Din derslerinde değişiklik yapardım; Din zorlamadan, dayatılmadan anlatılmalı; Doğru, pratik yazılı kaynaklar sunardım; Kendi bildiğim kadar anlatmaya çalışırdım*” şeklinde önerilerini dile getirmişlerdir. Lise öğrencisi katılımcıların tamamı dini konulara yönelik meraklarının giderilmesi hususunda beklenti/talep ifade eden cevaplar vermişlerdir. Lise öğrencileri ise dini konulardaki meraklarının giderilmesine yönelik farklı olarak “*Din eğitiminin daha küçük yaşlarda başlatılması; Bilimsel araştırmalar; Bilge insanlarla tanıştırma; Birebir danışma imkânı; Farklı bir din dersi; İnternette bilgi kirliliğine denetim*” şeklinde önerilerde bulunmuşlardır.

Özel yetenekli lise öğrencileri güçlü bir vurgu ile dijital platformlarda dini bilgi edinme ve sorgulama imkânlarının sağlanmasına yönelik çalışmaları dile getirmişlerdir. Yine özel yetenekli katılımcılar buna yakın bir vurgulama ile DKAB dersinde değişiklik konusu üzerine taleplerini dile getirmişlerdir. DKAB derslerine yönelik beklentilerinin detayında müfredatta farklı dinlerin daha çok

yer bulmasını, günlük hayata hitap eden pratik bilgilere ve güncel tartışmalara daha fazla yer verilmesini talep etmektedirler. Ayrıca daha çok soru sorabildikleri bir din dersi taleplerinin olduğunu belirtmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencilerinin, din eğitimi ve öğretimi sürecinin neredeyse bütün bileşenlerine dair beklentiler/talepler getirmiş olmaları dikkat çekici bir durum olmuştur. Özel yetenekli lise öğrencilerinin öğretim metot ve tekniklerinden öğretim materyallerine, öğretim ortamlarından öğretmen yeterliliklerine ve müfredata kadar din eğitim ve öğretimi süreçlerinin tamamına dair üst düzey bir duyarlılığa sahip olduklarını gösteren eleştiri, çözüm ve beklentileri/talepleri görülmüştür.

5.3.2. BİLSEM’de serbest soru dersine yönelik görüşleri

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda belirttikleri görüşlerden, BİLSEM programında dini konuları daha rahat paylaşıp sorularının üzerinde tartışabileceği ayrı bir dersin bulunmasına büyük oranda olumlu baktıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan BİLSEM programında böyle bir dersin bulunmasına olumsuz bakanlar da olmuştur (Tablo 4-21). Özel yetenekli katılımcıların önemli bir kısmı dini konulardaki öğrenmelerini herhangi bir yargılamaya maruz kalmadan, daha serbest bir ortamda, sorarak, tartışarak, bir müfredat kısıtlamasına bağlı kalmaksızın BİLSEM ortamında da gerçekleştirebilmeye *çok iyi olur ve iyi olur* şeklinde yaklaşmışlardır. Bu konuda olumlu cevap veren özel yetenekli katılımcıların bir kısmı, yöneltilen soruda sunulan önerinin olabilirliğini bir takım şartlarla birlikte olumlu görmüşlerdir. Bu katılımcılar “...eğer saf bir şekilde dini bilgi öğretimi olmayacaksa..., ...tabi yaşa bağlı ...lise çağından sonra olsa biraz daha pozitif olurdu ve daha olumlu olurdu.” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların çok az bir kısmı ise görüşlerini olumsuz belirtmişlerdir. Bu katılımcılar *böyle bir derse BİLSEM ortamında gerek olmadığını, BİLSEM’lerin bilim ve sanat öğrenme yeri olduğunu* ifade etmişlerdir. İpek (2021) tarafından özel yetenekli öğrencilerle yapılan çalışmanın lise öğrencilerinden elde edilen BİLSEM’lerde din eğitimine yönelik sonuçlarla bu araştırmanın sonuçları örtüşmektedir. Özel yeteneklilerle ilgili yurt dışındaki çalışmalarda da bireysel ilgi ve yeteneklere uygun bir öğrenme ortamı, öncelikli ve önemli bir husus olarak görülmektedir (Fiedler, 1999).

5.3.3.DKAB müfredatı yeterliliğine yönelik görüş ve beklentileri

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuyla ilgili kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan dini bilgi edinmede başvurdukları kaynaklar arasında DKAB dersinin ve dersin icracısı DKAB öğretmenin yer aldığı

görülmüştür (Tablo 4-3). Bununla birlikte lise öğrencilerinin, bir bilgi edinme kaynağı olarak DKAB dersini mevcut müfredat içeriğiyle yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4-4). Katılımcı öğrenciler ortak olarak DKAB müfredatı ile ilgili olarak diğer dinlerle ilgili konulara daha erken sınıflarda ve daha detaylı yer verilmesi, tartışmaya, sorgulamaya, yorumlamaya dayalı daha güncel dini bilgilere, hayatın içinden konulara ulaşabilecekleri bir DKAB dersine yönelik beklentilerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların müfredatla ilgili görüşleri alınırken, DKAB dersinde ezbere dayalı bir öğretim yerine sorgulamaya, tartışmaya, yorumlamaya dayalı bir ders talepleri ile karşılaşılmıştır. Mevcut lise DKAB öğretim programında ezbere dayalı bir yaklaşımın bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda, ezbere dayalı bir öğretimle ilgili taleplerin uygulamaya yani öğretmene yönelik olduğu düşünülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018a). Bu durumda müfredatın uygulayıcısı olan DKAB öğretmenlerinin daha fazla hassasiyet göstermeleri, özel yetenekli öğrencilerle birlikte bütün lise öğrencilerinin DKAB dersine olan bakışını etkilemesi açısından önemli görülmektedir.

Özel yetenekli lise öğrencileri DKAB dersi müfredatının İslam dinini esas almasını, muhatabı olan kitlenin de Müslüman olduğu kabulünü eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedirler. Bu durumu zorlama, dayatma olarak algılayan katılımcı ifadeleri de görülmektedir. Yine müfredatta diğer dinler ve inançlarla bunlara ait figürlere daha fazla yer verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Diğer dinler ve inançlar anlatılırken herhangi bir yargılamada bulunmadan bilgi verilip tanıtılmasını kişisel tercihleri açısından önemli görmektedirler. Bunun kendi merak ve sorgulamalarına yardımcı olabileceğini, sahip oldukları inançlarını farklı inançlarla karşılaştırma imkânına sahip olmak istediklerini anlatmışlardır. Müfredatın tekrar eden konularının azaltılarak, kavram ezberlerinden ziyade, daha sorgulayıcı, interaktif ve merak uyandırıcı olması gerektiğini görüş ve beklenti olarak belirtmişlerdir. Müfredatın dinin; dini gereklilikler, ihtiyaçlar, sorumluluklar kısmındansa ahlaki kısmına daha çok özen göstermesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ahlaki kısmında da iyi bir Müslüman olma açısından değil de evrensel iyilik anlayışı ile verilmeli şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencileri merak ettikleri ve derinlemesine bilgi sahibi olmak istedikleri dini konularla müfredatı aralarında bir engel olarak görmektedirler. Bu yüzden özel yetenekli öğrencilere tahsis edilmiş, özel bir eğitim ortamında, esnek bir müfredatla ve özel öğretim yöntemleri ile bir din eğitimi hizmeti sağlanması önem arz etmektedir. Bu durum MEB Özel Yetenekliler Eğitimi Çalıştay Raporu'nda ortaya konulan “İlgi alanlarına saygı” değerinin uygulaması olacaktır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019c). Özel yeteneklilerin eğitiminde ortaya konulan bu değer gereği dini konulara ilgi duyduklarını tespit eden araştırmalar da dikkate alınarak dini bilgi edinme imkân ve ortamlarının da bireyselleştirilmesi gereklidir. Bu ortamlarda kullanılacak müfredat programlarının da zenginleştirilmesi önemli bir gerekliliktir.

5.3.4.DKAB öğretmen yaklaşımlarına yönelik değerlendirme ve beklentileri

Analiz kapsamında özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda konuya dair kendilerine yöneltilen sorularda belirttikleri görüşlerden dini konulardaki sorularının açıklanmasında DKAB öğretmenine bakışlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4-5). Özel yetenekli lise öğrencisi katılımcıların büyük bölümünün dini konulardaki sorularının aydınlatılmasında DKAB öğretmenine bakışı “olumlu” olarak görülmüştür. Katılımcıların az bir kısmı da DKAB öğretmenlerinin yaklaşımlarını “olumsuz” bulduğuna dair örnekler vermişlerdir. Genel olarak özel yetenekli lise öğrencileri DKAB öğretmenlerini *“hoşgörülü, samimi, ilgili, sabırlı ve sorgulamaya açık yaklaşımlar sergileyen iyi birer insan”* olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte özel yetenekli katılımcıların az bir kısmı da DKAB öğretmenlerinin *ilgisiz, korku dilini kullanan, sert davranan, sabit fikirli ve yargılayıcı* tutumlarının oluşturduğu olumsuz durumu belirtmişlerdir.

Özel yetenekli lise öğrencileri DKAB öğretmenlerini kendilerini ilgiyle dinleyen, görüşlerine saygıyla yaklaşan ve yargılamada bulunmayan bir rehber olarak görmektedirler. Özel yetenekli lise öğrencilerinin ifadelerinde DKAB öğretmeni, özel yetenekli öğrencilere direk cevabı veren değil bilgiye giden yolu bulmaya yardımcı olan bir kılavuz konumundadır. Aynı zamanda katılımcılar kendilerini hoşgörü ve sabırla dinleyen DKAB öğretmeninden dersin ciddiyet içerisinde verilmesini de beklemektedirler. Bu durum dini ilgi ve sorgulaması düşük diğer öğrenciler tarafından öğrenme ortamını bozucu etkiler geldiğinin ifade edildiği başka öğrenci cevaplarıyla da dile getirilmiştir. Özel yetenekli lise öğrencileri DKAB öğretmeninin dini sorgulamaları karşısında empati sahibi olması gerektiğini belirterek, kendilerinin dine dair sorularını kötü niyetle değil sadece merak ettikleri ve öğrenmek istedikleri için sorduklarını anlamasını beklemektedirler. Katılımcılar açıklamalarında öğretmen sert bir tavır sergilediği takdirde inanç zayıflığı, dinden soğuma, sorgulamayı bırakma ve ilgisini kaybetme durumlarının ortaya çıkabileceği konusunda endişelerini dile getirmişlerdir. DKAB öğretmeninin derse samimiyet ve bir sohbet havası katarak herhangi bir ders gibi işlenip geçilmesinin önüne geçmesi gerektiğini öneri olarak sunan katılımcılar olmuştur. Özel yetenekli lise öğrencilerinin ifadelerinden, DKAB öğretmenleri bu öğrencilerin sorgulamalarını desteklediklerini söyleseler de sınıf ortamında bunun gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. DKAB öğretmenleri bazen müfredatı yetiştirmek endişesiyle konu dışına çıkmamak için, bazen özel yetenekli öğrencilerin ilginç sorularıyla baş edemediklerinden dolayı soru sormalarına müsaade etmemektedirler. Alandan elde edilen bu sonuçlarla aşağıda sunulan literatürdeki özel yeteneklilerin öğretmenden beklenen özellikler benzerlik göstermektedir.

Özel yetenekli öğrencilerin öğretmenleri son derece esnek olmalıdır. Öğrencilerin çok çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri gerekir. Öğretmenler, fen, matematik, yabancı dil gibi derslerin yanında diğer alan derslerinde de son derece yüksek seviyede ders verebilmeliler. Öğretmenler ayrıca öğrencilerin yeni öğrenme ihtiyacını sürekli olarak beslemeye hazır olmalıdır. Özel yetenekli öğrenciler yeniliklerle büyürler, ancak bilgiyi çok hızlı işleyen öğrenciler için yeni bilgi çok kısa bir süre için yenidir. Özel yetenekli öğrencilerin zekâsına saygı duyarken onları çocuk olarak görmeye ve diğer gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamaya devam edebilecek öğretmenlere ihtiyaçları vardır. Öğretmenler, kendilerinden çok daha zeki öğrencilere ders verdiklerini kabul etmeli ve kendilerini doğrudan eğitim veren öğretmenlerden ziyade öğrenmelerini kolaylaştırıcı olarak görmelidir. Bütün bunların yanında, öğretmenlerin son derece güçlü iletişim becerilerine sahip olmaları gerekir (Karaduman, 2013; Maker, 1975; Mirman, 2003).

Buraya kadar sunulan sorgulama sürecine dair sonuçlar, İpek tarafından özel yetenekli öğrenciler üzerine yapılan araştırma ile benzerlik göstermiştir. İpek, araştırmasının sonucunda özel yetenekli öğrencilerin görüşlerinden yola çıkarak ortaya koyduğu “Üstün Zekâlı Öğrencilerin Din Öğretimi Süreçlerini Kılavuzlayıcı İlkeler” başlığı altında “Sorgulayıcı Öğrenme Ortamı Yaratmak, Öğrencilerin Düşüncelerini Rahatça İfade Edebileceği Ortamlar Oluşturmak, Açık Uçlu Düşünmenin Önünü Açmak ve Öğretimin Hızında ve Akışında Esnek Olmak” sıralamıştır. İlgili sonuçlar bu araştırmadaki özel yetenekli lise öğrencilerinin ifadelerinden elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir (İpek, 2021a, s. 119). Tosun, Sözen, İpek ve Şimşek (2020) tarafından yapılan özel yetenekli öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumları araştırması sonuçlarında öğrencileri DKAB dersine karşı tutumları olumlu olarak çıkmıştır. Mevcut araştırmanın DKAB müfredatıyla ilgili sonuçları ile bu araştırma sonuçları örtüşmemektedir. Bunun nedenlerini irdelediğimizde, araştırmanın katılımcı yaş grubunun mevcut araştırmadan daha geniş olması ve nicel yöntemle veri elde edilmiş olması olabileceği değerlendirilmiştir. Yine bahse konu araştırmanın sonuç bölümünde belirtilen üstün zekâlı öğrencilerin de normal zekâ gelişimi özellikleri sergileyenler gibi DKAB dersine karşı tutumlarının sınıf seviyelerinden, aile gelir durumlarından ve anne-baba mezuniyet seviyelerinin artmasından negatif yönde etkilendiği sonucu da bu durumu açıklar niteliktedir. Bununla birlikte nitel araştırma yöntemi ile daha derinlemesine ve daha zengin bir veri setine ulaşılması mümkün olmaktadır. Mevcut araştırmanın sınıf seviyelerinin zorunlu eğitimin son kademesi olan ortaöğretime ait olması ve öğrenci velilerinin eğitim durumlarının da genel olarak yüksek düzeyde olmasına bağlı olarak iki araştırma sonuçlarının örtüşmediği de söylenebilir.

Whittall, üstün yetenekli öğrencilere din eğitimi öğretiminde uygun ilke ve stratejilerin geliştirilmesini hedeflediği araştırmasını, okul ortamında özel yetenekli öğrencileriyle katılımcı gözlem yoluyla yapmıştır. Bu araştırmanın önemli bir yönü özel yeteneklilerin din eğitiminde İslam'ın

incelenmesine de odaklanıyor olmasıdır. Yaptığı görüşmeler sonucunda din eğitiminin onların akademik yetenek ve özelliklerine uygun şekilde gelişmesi ve değişmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır (Whittall, 2009). Whittall'ın araştırma sonuçlarıyla mevcut araştırmada elde edilen DKAB dersine yönelik değişim ve gelişim talepleri içeren sonuçlar benzerlik göstermiştir.

Al-Lawati ve Hunsaker tarafından öğretmenlerin farklılaşmayı nasıl kullandıklarını görmek için, ABD'deki İslami okullarda üstün zekâlı ve özel yetenekli öğrencilere sunulan deneyimler bakımından öğretmenlerin öğretim ve müfredatla ilgili uygulamalarını inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada özel yeteneklilerin ihtiyaçlarını karşılayacak müfredat ve İslami değerlerin uygulamalarda ne ölçüde bütünleşme sağladığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sonuçlar, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İslami okulların üstün yetenekli öğrencilere yönelik programlarının sınırlı olduğunu, öğretmenlerin çoğunluğunun üstün yetenekli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrenciler arasında öğretim stratejilerini sıklıkla ayırmadığını, farklılaştırma uygularken bunu basit düzeylerde yaptığını ortaya koymuştur. Üstelik bu okullardaki öğretmenler İslami değerleri çeşitli akademik konularla bütünleştirmemekte ve bunları tüm öğrencilere aynı şekilde sunmaktadırlar. Mevcut araştırmada da görüşme yapılan özel yetenekli lise öğrencilerinin DKAB öğretmenleri ile ilgili verdiği bilgilerden bu öğretmenlerin özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak herhangi bir öğretim stratejisi uygulamadıkları, müfredatta bir farklılaştırma yapmadıkları, normal gelişim gösteren akranları ile aynı imkânlarla dersi işledikleri görülmüştür. Bu yönleriyle Al-Lawati ve Hunsaker tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla bu araştırma sonuçları benzerlik göstermiştir (Al-Lawati & Hunsaker, 2007).

Özel yetenekli öğrencilerin müfredatında farklılaştırmaya yönelik bir araştırma, bunun öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Farklılaştırılmış müfredat stratejileri kullanan sınıf içi programlar da dâhil olmak üzere özel üstün yetenekli programlarda yer alan çocuklar, üstün yetenekli bir programa katılmayan üstün yetenekli akranlarına göre önemli ölçüde daha yüksek başarı seviyeleri göstermiştir. Purcell araştırmasında ise, üstün yetenekliler programının sağladığı farklılaşma ortadan kaldırıldığında öğrencilerin yetenekli oldukları yüksek seviyelere ulaşma motivasyonlarında düşüş yaşadıklarını ve geleneksel müfredatta başarısız olmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Delcourt & Others, 1994; akt. Al-Lawati & Hunsaker, 2007, s. 500). Mevcut araştırma sonuçlarında da herhangi bir farklılaştırma yapılmamış DKAB müfredatının, özel yetenekli lise öğrencileri tarafından yetersiz bulunduğu dair bulgular ortaya çıkmıştır. Özel yeteneklilik ortak paydasından bakıldığında zikredilen iki araştırmanın sonuçları, mevcut araştırma sonuçlarını açıklar niteliktedir. Mevcut haliyle müfredatın özel yetenekli öğrencilerin ihtiyacını karşılamadığı görülmektedir.

Cülha, Ateş ve Nazlı tarafından yapılan araştırmada özel yetenekli öğrencilerin ideal öğretmene ilişkin metaforları ortaya koyulmuştur. Bu metaforlardan hareketle özel yetenekli öğrencilerin, öğretmeni kendilerine yakın, samimi ve sıcak biri olarak görmek istedikleri ifade edilmiştir. Yine araştırma sonuçlarında özel yetenekli öğrencilerin, ideal öğretmene yönelik algılarının onları destekleyen, yanlarında olan, onlara güç veren ve ihtiyaç duyulan kişi şeklinde olduğu ortaya koyulmuştur. Bahse konu araştırmadaki özel yetenekli öğrencilerin ideal öğretmene dair beklentileri ile mevcut araştırmadaki özel yetenekli katılımcıların DKAB öğretmenlerine yönelik değerlendirmeleri benzerlik göstermiştir (Cülha vd., 2018).

Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Ortak Akıl Platformu Raporu elde edilen bulgularda özel yetenekli öğrencilerin öğretmenlerine dair görüşleri sunulmuştur. Özel yetenekli öğrencilerin, alanında uzmanlaşmış öğretmenlerden ders almak istedikleri bulgular arasında görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerinin bilgili, sorularını yargılamadan cevap veren, kendilerini anlayan, iletişime açık, ilgili, sorgulamaya açık, kendi düşüncelerini empoze etmeyen ve baskıcı olmayan bir kişi olmasını beklemektedirler. Bunlarla birlikte öğretmenlerinin anlayışlı, sabırlı, tutarlı, saygılı, güler yüzlü ve eleştiriye açık olmasını istemektedirler. Raporda sunulan özel yetenekli öğrencilerin öğretmen yeterliliklerine yönelik beklentileri ile mevcut araştırmada elde edilen DKAB öğretmenine dair bulgular örtüşmektedir. Raporun, özel yetenekli öğrencilerin nasıl bir eğitim almak istediklerine dair sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen müfredata yönelik bulguları da mevcut araştırmanın müfredat yeterliliğiyle ilgili sonuçlarıyla örtüşmektedir (Ortak Akıl Platformu Raporu, 2010).

Özel yeteneklilerin dışındaki literatürde Kalkan vd. tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin DKAB ve İHL meslek derslerine yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı yönde ilişkilerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğrencilerin derslerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Mevcut araştırma sonuçlarının da öğretmen tutumlarına dair sorusuna verilen cevapların öğretmenlerin iletişim becerileri üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. İletişim becerilerinin DKAB dersiyle anlamlı ilişkisini ortaya koyan bu araştırmanın sonuçları ile mevcut araştırmanın sonuçları örtüşmektedir (Kalkan vd., 2022). Kandemir lise öğrencileri ile yapmış olduğu ateizm ve deizm eğilimi üzerine araştırmasında DKAB müfredatına dair mevcut araştırmada elde edilen sonuçları destekler mahiyette bulgulara ulaşmıştır. Mevcut çalışmada lise öğrencilerinin DKAB müfredatını yetersiz gördükleri ve çeşitli öneriler getirdikleri sonuçlar ortaya koyulmuştur. Benzer şekilde Kandemir'in araştırma sonuçlarında da hem öğrenci hem öğretmenlerden müfredata yönelik güncellik, tekrarlar, dil ve anlatım, pratik bilgi içermeyen ve duygu dünyalarına hitap etmeyen teorik konular hususlarında eleştiriler gelmiştir. Kaya (2021) de lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında DKAB dersi ve müfredatı ile ilgili benzer eleştirilerin getirildiği sonuçlara ulaşmıştır. Katılımcılar

dersi ciddiye almayan bulduklarını, sınav odaklı bir ders anlayışını ve tartışmaya, sorgulamaya fırsat vermeyen bir eğitim sistemini eleştirdikleri görüşleriyle bu araştırma sonuçlarıyla örtüşen veriler sunmuşlardır.

Araştırmanın, özel yetenekli lise öğrencilerinin bireysel farklılıklarını yansıtan, bakış açılarını ve eleştirilerini özellikle DKAB öğretmenleri özelinde dikkatle incelemek gerekmektedir. Katılımcıların kendi ifadelerinde belirttikleri önemli bir husus, müfredat ve ders materyallerinin uygulayıcısının DKAB öğretmeni olduğudur. Bu eğitim araçlarıyla iletişim kuran, duygu boyutuyla bireye hitap eden yine öğretmendir. Bu durumu destekleyen katılımcı ifadelerine göre aynı öğrencinin ortaokul öğretmenine bağlı olarak olumsuz bir değerlendirmede bulunurken lisede başka bir öğretmen onun çok olumlu bir noktaya evrilmesine sebep olmuştur. Alan yazında DKAB öğretmenlerine yönelik çeşitli araştırmalara rahatlıkla ulaşılabilmektedir (Doğan & Altaş, 2003; Koç, 2009, 2010; Aşıkoglu, 2011; Ev, 2011; Akyürek, 2012; Zengin, 2013; İpek, 2016; Çınar, 2018; U. Kaya, 2018). Konuyla ilgili eleştiri noktalarının ve eksikliklerin genel olarak ortaya koyulduğu söylenebilir. Ancak bu minvaldeki araştırmaların öznesi olan DKAB öğretmenlerinin çeşitli açılardan, özel yetenekli öğrencilerin bakış açısıyla da değerlendirilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Özel yetenekli öğrenciler amaç ve anlam arayışında model olacak, ilk sorularını paylaştıkları andan itibaren meseleleri onlar kadar ciddiye alacak, onları sabırla dinleyecek ve cesaretlendirecek, ihtiyaç duyduklarında yanlarında olacak duyarlı öğretmenlere sahip olmayı beklemektedirler.

Neticede özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulara ilişkin merak ve sorgulama durumlarının mevcudiyeti tespit edilmiştir. Özel yetenekli lise öğrencileri dini konulara karşı gayet duyarlı, ilgili, sorgulayıcı bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu bireylerin sorguladıkları alanların başında inanç temelli konular gelmektedir. Devamında sosyal hayatla ilgili konulara duyarlı oldukları görülmektedir. Özel yetenekli lise öğrencileri inandıkları dinin güncel hayatları ile ilişkisine ve içinde yaşadıkları dünyanın inanç sorgulamalarına yansımalarına dikkat çekmişlerdir. Özel yetenekli lise öğrencileri bilimsel konularla Kur'an ve din bağlantısını kurdukları sorgulamalarına dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Özel yetenekli lise öğrencilerinin BİLSEM'lerde aldıkları destek eğitimin içeriğindeki bilimsel çalışmaların bu sonuçta etkili olduğu söylenebilir. Özel yetenekli lise öğrencileri inandıkları dinin sorumluluklarını fiili olarak yerine getirmemenin eksikliğini yaşadıklarını ancak sorgulamalarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ifadeleriyle katılımcılar dinin yaşantı boyutu olan ibadetleri günümüz şartlarında yerine getirmekte yaşadıkları sıkıntıyı ve bundan dolayı hissettikleri duyguları işaret etmişlerdir. Bu durumun sorgulama alanlarında temel ibadetlerle ilgili tespit edilen soru oranıyla da örtüştüğü söylenebilir. Özel yetenekli lise öğrencileri hayatlarında karşılaştıkları bir takım soru ve sorunların çözümünde dinin kendilerine yardımcı olduğu, hayatlarına bir anlam kattığı görülmüştür. Özel yetenekli öğrenciler için eğitimin genelinde öğrenme ortamları üzerine yapılan

alışmalar ve verilen mücadeleler sonucunda çeşitli aşamalardan geçilerek bugün sunulan Bilim ve Sanat Merkezlerindeki eēitim ortamlarına ulaşılmıştır. Yine lkemizde sayıları çok fazla olmayan özel yetenekliler okulları özel teēebbsler ve devlet eliyle son çeyrek asırda karşımıza çıkmış ēretim ortamlarıdır. Özel yeteneklilerin din eēitimi denildiēi zaman ise din eēitimi-ōēretiminin bu ortamlar içerisinde henüz yer bulamadıēı görülmektedir. Bunun için çalışılmış özel bir müfredat ve bu alanda hizmet vermek üzere yetişmiş ēretmenler de mevcut deēildir. Özel yetenekli lise ērencilerinin ifadeleri, kendilerini rahat hissedecekleri bir ērenme ortamında, farklılaştırılmış bir müfredat eřliēinde dini konulardaki ilgi ve meraklarını giderme imkânına sahip olmaları yönündeki taleplerini ortaya koymuştur.

Araştırmada, alışma konusu lise ērencileri olsa da din eēitiminin okul öncesi ve ilkēretim dönemlerine ait önemli bir veriye de ulaşılmıştır. Küçük yaşlarda verilen din eēitimi ve ēretiminde korku ve korkutma yaşayan özel yetenekli lise ērencileri, DKAB ēretmeni ve müfredatı ile ilgili görüşü sorulduēunda ya kendine ait ya da yakın çevresinde şahit olduēu, zihinlerinde iz bırakan olay anlatımlarında bulunmuşlardır. Din eēitiminde korkutmaya maruz kalan birey bunu aldıēı desteklerle zaman içerisinde atlattıēını ifade etse de bu olayın hatıralarından silinmediēini yıllar sonra yapılan böyle bir çalışmayla göstermiştir.

Araştırma süreci boyunca edinilen gözlem ve tecrübeler sonucunda çalışmanın eksik yönlerine dair iki tespitin paylaşılması daha sonraki çalışmalar açısından faydalı olacaktır. Özel yetenekli ērencilerin dini konulara ilişkin görüşlerine başvurulan çalışmada, ērenci görüşlerine ek olarak özel yetenekli ērencilerin ebeveynlerinin ve BİLSEM'lerdeki ēretmenlerinin görüşlerine de başvurulmasının daha açıklayıcı sonuçlara gtrebileceēi söylenebilir. Bununla birlikte yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verileri destekleyebilecek bir veri toplama yöntemi olarak katılımcı gözlem yapılabilir. Bu yöntem, BİLSEM yönergelerine uygun, araştırma planında belirtilen, gönüllü katılımcılarla oluşturulacak bir atölye çalışması yoluyla uygulamaya dâhil edilebilirdi.

Son olarak özel yeteneklilik kavramı çerçevesinde Türk İşlam tarihine bakıldıēında, kendi dönemlerinin özel yetenekleri olan Müslüman bilim adamlarının aynı zamanda içinde bulundukları toplumun inançları ve inandıkları din hususunda iyi bir eēitim aldıkları, ileri seviyede dini bilgi sahibi oldukları görülecektir. Bugünün zel yeteneklilerinin yarınların öncüleri olmaları beklenmektedir. Ülkemizin geleceēinde söz sahibi olma potansiyeli olan bu bireylerin, içinde bulundukları toplumun dini deēerleri de dâhil olmak üzere her alanda asgari düzeyde doēru bilgiyle donatılmış olmaları önemli bir sorumluluktur. Karar vericilerin, özel yetenekli bireylerin bütüncül bir eēitim anlayışıyla, bütün gelişim alanlarında, özel bir eēitim hizmeti almaya, en azından toplumun diēer bireyleri kadar ihtiyaç duyduklarını unutmamaları gerekir.

Öneriler

- Özel yetenekli lise öğrencileri için özel bir eğitim ortamında, özel bir müfredatla ve özel öğretim yöntemleri ile farklılaştırılmış bir din eğitimi hizmeti sağlanabilir. Bu iki şekilde yapılabilir. Birincisi DKAB dersinin BİLSEM’lerde verilen dersler arasına alınıp buna uygun alt yapının oluşturulması ile olabilir. İkincisi BİLSEM’lerde “Din Felsefesi Atölyesi” açılması için mevzuat değişiklikleri yapılarak yetkin DKAB öğretmenleri tarafından talebi olan öğrencilerin dini konulardaki sorgulama ihtiyacı sağlıklı bir şekilde desteklenebilir.
- Özel yetenekli öğrencilerin din eğitimi ve öğretimini verecek olan DKAB öğretmenlerinin yetiştirilmesi meselesine yönelik disiplinler arası bir çözüm üretilmesi gerekmektedir.
- Sınıf ortamında lise öğrencilerinin dini sorgulamalarında desteğe ihtiyaç duydukları ve bu durumu DKAB dersi yoluyla da çözmeye çalıştıkları görülmüştür. Ancak DKAB derslerinde çeşitli sebeplerle iletişim kurmakta/cevap almakta güçlük çeken katılımcılar tespit edilmiştir. Bu lise öğrencisi katılımcılara yönelik DKAB öğretmenlerinin ders dışında, birebir veya küçük grup görüşmeleri şeklinde dini sorgulamalara rehberlik ve danışmanlık yapma durumu tartışılarak bu çerçevede bir çözüm sunulabilir.
- Sonuç bölümünün sunuşunda tercih edilen her bir boyutun “Sorgulama Durumları”, “Sorgulama Süreçleri” ve “Sorgulama Süreçlerine Dair Beklentiler/Talepler” müstakil olarak nitel ve nicel araştırmalara konu edilerek özel yeteneklilerin din eğitimi alanında literatürün zenginleştirilmesine katkı sağlanabilir.
- Bu araştırmada lise öğrencileri konu edilmiştir. Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin dini konulara ilişkin görüşleri yapılacak müstakil alan araştırmalarıyla ortaya koyularak literatüre katkı sağlanabilir.
- Literatür taramasında ulaşılan gençlerin dini sorgulamalarına dair eserlerin önemli bir kısmının Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmış olduğu tespit edilmiştir. Araştırma verileri arasında liseli gençlerin ifade ettikleri görüşlerinde de Diyanet İşleri Başkanlığı’na ait yayınların genel olarak güven duyulan bir başvuru kaynağı olduğu da tespit edilmiştir. Literatürden ve alandan elde edilen bu iki veriden yola çıkılarak MEB Özel Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın özel yetenekli lise öğrencilerinin dini konulara dair sorularına yönelik ortak bir proje çerçevesinde daha özelliikli bir kaynak ağı oluşturulması ile özel yetenekli bireylerin dini konularda desteklenmeleri sağlanabilir.

- Okul öncesi ve ilkokul çağı çocuklarının din eğitiminde “Allah”, “cehennem” vb. kavramlarla ilişkili korku ve korkutma üzerine öğretmen-öğrenci-veli katılımlı alan araştırmaları yapılabilir. Bu alanda yapılacak çalışmalar din eğitim ve öğretim süreçlerinde korku ve korkutmanın olumsuz etkilerinin önüne geçilmesini sağlayacak tedbirlerin alınmasına yardımcı olabilir.
- İnternet mecralarında dini sorgulama ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan özel yetenekli öğrencilere yönelik uygulamalar, forumlar, interaktif dijital platformlar oluşturulabilir. Bu konuda MEB Özel Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın öncülük edebileceği düşünülmektedir.
- BİLSEM’lere devam eden özel yetenekli öğrencilerin dini sorgulamalarını teknolojik uygulamalardan yardım alarak çözüme kavuşturma beklentilerini karşılamaya yönelik teknoloji destekli bir DKAB öğretmen eğitimi planlanabilir.
- Özel yetenekli öğrencilerin dini sorgulama süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde çok önemli bir yere sahip özel yeteneklilerin ailelerine yönelik ebeveyn eğitimleri düzenlenebilir.
- Özel yetenekli öğrencilerin sorgulama süreçlerinin zamana bağlı olarak nasıl bir değişime uğradığını ortaya koyacak özel yeteneklilik ve din eğitimi alanına katkı sağlayacak boylamsal çalışmalar yapılması faydalı olabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, R. (2008). *Basamak Teorilerine Göre İlk Yetişkinlik Döneminde (21-30 Yaş) Dini Gelişim ve Eğitim): C. XIV, 217 y.* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ak, A. (2022). *Bir Şüpheli Mi Var ?* Beyan Yayınları.
- Akar, İ. (2018). *Özel Yetenekli Öğrenciler ve Eğitimleri* (F. Şahin, Ed.). Anı Yayıncılık.
- Akyürek, S. (2012). İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterliklerine İlişkin Algıları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 7-47.
- Alawfi, A. M. (2016). *Gifted Education in Western and Islamic Scholarship: A Synthesis for Saudi Education*. University of Newcastle.
- Al-Lawati, F. A. K., & Hunsaker, S. L. (2007). Differentiation for the Gifted in American Islamic Schools. *Journal for the Education of the Gifted*, 30(4), 500-518. <https://doi.org/10.4219/jeg-2007-501>
- Almutairi, N., Round, P., & Casinader, N. (2021). Gifted Education Through the Lens of Religion. *International Education Studies*, 14, 48-56. <https://doi.org/10.5539/ies.v14n4p48>
- Altıntaş, R. (2020). *Gençler İnançtan Soruyor*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Altunel, M., & Göksal, K. (2022). Özel Yetenekli Bireylere Uygulanan Eğitim Politikalarının Paydaş Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 13(26), 353-385.
- Alzboon, A., & Jadou, M. A. (2020). Fundamentals of the Gifted Education in the Prophetic Sunnah, and Its Relation to Contemporary Educational Thought. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 8(3). (ss. 1015-1029). <https://doi.org/10.17478/jegys.692117>
- Aşıkoğlu, N. (2011). Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 5-13.

- Badley, K., & Dee, A. (2010). A Biblical Ethics for Talented and Gifted Education. *Journal of Education & Christian Belief*, 14(2), 19-31.
- Bayram, Z. (2022). Özel Yetenek Kavramı ve Türkiye’de Özel Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi. İçinde A. Bozdağ Tulum (Ed.), *Teoriden Uygulamaya Özel Yetenekli Çocuklar* (ss. 3-26). İksad.
- Berger, S. L. (1991). *Differentiating Curriculum for Gifted Students*. Council for Exceptional Children, Publication Sales, 1920 Association Dr.
- Cebeci, S. (2010). Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 53-69.
- Clark, B. (1992). *Growing Up Gifted: Developing the Potential of Children at Home and at School*. Merrill.
- Clark, B. (2015). *Üstün Zekalı Olarak Büyümek Evde ve Okulda Çocukların Potansiyellerini Geliştirmek* (Kolektif, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Conklin, W., & Frei, S. (2007). *Differentiating the Curriculum for Gifted Learners: All Grades*. Teacher Created Materials.
- Creswell, J. W., Bütün, M., & Demir, S. B. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Cülha, A., Ateş, R., & Nazlı, K. (2018). Özel Yetenekli Öğrencilerin İdeal Öğretmene İlişkin Metaforları. *Harran Maarif Dergisi*, 3(1), 39-51. <https://doi.org/10.22596/2018.0301.39.51>
- Çağlar, D. (2004). 1953—1993 Yılları Arasında Üstün Zekalı Çocuklar Konusunda Alınan Kararlar, Çalışmalar ve Uygulamalar. İçinde A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili, & M. R. Şirin (Ed.), *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı* (ss. 61-62). Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çaha, Ö. (Ed.). (2018). *TR42 bölgesi gençlik araştırması*. TR.C.Serhat Kalkınma Ajansı.
- Çelik, C., Yigit, I., & Erden, G. (2015). Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği Geliştirilmiş Formunun Doğrulayıcı Faktör Analizi: Normal Zihinsel Gelişim Gösteren Çocukların Oluşturduğu Bir Örneklem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18, 21-29.

- Çelik Şahin, A., Tufan, S., Karaahmetoğlu, B., & Büyükalan Filiz, S. (2018). Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programlarının Birleştirilmesine İlişkin Öğretim Üyelerinin Görüşleri. *Hacettepe University Journal of Education*, 1-13. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2018036496>
- Çınar, F. (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Aktif Öğrenme Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Bilgi ve Uygulama Düzeyleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(41), 174-199.
- Çitil, M. (2020). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitimi: Prof. Dr. Ayşegül Ataman ile Görüşme. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 511-524.
- Çitil, M., Ersoy, S., Özdemir-Kiliç, M., & Ağaya, A. (2020). Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Ayrı Okullar: Amerika’daki Üstün Yetenekliler Okullarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 257-280.
- Delcourt, M. A. B., & Others, A. (1994). *Evaluation of the Effects of Programming Arrangements on Student Learning Outcomes*. NRC/GT, University of Connecticut, 362 Fairfield Road, U-7, Storrs, CT 06269-2007.
- Doğan, R., & Altaş, N. (2003). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği). *AÜİFD*, XLIV(2), 173-186.
- Dönmez, N. B. (2005). Üstün Yeteneklilerin Eğitimleri ve Bilim Sanat Merkezleri. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2), 84-89.
- Dönmez, N. B. (2007). Üstün ve Özel Yeteneklilerin Eğitimleri Ülkemize Özgün Bir Model: Bilim ve Sanat Merkezleri (Bil-Sen). *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(15). (ss.178-186). <https://doi.org/10.11616/AbantSbe.201>
- Duman, S. (2022). *Allahım Sorularım Var?* Erkam Yayınları.
- Erdem, E., & Şahin, H. (Ed.). (2019). *Peygamberimiz ve Gençlik* (3. bsk). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Erden, G., Uluç, S., Öktem, F., Gençöz, T., & Sezgin, N. (2011). Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-IV: Klinik Bağlamda Zekanın Değerlendirilmesinde Türkiye için Yeni Bir Dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 49-57.

- Erdoğan, E. (2022). *N'apsak Bu Gençleri? Gençlerle İlgili Ön Yargıların Analizi*. İz Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (2003). *Gençlerle Söyleşi*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ev, H. A. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlilikleri. *İlköğretim Online*, 10(2), 523-538.
- Fertig, C. (2022). *Özel Yetenekli Bir Çocuk Yetiştirmek* (B. Tepe, Çev.). Pedagoji Yayınları.
- Fiedler, E. D. (1999). *Handbook of Psychosocial Characteristics of Exceptional Children* (V. L. Schwann & D. H. Saklofske, Ed.). Springer Science & Business Media.
- Gallagher, J. J. (1966). *Research Summary on Gifted Child Education* (s. 169).
- Genç, M. A. (2016). Üstün Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Uygulamaları. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 3(3), 49-66.
- Gifted Phoenix. (2011, Mayıs 24). *Mawhiba: Gifted Education in Saudi Arabia (Part One)*. Gifted Phoenix. <https://giftedphoenix.wordpress.com/2011/05/24/mawhiba-gifted-education-in-saudi-arabia-part-one/>
- Gündüz, T. (2010). Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 157-177.
- Gündüz, T. (2018). *Özel Eğitimde Din Eğitimi* (S. Özdemir & M. Başkonak, Ed.). Grafiker Yayınları.
- Gündüz, T., & Hökelekli, H. (2007). Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri. İçinde M. Zengin, R. Kaymakcan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, & S. Kenan (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Gündüzöz, S. (2019). *Gençlerle Hayata Dair*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gürel, E., & Tat, M. (2010). Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli Zekâ Anlayışından Çoklu Zekâ Yaklaşımına. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 336-356.
- Gürten, E. (Ed.). (2021). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitim Uygulamaları* (2. bsk). Pegem Akademi.

- Heller, K., Mönks, F. J., & Passow, A. H. (Ed.). (1993). *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent* (1st ed). Pergamon Press.
- İmamoğlu, A., & Ferşadoğlu, S. (2013). Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışların Tahlili/Psychological Analysis of Adolescents' Religious Attitudes and Behaviours. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1).
- İpek, Y. (2016). *Fen Lisesi Öğrencilerinin DKAB Dersine İlişkin Tutumları ve Değer Algıları (Diyarbakır Örneği): C. 188 y.* [Doktora Tezi]. Dicle Üniversitesi.
- İpek, Y. (2021a). *Üstün Zekâlı Öğrencilerin Din Eğitimi*. Pegem Akademi.
- İpek, Y. (2021b). *Üstün Zekalı Öğrencilerin Din Eğitiminde Öğrenme Davranışları: C. 351 y.* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Johnsen, S. K. (2004). *Identifying Gifted Students: A Practical Guide*. Prufrock Press Inc.
- Kalfa, N. T. (2019). Gençlerin Nazarında İnanç Problem Alanları ve Dini Şüphe—Lise Öğrencilerinin İnanç Soruları Üzerine Nitel Bir Araştırma ve Öneri-. İçinde M. Bayyığıt, M. Özkan, A. A. Çanakcı, & A. Abdelghany (Ed.), *Hız Peygamber ve Gençlik Sorunları*. (ss. 62-88). Palet Yayınları.
- Kalkan, Ü., Atasoy, R., & Karadağ, M. (2022). DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İletişim Becerilerinin Öğrenci Tutumlarına Etkisi. *Mütefekkir*, 9(17), 149-176. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1128644>
- Kandemir, S. (2022). *Lise Öğrencilerinde Ateizm ve Deizm Eğilimi Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)* [Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Karaduman, E. (2013). Developing and Implementing School for Highly Gifted, Exceptionally Gifted, and Profoundly Gifted Students: An Interview with Lynette BreedLove. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 1(2), 53-57.
- Karahan, F. B. (2014). *Ailemde Bir Genç Var*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karasu, T., & Demirkol, A. A. (2018). Üstün Yetenekli Öğrencilere Yönelik Manevi Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir İnceleme. *Din ve Bilim: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 112-127.

- Kaya, C. N. (2021). *Lise Öğrencilerinin Dini Dünya Görüşlerini Etkileyen Unsurlar Üzerine Bir Araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kaya, U. (2018). Din Derslerine Giren Öğretmenlerin Yeterliklerine Dair Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 55(55), 78-110. <https://doi.org/10.15370/maruifd.515283>
- Kılıç, O., & Çitil, M. (Ed.). (2019). *Özel Yetenekli Öğrencim Var*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- King Abdulaziz & His Comparions Foundation for Giftedness & Creativity. (2024). *Mawhiba*. <https://www.mawhiba.org/Ar/DigitalLibrary/Articles/Pages/Details.aspx?ItemID=565>
- Koç, A. (2009, Mayıs 23). *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretme-Öğrenme Sürecine İlişkin Yeterlikleri*. Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi Sempozyumu. (ss. 523-552).
- Koç, Ahmet. (Aralık 2009) “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/2, 131-174.
- Koç, A. (2010). Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19).
- Koç, A., & Acar, R. (2019). Dezavantajlı (Özel Yetenekli) Bireylerle Dini İletişim Meselesi. İçinde Y. Araz, S. Yavuz, & B. Çakan (Ed.), I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil ve İletişim” Tebliğler Kitabı. (ss. 410-420).
- Korkut, Ş. (2011). *Gençlik Sorunları ve İntihar* (3. bsk). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kurnaz, A. (2012). Üstün Yetenekli Çocuklarda Değer Eğitimi. İçinde M. Z. L.- Taşcılar (Ed.), Geleceğin Mimarları Üstün Zekalıları Sempozyumu. (ss. 49-71).
- Kurnaz, A., Çiftci, Ü., & Karapazar, H. (2013). Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Değer Algılarının Betimsel Bir Analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 185-225.
- Kurt, F. (2019). *Sorularla Günümüz İnsanının İnanç Problemleri* (1. bsk). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurt, F. (Ed.). (2020). *Modern Çağın İnanç Sorunları*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Larsson, Y. (1986). Governmental Policies on the Education of Gifted and Talented Children: A World View. *Educational Studies in Mathematics*, 17(3), 213-219. <https://doi.org/10.1007/BF00305070>
- Lee, J., Kang, B., & Lee, D. (2016). Law for Gifted and Talented Education in South Korea: Its Development, Issues, and Prospects. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 6(1), 14-23.
- Levent, A. F. (2011). *Üstün Yetenekli Çocukların Hakları El Kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Levent, A. F. (2022). *Özel Yeteneklilerin Eğitimi Tarihi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Maker, C. J. (1975). *Training Teachers for the Gifted and Talented: A Comparison of Models*. Council for Exceptional Children, 1920 Association Drive, Reston, Virginia 22091.
- Marland, S. P. (1971). *Education of the Gifted and Talented - Volume 1: Report to the Congress of the United States by the U. S. Commissioner of Education*.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma* (S. Turan, Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi* (S. Akbaba Altun & A. Ersoy, Ed.). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053181415>
- Miller, B. (1961). *The Palace School of Muhammad the Conqueror*. Harvard University Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017*.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018a). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018b). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019a). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi 2019*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019b). *Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019c). *Milli Eğitim Bakanlığı Özel Yetenekliler Eğitimi Çalıştayı Raporu [Çalıştay]*.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2022a). *Bilim ve Sanat Merkezleri Nedir?* <http://orgm.meb.gov.tr/www/bilim-ve-sanat-merkezleri-nedir/icerik/1955> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2022b, Şubat 20). *Özel Yetenekliler İçin Destek Eğitim Odası*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-yetenekliler-icin-destek-egitim-odasi/icerik/1933> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023a). *Argem—Özel Yetenekliler*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/argem-ozel-yetenekliler/icerik/2607> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023b). *T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul Üsküdar Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi Lisesi*. <https://argem.meb.k12.tr> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023c, Haziran 1). *Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları Ulusal Eylem Planı (2022-2026) Kapsamındaki Çalışmalar*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/kaynastirmabutunlestirme-yoluyla-egitim-uygulamalari-ulusal-eylem-planı-2022-2026-kapsamindaki-calismalar/icerik/2348> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023d, Kasım 16). *Bilim ve Sanat Merkezleri Güncel Sayısı*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/genel-mudurumuz-sayin-doc-dr-mustafa-otrar-bilim-ve-sanat-merkezi-mudurleri-ile-degerlendirme-toplantisi-gerceklestirdi/icerik/2559> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). *Argem Eğitim Algoritması*. https://argem.meb.k12.tr/icerikler/icerik_14172164 (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Ministry of Education Singapore. (2022). *GEP*. <http://www.moe.gov.sg/education-in-sg/our-programmes/gifted-education> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Mirman, N. J. (2003). Identifying and Selecting Teachers. İçinde J. F. Smutny (Ed.), *Designing and Developing Programs for Gifted Students* (ss. 39-68). Corwin Press.

- Mofield, E., & Mofield, W. (2021). Applying a Christian Perspective to Educating Gifted Students Through Talent Development Framework. *International Journal of Christianity & Education*, 26, 79-91. <https://doi.org/10.1177/20569971211062565>
- Mönks, F. J., Schatz, T., & Perleth, C. (2000). Early Identification of High Ability. İçinde K. A. Heller, R. Subotnik, & R. J. Sternberg (Ed.), *International Handbook of Giftedness and Talent* (ss. 297-310). Elsevier.
- Ortak Akıl Platformu Raporu, Ü. Y. E. (2010). *Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Ortak Akıl Platformu Raporu*.
- Özdemir, Ö. (2019). Ebeveynlere Göre Ailede Çocuğun Din Eğitimi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47(47), 313-344.
- Özenç, E. G., & Özenç, M. (2013). Türkiye’de Üstün Yetenekli Öğrencilerle İlgili Yapılan Lisansüstü Eğitim Tezlerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 13-28. <https://doi.org/10.20296/tsad.50492>
- Öznacar, M. D. (2011). *15-22 Mayıs 2011 Güney Kore Çalışma ve İnceleme Ziyareti Raporu*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/10035040_gneykorernei.pdf
- Renzulli, J. (1999). What is This Thing Called Giftedness, and How Do We Develop It? A Twenty-Five Year Perspective. *Journal for the Education of the Gifted*, 23, 3-54. <https://doi.org/10.1177/016235329902300102>
- Renzulli, J. (2012). Reexamining the Role of Gifted Education and Talent Development for the 21st Century: A Four-Part Theoretical Approach. *Gifted Child Quarterly*, 56, 150-159. <https://doi.org/10.1177/0016986212444901>
- Renzulli, J., & Reis, S. (2021). *The Schoolwide Enrichment Model: A How-to Guide for Talent Development*. <https://doi.org/10.4324/9781003238904>
- Sak, U. (2007). Conceptions of giftedness: Socio-cultural perspectives. İçinde S. N. Phillipson & M. McCann (Ed.), *Giftedness and the Turkish Culture*. (ss. 279-305). Lawrence Erlbaum Associates.
- Sak, U. (2011). *Üstün Zekalılar Özellikleri Tanılanmaları Eğitimleri*. Maya Akademi.
- Sak, U. (2016). Zeka ve Gelişimi. İçinde B. Coşkun (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 102-124). Anadolu Üniversitesi Basımevi.

- Sak, U., Ayas, M., bal sezerel, B., Opengin, E., Atesgoz, N., & Demirel, Ş. (2015). Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitiminin Eleştirel Bir Değerlendirmesi Gifted and Talented Education in Turkey: Critics and Prospects. *Turkish Journal of Giftedness and Education*, 5, 110-132.
- Silverman, L. K. (2012). *Giftedness 101*. Springer Publishing Company.
- Simpson, J. (2012). Bridging the Gap Between Religious Education and Gifted Education: Theory and Praxis in Three Secondary School Programmes in Cambridgeshire. *British Journal of Religious Education*, 34. <https://doi.org/10.1080/01416200.2011.649342>
- Smutny, J. F. (2003). *Designing and Developing Programs for Gifted Students*. Corwin Press.
- Spawi, M., Zakaria, Z., Islieh, A. R., Kamaruddin, W., Ali, Z., Amin, A., & Usop, R. (2022). The Islamic Gifted Curriculum Framework: Conceptualising Gifted Education from Islamic Perspective. *Creative Education*, 13, 1121-1138. <https://doi.org/10.4236/ce.2022.134070>
- Subhi-Yamin, T. (2009). Gifted Education in the Arabian Gulf and the Middle Eastern Regions: History, Current Practices, New Directions, and Future Trends. İçinde L. V. Shavinina (Ed.), *International Handbook on Giftedness* (ss. 1463-1490). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6162-2_76
- Şahin, F. (2021). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Özel Yetenekliler. İçinde U. Sak (Ed.), *Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Duygusal ve Akademik Gelişimi* (1. baskı: Mart 2021, Ankara, ss. 189-206). Pegem Akademi.
- TBMM, M. A. K. (2012). *Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* (s. 427) [Araştırma Raporu]. TBMM.
- TEVİTÖL. (2024). *TEVİTÖL - Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi*. <https://tevitol.k12.tr/anasayfa> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Thomas, V., Ray, K. E., & Moon, S. M. (2016). *Üstün Yetenekliler Danışmanlık Modelleri* (S. Mendaglio & J. S. Peterson, Ed.; U. P. D. A. Yıldırım, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Tirri, K. (2022). Editorial to the Special Issue on Contributions of Religions and Worldviews to Conceptions of Giftedness. *Gifted Education International*, 39, 3-4. <https://doi.org/10.1177/02614294221145297>
- Tirri, K. (2023). Spirituality and Giftedness. *Gifted Education International*, 39(1), 73-79. <https://doi.org/10.1177/02614294221129394>
- Tirri, K., & Kuusisto, E. (2013). How Finland Serves Gifted and Talented Pupils. *Journal for the Education of the Gifted*, 36, 84-96. <https://doi.org/10.1177/0162353212468066>
- Titrek, O. (2007). *IQ dan EQ ya Duyguları Zekice Yönetme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tolan, S. S. (2000). Spirituality and the Highly Gifted Adolescent. *Highly Gifted Children*, 7.
- Tomlinson, C. A., & Reis, S. M., Series. (2004). *Differentiation for Gifted and Talented Students*. Corwin Press.
- Tosun, C., Sözen, H., İpek, Y., & Şimşek, V. (2020). Üstün Zekâlı Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 15, 43-76. <https://doi.org/10.18498/amailed.788278>
- Tunnicliffe, C. (2010). *Teaching Able, Gifted and Talented Children: Strategies, Activities and Resources*. SAGE.
- Türkiye Gençlik Araştırması 2021*. (2021). <http://www.alicaglar.net.tr/StaticFiles/file/turkiye-genclik-arastirmasi-2021-13-06-2022.pdf>
- Ulusoy, H. F., Sakaltaş, E., Güneş, H., Dokgöz, M., Akın, Ö., & Köseoğlu, S. (2014). *Özel Yetenekli Çocuklar Aile Kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- ÜYEP. (2024). *Üstün Yetenekliler Eğitim Programları Uygulama ve Araştırma Merkezi—ÜYEP - Anadolu Üniversitesi*. <https://uyep.anadolu.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- VanTassel-Baska, J. (2016). Considerations in Curriculum for the Gifted. İçinde Shaughnessy, Dedrick, & Pfeiffer (Ed.), *Handbook of Gifted Education*. American Psychological Association.
- VanTassel-Baska, J. (2018). American Policy in Gifted Education. *Gifted Child Today*, 41, 98-103. <https://doi.org/10.1177/1076217517753020>
- Webb, J. T. (2007). *A Parent's Guide to Gifted Children*. Great Potential Press, Inc.

- Webb, J. T., Uyaroğlu, B., & Aktı, B. B. (Ed.). (2016). *Üstün Yetenekli Çocuklar*. Anı Yayıncılık.
- Weselby, C. (2014, Ekim 8). *Teaching Gifted and Talented Students*. Resilient Educator. <https://resilienteducator.com/classroom-resources/how-to-engage-gifted-and-talented-students-in-the-classroom/> (Erişim Tarihi: 06.05.2024)
- Whittall, A. (2009). Developing Appropriate Principles and Strategies for the Teaching of Gifted Students of Religious Education. İçinde J. Ipgrave, R. Jackson, & K. O'Grady (Ed.), *Religious Education Research through a Community of Practice. Action Research and the Interpretive Approach* (ss. 72-83). Waxmann Verlag.
- Yam, Z., Kurnaz, A., & Çetinkaya, H. (2019). *Özel Yetenekli Öğrencilerin Sorduğu İlginç Soruların İncelenmesi* (E. Serap, Ed.; ss. 21-40). İstanbul Üniversitesi.
- Yapıcı, A. (2020). Şüphe ve İnanç Kıskaçında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları. *İlahiyat Akademi*, 12, 1-44.
- Yıldırım, D. T. (2016). Üstün Yetenekliler İçin Değerler Eğitimi Dersinin Önemi. *Curr Res Educ*, 2, 99-120.
- Yıldırım, S. (2018). *13-18 Yaşlar Arası Meslek Liseli Ergenlerde Tanrı Algısı Üzerine Bir Araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Yılmaz, Z., & Er, K. O. (2019). Singapur ve Türkiye’de Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitiminin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 13(2), 1166-1185. <https://doi.org/10.17522/balikesirnef.633470>
- Zengin, M. (2013). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(27), 1-28. <https://doi.org/10.17335/suifd.20568>

EKLER

Ek-1: Araştırma Etik Kurul Onayı -Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURULU

Sayı:2022-...¹⁵

Tarih: 28.03.2022

PROJENİN ADI: "Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi"

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ: Rüştü Acar

PROJEDEKİ ARAŞTIRICILAR:

ONAY TARİHİ VE ONAY SAYISI: 2022-03.09

Sayın: Rüştü Acar

2022-2.29. Protokol Nolu

"Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" isimli projeniz Üniversitemiz Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Prof. Dr. İclal Atilla
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Oktay Çolak
ÜYE

Prof. Dr. Gül Üstün

Prof. Dr. Yaşar Kabataş

Prof. Dr. Fatma Ayanoglu
ÜYE

Prof. Dr. Serhat Ulağılı

Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu

ÜYE

Prof. Dr. Halil Eksi

Prof. Dr. Ahmet Kemal Bayram

ÜYE

Ek -2: Araştırma İzni – T.C. Kocaeli Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-99332089-605.01-47771272
Konu : Araştırma İzni
(Rüştü ACAR)

13/04/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :Marmara Üniversitesinin 05.04.2022 tarih ve 259068 sayılı yazısı.

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Rüştü ACAR 'ın "Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" konulu çalışmasını İlimiz Bilim Sanat Merkezleri ve Ortaöğretim kurumlarında uygulama talebi, Üniversitenin ilgi yazıları ile bildirilmektedir.

Adı geçenin söz konusu çalışmasına esas olmak üzere, ekte sunulan çalışmayı İlimiz ilim Sanat Merkezleri ve Ortaöğretim kurumlarında uygulama talebi komisyonumuzca uygun görülmüş olup, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa ve yürürlükteki diğer tüm düzenlemelerde belirtilen hüküm, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul, ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, gönüllülük esasına göre, anket çalışmasının İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri ve Okul Müdürlüklerinin denetimi, gözetimi ve sorumluluğunda yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarımızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ömer AKMANŞEN
Millî Eğitim Müdürü

OLUR

<...>

Abdul Rauf ULUSOY
Vali a.
Vali Yardımcısı

: Kozluk Mahallesi İnönü Caddesi No:32
İzmit KOCAELİ
n No : 0 (262) 322 12 69
ta: stratejigelistirme41@meh.gov.tr
.dresi : meh@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meh-ehys>

Bilgi için: Emel SAGLAM YAVUZ

Unvan : Şef

İnternet Adresi :

Faks :

Bu evimk güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evimkorgu.meh.gov.tr> adresinden 2a49-fc6d-374d-9c94-6799 koda ile teyit edilebilir.

Ek-3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Tarih:...../...../.....

Görüşme başlama/bitiş saati:...../.....

Merhaba ben Rüştü ACAR. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Anabilim dalında yapacağımız “*Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*” isimli doktora araştırmasına veri elde etmek amacıyla sizinle görüşme yapmak istiyorum. Araştırmamızın amacı siz değerli gençlerin dini konulara dair sorularınızı ve bu sorularınızın cevaplanması sürecini durum tespiti yaparak ortaya koymaktır. Yöneltilen sorulara vereceğiniz cevapların doğruluğu, çalışmamızın sonuçlarının güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Veri kayıplarının önüne geçmek ve zaman kaybını engellemek için izninizle ses kaydı alacağım. Mülakat çalışmamıza gönüllü olarak verdiğiniz destekten ötürü teşekkür ederim.

Bu çalışma sonucunda elde edilen bilgiler gizli tutulacak ve sadece bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Soracağınız bir şey yoksa görüşmeye başlamak istiyorum.

Görüşme Soruları

Bana biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? Dini konulara yönelik ilgi ve sorgulama durumunuzu nasıl görüyorsunuz?

Genel olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde işlenen konular hakkında ne düşünüyorsunuz, ders içeriğini yeterli buluyor musunuz? Açıklayabilir misiniz?

Dini konularda merak ettiğiniz sorularınızın cevaplanmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinizin yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz? Açıklayabilir misiniz?

Dini konulara yönelik merakınız/sorgulamalarınız varsa bu merak/sorgulama daha çok nereden beslenir? (ör: sosyal medya, arkadaş çevresi, aile, okuduğum kitaplar vb.)

Merak ettiğiniz dini konulara dair bir sorunuz olduğunda öncelikle kime ya da hangi kaynağa başvurursunuz? Niçin?

Dini konulara dair merak ettiğiniz hususları rahatça sorabilme durumunuz nedir? Bana biraz bahsedebilir misiniz?

Dini konulara dair merak ettiğiniz hususları sorduğunuzda doyurucu cevaplar alabiliyor musunuz? Hatırladığınız birkaç örnek verebilir misiniz?

Hayatın anlamına dair soru ve sorunların çözümünde dinin size bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Örnek verebilir misiniz?

Merak ettiğiniz, sorguladığınız dini konular hakkında bilgi edinme sürecinde karşılaştığınız güçlükler nelerdir? Paylaşabilir misiniz?

İmkân verilseydi arkadaşlarınızın merak ettiği, aklını meşgul eden dini sorularının cevaplanmasına yardımcı olmak için neler yapar ne gibi çözümler sunardınız? Anlatabilir misiniz?

BİLSEM*/okul programında dini konuları daha rahat paylaşabileceğiniz, sorularınızı serbestçe sorup tartışabileceğiniz ayrı bir dersin bulunmasına nasıl bakarsınız? Düşüncelerinizi paylaşır mısınız?

Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Araştırmamıza vermiş olduğunuz katkıdan dolayı çok teşekkür ederim.

*BİLSEM: Bilim Sanat Merkezi kısaltmasıdır.

Ek-4: İhtiyaç Belirleme Formu

Uygulama Tarihi:

İHTİYAÇ BELİRLEME FORMU

Bu çalışma Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Anabilim dalında yapacağımız **“Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Dini Konulara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”** isimli doktora araştırmasına veri havuzu oluşturacak soruların tespitine yönelik olarak ihtiyaç belirlemeyi hedeflemektedir. Yöneltilen sorulara vereceğiniz cevapların doğal olması çalışmamızın sonuçlarının doğruluğu ve verilerin analizi sonucu ortaya konulacak durum tespiti açısından çok önemlidir. İhtiyaç belirleme formunun doldurulmasından sonra katılım göstermeyi kabul ettiğiniz takdirde gönüllüler arasından belirli araştırma ölçütlerine göre seçilecek grupla sorular üzerinde mülakat çalışması yapılacaktır.

Bu çalışma sonucunda elde edilecek bilgiler sadece bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Rüştü ACAR
Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi

Kişisel Bilgiler

1- Cinsiyetiniz? () Erkek () Kadın	2- Sınıf seviyeniz? () Lise 1 () Lise 2 () Lise 3 () Lise 4 () Hazırlık
3- Öğrenim gördüğünüz lise türü nedir?	4- Mezun olduğunuz ortaokul türü nedir?
5- Baba eğitim durumu ve okul türü/bölüm/alan? () İlkokul () Üniversite / () Ortaokul/ () Yüksek lisans/ () Lise/ () Doktora/ () Okuma-yazma bilmiyor	
6- Anne eğitim durumu ve okul türü/bölüm/alan? () İlkokul () Üniversite / () Ortaokul / () Yüksek lisans / () Lise/ () Doktora/ () Okuma-yazma bilmiyor	
*Araştırmamızla ilgili mülakat çalışmasına katılabilirim. () Evet () Hayır	
Cevabınız “Evet” ise İletişim bilgisi:	

Uygulama Tarihi:

1. Bu araştırma sonucunda dini konularla ilgili soru-cevap tarzında bir kitap hazırlanacak olsa hangi sorularınızın bu kitapta yer almasını isterdiniz? Aşağıdaki konu başlıkları size yardımcı olmak için verilmiştir. Sorguladığınız konuları ifade eden cümleleri işaretleyebilir veya uygun olan boşluklara sorularınızı yazabilirsiniz.

...

Dinin **inanç** boyutuyla ilgili temel konular

- Allah'ın varlığı ve birliği hususunda
- Melekler hususunda
- Ahiret hususunda
- Kader ve kaza, tevekkül hakkında
- Kutsal kitaplar ve Kuran-ı Kerim hakkında
- Kuran-ı Kerim ve Türkçe meali, Kuran'ın yorumlanması, anlaşılması hakkında

...

Dinin **temel ibadetler** boyutuyla ilgili temel konular

- Kurban ibadeti hakkında
- Zekât ibadeti hakkında
- Hac ibadeti hakkında
- Oruç ibadeti hakkında
- Namaz ibadeti hakkında

...

Dinin **sosyal hayat** boyutuyla ilgili temel konular

- Kul hakkı hususunda
- İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak hususunda
- Doğruluk, adalet, güvenilirlik hususlarında
- İş ehline vermek hakkında
- Yasaklanmış olan iş ve davranışlar hakkında
- Yasaklanmış olan yiyecek-içecekler hakkında
- Evlilik-aile-miras konularında
- Giyinme kuralları hakkında
- İşlenen suçlara verilecek cezalarla ilgili bilgiler hususunda
- Vatan sevgisi, şehitlik, gazilik konuları hakkında
- Sahip olduğu maddi imkânları başkalarıyla karşılıksız olarak paylaşmak: sadaka, infak hakkında.(Ulusal ve uluslararası yetim, yoksul, mülteci durumuna düşmüş insanlara yapılan yardımlar.)

...

Dinin; **fen bilimlerine** dair Kuran'da verdiği bilgilerle ilgili konular

- İlk insanın yaratılışı, İnsanın yaratılış aşamaları
- İnsan vücudunun biyolojik özellikleri
- Fizik kanunları, gök cisimlerinin bir yörüngeyi takip ederek hareket etmesi vb.
- Gece ve gündüzün oluşumu
- Mevsimler, iklim şartları, hava olaylarının oluşumu
- Madde ve enerji döngüsü

...

Diğer konular

- ✓ Yukarıda verilen konu başlıkları dışında kaldığını düşündüğünüz sorularınızı aşağıdaki alana yazabilirsiniz.

...

